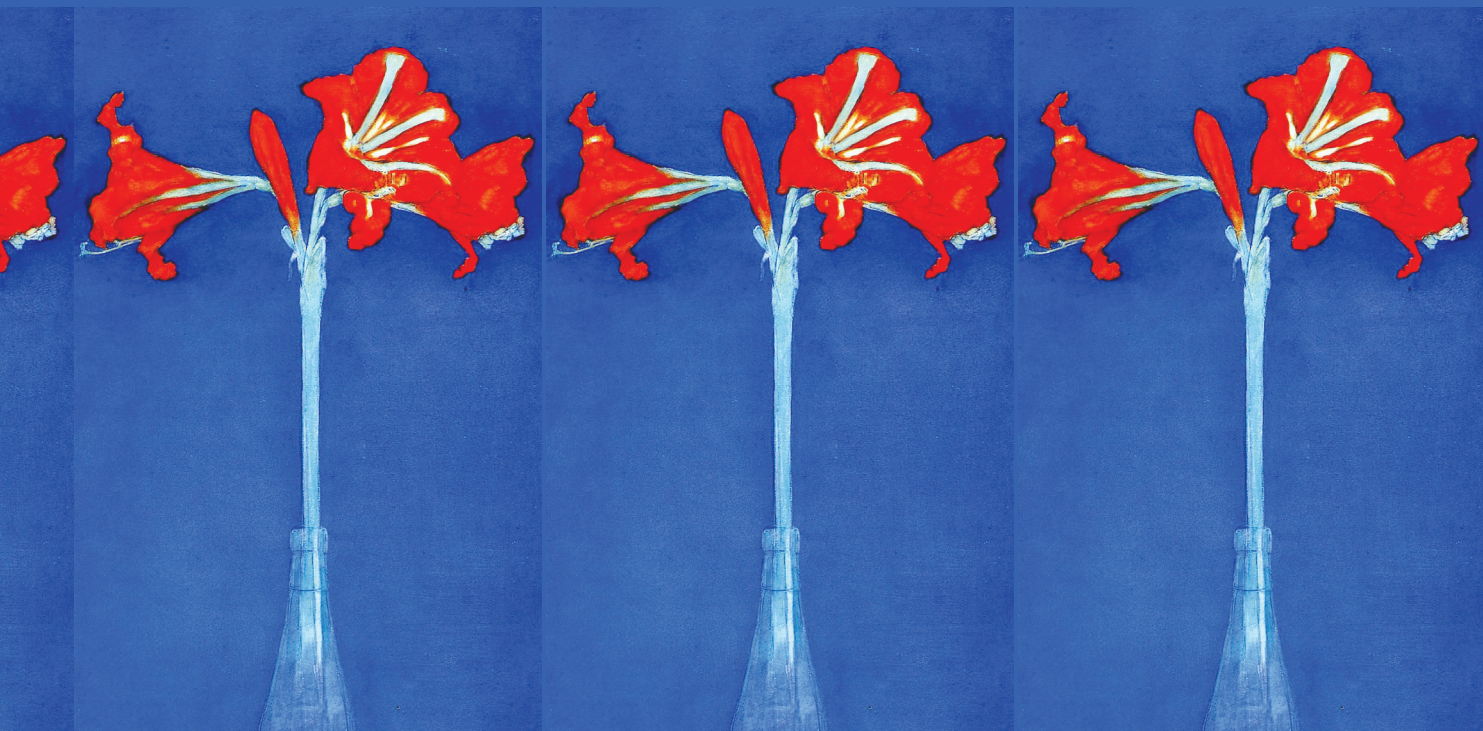

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΙΗΜΕΡΙΑΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έτος 73ον - Τεύχος 3ον

«Ανάστη Χριστός και πεπτώκασι δαίμονες»

Μάιος - Ιούνιος 2024

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος
κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδος Εκδόσεων της Επικοινωνιακής και Μορφωτικής
Υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος
ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΛΑΔΟΥ: Σεβ. Μητρο. Θεσσαλονίκης κ. Φιλόθεος
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Αλέξανδρος Ί. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2023-2025 ΜΕ ΔΙΕΤΗ ΘΗΤΕΙΑ: πρωτ. Γεώργιος Σελλής (Πρόεδρος ΙΣΚΕ), πρωτ. Γεώργιος Βαμβακίδης, πρωτ. Βασίλειος Χρηστίδης, πρωτ. Γεώργιος Κωνσταντίνου, πρωτ. Χρυσοβαλάντης Θεοδώρου, Αρχιμ. Θεόφιλος Λεμοντζής, Πέτρος Παναγιωτόπουλος (Επίκ. Καθ. Α.Π.Θ.) – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΥΛΗΣ: Ζαμπία Αγριμάκη – ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Αλέξανδρος Κατσιάρας – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Ζαμπία Αγριμάκη, Έμμανουήλ Πλούσος – ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ζαμπία Αγριμάκη – ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος – Υπεύθυνος Τυπογραφείου: Β. Μπίτσης, Πρωτομαγιάς 3 - 145 68 Κρουονέρι Άττικης, Τηλ.: 210-8160.127 – Fax: 210-8160.128. Τιμή τεύχους 1 € (για όσους δέν τό δικαιούνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
Αθηνάς 30, 105 51 ΑΘΗΝΑ | Τηλ.: 211 48.25.298, Fax: 211 48.25.317
e-mail: efimerios@ecclesia.gr
Πληροφορίες για συνδρομές: 2114824316 (Γραμματεία), 2114825299 (Λογιστήριο)

Προμετωπίδα εξωφύλλου: Ιωάννου Χρυσοστόμου, *Κατηγορητικός εις τό άγιον πάσχα* (PG 59:724)

Φωτογραφία εξωφύλλου: Piet Mondrian, *Άμαρυλλίς*, 1910 (ιδιωτική συλλογή)

Τό τεύχος εικονογραφείται μέ πίνακες Εδρωπαίων ζωγράφων

Τό περιοδικό *Έφημέριος* δέν εϋθύνεται για τό γλωσσικό ίδίωμα τών άρθρογράφων του.

Δέν επιτρέπεται ή αναδημοσίευση, ή αναπαραγωγή –όλική ή μερική– του περιεχομένου του περιοδικού *Έφημέριος* καθ' οιονδήποτε τρόπο. Έπιτρέπεται μόνον ή παράθεση αποσπασμάτων αποκλειστικώς για επιστημονικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς, μέ αναφορά της πηγής προελεύσεως.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ

Έτος 73ον

Μάιος - Ιούνιος 2024

Τεύχος 3ον

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ, Εισοδικόν	3
πρωτ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΑΧΥΤΙΑΝΝΑΚΗ - ΕΜΜ. ΑΘ. ΛΟΥΚΑΚΗ, Ό έσχατολογικός χαρακτήρας τής Θ. Λειτουργίας καί ή σύγχρονη ένοριακή πράξη	5
π. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΠΑΘΡΕΛΛΟΥ, Η έμπλοκή τής Έκκλησίας στην πολιτική	7
ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Η προσευχή του Σολομώντα (3Βα 8:22-30)	9
π. ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ, Ό κήπος τής Γεθσημανί καί ό κήπος τής Έδέμ	12
ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Διάγραμμα τής Λειτουργίας των πιστών (Γ)	15
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ, Εύχή του άποστεφανώματος (β)	18
πρωτ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ, Μέγα Σάββατον (Η Πρώτη Άνάσταση)	20
πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΘΕΡΜΟΥ, Κυριακή του Παραλύτου	22
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΜΟΣΧΟΥ, Ό δρόμος προς τά έσχατα	24
Σεβ. Μητρ. Περιστερίου κ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, Εισαγωγή στό Κανονικό Δίκαιο καί τήν Κανονική Οικονομία (Λ', α)	26
Άρχιμ. ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΜΗΛΤΟΥ, Ίχνηλατώντας τήν συνοδικότητα (Χ)	28
πρωτ. ΧΡΥΣΟΒΑΛΑΝΤΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Λεξικό Λειτουργικών Όρων: «Άγιος Κύριος ό Θεός ήμων...» - Άήρ (Άέρας)	31
ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΟΥΛΗ, Γεωγραφία των Ιστορικών βιβλίων τής Καινης Διαθήκης (Ι): Όδος προς τή Ρώμη (:)	33

Ἄρχιμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΣΟΡΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ, Εἰσαγωγικά 1.2.δ. Ἕτεροι Βίοι ἁγίων τοῦ 9 ^{ου} αἰ.	35
Ἄρχιμ. ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΛΕΜΟΝΤΖΗ, Ἡ προσκύνηση τῶν ἱερῶν εἰκόνων καί οἱ σύγχρονες εἰκονομαχικές ἀντιλήψεις	38
Μακαριστοῦ Μητρ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, Τελετουργικά Θέματα. 1. Ἀρχιερατικές χοροστασίες καί Λειτουργίες	40
πρωτ. ΗΛΙΑ ΔΡΟΣΙΝΟΥ, Πρωτοπρ. Κωνσταντῖνος Ἀνδρουλάκης	43
πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ, Λουθηρανοί ἐναντίον Πεντηκοστιανῶν. Μιά ἐπίσημη μαρτυρία	45
Βιβλιοπαρουσίαση	47
Ἐφημεριακά	48

Ζωή Καρέλλη, «Πρίν τήν Ἀνάσταση» (ἀπόσπασμα)*

«Χριστός ἀνέστη». Ὕμνος κι' οἱ κρότοι τῶν ὄπλων κι' ὅλες οἱ καμπάνες μαζί, σ' ὄλην τήν πόλη κι' οἱ ἄνθρωποι ὅλοι μαζί εἶχαν τήν ἴδια χαρά, τέλειωνε ἡ προσφορά τῆς προσπάθειας, τοῦ πένθους, τῆς συλλοῆς.	Ἀρχή, χαραυγή, «ἦν δὲ ὄρθρου βαθέος...» Νά πιστέψουμε στήν ἡμέρα τῆς ζωῆς. Ἐλπίδες, ἀναμνήσεις δέν ἀρκοῦν οἱ κόποι. Ἡ σκέψη θολώνει τό κόκκινο τῆς θυσίας αἷμα.
Κοιτάζω τό παρελθόν. Δέν σ' ἀρνιέμαι, Κύριε, τῆς ἀγάπης, τῆς ἀνάστασης ἐνδοξῆς τοῦ ἀνθρώπου. Πολλή μέ σκεπάζει ἁμαρτία τῆς γνώσης, ὅμως θά περιμένω μιάν ἀρχή τῆς ἀγά- πης ξανά, πού δίνεται παρηγοριά τῆς θλιμμένης ἐπίμονης σκέψης.	Πρέπει τό σῶμα νά σηκωθεῖ, νά πάει μέ τούς ἄλλους μαζί, νά χαρεῖ τήν γιορτή, τήν ἀπλή χαρά, νά δεχτεῖ τήν πλούσια συμμετοχή, νά παραδεχτεῖ τή χαρά προσιτή. Ἀνάσταση νά χαρεῖ, λευτεριά ὑστερ' ἀπ' τό πλῆθος τοῦ πόνου, πίστη, τήν ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου.

* Ἀπό τήν ποιητική συλλογή *Τῆς μοναξιᾶς καί τῆς ἐπαρσης*, Ἀθήνα 1951

«Χριστὸς ἀνέστη καὶ πεπτώκασι δαίμονες»

Σεβαστοὶ πατέρες, Χριστὸς ἀνέστη!

Ἡ ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ συνδέεται ἄμεσα μέ τήν καταβράθρωση τῶν δαιμόνων. Ἡ ἀπελευθέρωση ἀπό τό δαιμονικό στοιχείο εἶναι ὁ βαθύτερος στόχος τῆς ἔνταξης τοῦ ἀνθρώπου στήν Ἐκκλησία. Αὐτό ἦταν ιδιαίτερα ἐμφανές στήν περίοδο τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, ὅπου ἡ προετοιμασία τῶν ὑποψηφίων γιά τό βάπτισμα προέβλεπε συχνούς ἐξορκισμούς. Ὁ ὑποψήφιος νά βαπτιστεῖ καλοῦνταν νά ἀποτάξει κάθε τί τό δαιμονικό καί εἰδωλολατρικό: τή μαγεία, τή δεισιδαιμονία, τή μαντεία, τήν προσκόλληση σέ ψευδοπροφήτες καί ψευδοθαυματοποιούς, πού εἶναι συμπτώματα τῆς ἀπομάκρυνσης ἀπό τήν ἐσχατολογική μας κλήση. Μιά κλήση πού μᾶς κατέχει, ἀφοῦ ἐξαρχῆς δέν εἴμαστε ἰδιοκτῆτες τῆς ὑπαρξῆς μας.

Οἱ ἀναφορές τῆς Ἁγίας Γραφῆς στούς δαίμονες δέν εἶναι ἀναλυτικές, ἀλλά σύντομες. Ἀπό τό Α΄ βιβλίο τῆς ΠΔ (Γεν 3:1), ἡ ἀνθρώπινη ἱστορία θά πειραχτεῖ ἀπό τόν ὄφι, ὁ ὁποῖος, στήν Ἀποκάλυψη, τό τελευταῖο βιβλίο τῆς ΚΔ, ταυτίζεται μέ τόν ἀρχέκακο διάβολο, τόν ὄφι τόν μέγα τόν ἀρχαῖο, τόν καλούμενο Διάβολο καί Σατανᾶ (Ἀποκ 12:9). Στήν ΚΔ ἐπίσης ὁ Χριστός ἀπελευθερώνει ἀνθρώπους ἀπό τήν κατοχή τῶν δαιμόνων. Τά χαρακτηριστικότερα γνωρίσματα τοῦ δαιμονικοῦ στοιχείου εἶναι ἡ ἀπάτη, τό ψεῦδος, ἡ πλάνη, ἡ γοητεία, ἡ ὑποκρισία, ἡ προσποίηση μέσα ἀπό ἕνα ἐπικάλυμμα ἀγιότητας. Γι' αὐτό στή Γένεση, ὁ ὄφης ἀποκαλεῖται «φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς» (3:1).

Στή Β΄ πρὸς Κορινθίους, ὁ ἀπόστολος Παῦλος μας πληροφορεῖ πού φθάνει ἡ δαιμονική προσποίηση: «αὐτὸς γὰρ ὁ σατανᾶς μετασηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός» (11:14), σέ χεῖρα βοήθειας πού τάχα ενδιαφέρεται γιά τό καλό τοῦ ἀνθρώπου. Ἀντίστοιχα καί ὅσοι τόν ὑπηρετοῦν μεταμφιέζονται σέ ψευδαποστόλους, ἐργάτες δολίους, σέ ἀποστόλους Χριστοῦ (11:13). Ὅλες αὐτές οἱ μέθοδοι πού μηχανεύεται τό δαιμονικό στοιχείο, ἂν καί δέν εἶναι ἄγνωστες (Β΄ Κορ 2:11), ὡστόσο λειτουργοῦν γοητευτικά, γιατί ὁ ἄνθρωπος δέν θέλει νά περιμένει.

Κατά τήν παράδοσή μας, οἱ δαίμονες εἶναι ἄγγελοι (ὄντα κτιστά) πού, κάνοντας σφαλερή χρήση τῆς ἐλευθερίας τους, ἀρνήθηκαν τόν Δημιουργό Θεό. Τά χαρακτηριστικά τους συνοψίζουν αὐτό πού λέμε δαιμονικό τρόπο ὑπαρξῆς, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νά περιγραφεῖ ὡς ἐξῆς: «Δέν θά μοῦ πείς Ἐσύ, Θεέ, τί θά κάνω, πῶς, καί πότε. Εἶμαι τέλειος ἀπό τήν ἀρχή. Δέν θά ὀλοκληρωθῶ μέ Ἐσένα, στό μέλλον. Μπορῶ νά τό κάνω μόνος μου, τώρα, χωρίς Ἐσένα». Αὐτόν τόν τρόπο ὑπαρξῆς υἱοθέτησε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος μέ τό προπατορικό ἀμάρτημα, ὄντας ἐλεύθερος.

Ὁ δαιμονικός τρόπος ὑπαρξῆς συνίσταται στή διακοπή τῆς ὄντολογικῆς ἀναφορᾶς τοῦ κτιστοῦ ἀνθρώπου ἐκτός τοῦ ἑαυτοῦ του, μέ ἀποτέλεσμα τόν ἐγκλωβισμό του στό μηδέν, στόν θάνατο. Προτείνει στόν ἄνθρωπο νά βεβαιώνει τήν ἀξία του μέ βάση τόν κτιστό ἑαυτό του. Αὐτό ὅμως συνεπιφέρει τήν ἀπαξίωσή του, ἐπειδή ὁ ἄνθρωπος, ὄντας κτιστός, χωρίς βιολογική ἢ ἄλλη αὐτουπαρξία, οὔτε νά ὀλοκληρωθεῖ δύναται οὔτε νά αὐτοεκμηδενιστεῖ.

Ὅσο λοιπόν οἱ ἀνθρώπινες ἀναζητήσεις θεμελιώνουν τήν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου στά φυσικά βιολογικά καί κοινωνικά του δεδομένα, βρισκόμαστε ὑπό τήν ἐπήρεια τῆς ἐπανάληψης τῆς προπατορικῆς ἀνυπακοῆς. Ὁ μόνος τρόπος νά ἐξέλθει ὁ ἄνθρωπος ἀπό αὐτόν τόν ἐγκλωβισμό εἶναι νά ἀποδεχθεῖ τήν ἔλλειψη πού ἀπορρέει ἀπό τήν κτιστότητά του, ὅτι δηλ. δέν εἶναι Θεός. Καί μόνο διά τοῦ Χριστοῦ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, δέν θά συντριβεῖ ἀπό αὐτήν τήν ἀποδοχή.

Ὁ ἀπώτατος στόχος τοῦ δαιμονικοῦ στοιχείου εἶναι ἡ διαστρέβλωση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, δηλ. τῆς θεολογίας, διότι ἔτσι θά ἐπιτύχει τήν ἀλλοίωση τοῦ τρόπου ὑπαρξῆς ὅλου τοῦ κτιστοῦ. Γι' αὐτό προσπαθεῖ νά ἐγκλωβίσει τή θεολογία ἐντός τῆς ἱστορίας, σέ χρόνο παρελθόντα ἢ μέλλοντα, ὥστε νά μήν ἀντλεῖ τό εἶναι της καί τό νόημά της ἀπό τή θέα τῶν Ἐσχάτων. Ἐπιδιώκει νά μήν τοποθετεῖται ἡ θεολογία στή διαλεκτική κτιστοῦ-ἀκτίστου, ἱστορίας-ἐσχάτων, ἀλλά νά ἀσχολεῖται ἀπ' εὐθείας μέ τήν ἀντιμετώπιση τῶν συνεπειῶν τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος.

Σύμφωνα καί μέ τήν Ἀποκάλυψη, τό δαιμονικό στοιχεῖο καταδιώκει ἐν τέλει καί τήν Ἐκκλησία. Ἡ καταδίωξη δέν εἶναι μόνο ἄμεση, εἶναι καί ἔμμεση καί συνίσταται στήν ἀποκοπή ἀπό τά ἔσχατα. Προτείνοντας στόν ἄνθρωπο νά μήν ἀκούει τόν Θεό, οὐσιαστικά τοῦ προτείνει νά ἀναζητήσει τή θέωση στόν ἴδιο του τόν ἑαυτό. Ἔτσι, ὅμως, διαστρεβλώνεται τό κατ' εἰκόνα, χάνει τήν παραπεμπτικότητα του καί ἀποθεώνεται ἢ ἐσωστρέφεια.

Χάνοντας τήν στροφή πρὸς τά ἔξω, ὁ ἄνθρωπος χάνει τόν ἐσχατολογικό προσανατολισμό. Ἐσχατολογικός προορισμός σημαίνει νά ἀντλῶ τό εἶναι μου ἀπό κάτι ἔξω ἀπό μένα, ἀπό κάτι πού ἔρχεται ἀπό τόν Θεό, ἀπό τό μέλλον, ἀπό τόν τελικό προορισμό μου. Ἡ ἀπώλεια τοῦ ἐσχατολογικοῦ προορισμοῦ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα, τό κατ' εἰκόνα, ἀπό σημεῖο ὄντολογικῆς ἀναφορᾶς, νά γίνεῖ σημεῖο αὐτοαναφορικότητας.

Ἡ πτώση δέν ἐπηρέασε τόν λόγο ὑπαρξῆς ἀλλά τόν τρόπο ὑπαρξῆς τῆς δημιουργίας. Μέ τό προπατορικό ἀμάρτημα εἰσῆλθε στήν ἱστορία ἕνας ἄλλος τρόπος λειτουργίας τοῦ κτιστοῦ, πού ἔρχεται σέ σύγκρουση μέ τόν λόγο τῆς δημιουργίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐσχατολογικός. Ἴσως ἡ μεγαλύτερη ἐπιτυχία τοῦ δαιμονικοῦ στοιχείου εἶναι ὅτι μᾶς ἔκανε νά ἀσχολούμαστε μέ τίς συνέπειες καί τά πάθη μας καί ὄχι μέ τήν αἰτία. Κι ἔτσι ἡ σωτηρία καταντᾶ ὑπόθεση ἀτομικῆς προσπάθειας.

Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσιάρας

Ὁ ἐσχατολογικὸς χαρακτήρας τῆς Θ. Λειτουργίας καὶ ἡ σύγχρονη ἐνοριακὴ πράξις

πρωτ. Εὐαγγέλου Παχυγιαννάκη - Ἐμμ. Ἄθ. Λουκάκη, Θεολόγου

Παραμελημένα καὶ ἄτοπα σημεῖα τῆς Θείας Λειτουργίας

10. Ἡ εὐχή τῆς Ἁγίας Ἀναφορας

Ἄν εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ ἱερέας κρίνεται ἀπὸ τὸ πῶς λειτουργεῖ, τότε ἀντιλαμβανόμεστε τὸ μέγεθος τῆς συσσωρευμένης εὐθύνης στὸ κέντρο τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας, πού ἀναδείχνει τὴν Ἐκκλησία ὡς Κοινωνία εὐχαριστίας. Ἡ Λειτουργία, πού τελεῖται ὡς Εὐχαριστία, εἶναι ἡ Ἐκκλησία ἐν ἔργῳ, ἐν ἀληθείᾳ καὶ ζωῇ, ὡς μυστήριον ἀπολυτρώσεως. Κάτι περισσότερο ἀπὸ μιὰ «μίμηση, μιὰ μυστηριακὴ πραγματικότητα»¹, «εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς τὴ Βασιλεία, μὲ ὅλη τὴ χριστολογικὴ καὶ πνευματολογικὴ θεμελίωσή της, τὴ μεταμορφωτικὴ καὶ σωτηριολογικὴ ἀποστολή της»². Ὅλο αὐτὸ τὸ συνειδησιακὸ βᾶρος τοῦ λειτουργικοῦ νοήματος τῆς Εὐχαριστίας καθορίζει τὸ πῶς τῆς τελέσεως τῆς Λειτουργίας καὶ δὲν ἀρκεῖ μόνο ἡ βεβαιότητα τῆς ἀναφορᾶς μας λόγοις πρὸς τὸν ἀεὶ θυσιαζόμενον «Ἄμυν τοῦ Θεοῦ, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας»: «Σὺ γὰρ εἶ ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος καὶ προσδεχόμενος καὶ διαδιδόμενος, Χριστὲ ὁ Θεός», ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἡ δικὴ μας προσωπικὴ συμμετοχὴ καὶ ἀλλοίωση, πού, «ἀνάξιοι

ὄντες», ἀξιωνόμεστε νὰ προσφέρουμε τὴν λογικὴ λατρεία στὸν Θεό, διὰ λόγων καὶ συμβολικῶν πράξεων.

Τὸ κεντρικότερο τμήμα τῆς Λειτουργίας σημαίνεται μὲ τοὺς λειτουργικοὺς ὄρους *Εὐχαριστία, Ἀναφορά* ἢ καὶ τοὺς δύο μαζί: *Εὐχαριστιακὴ Ἀναφορά*. Ἐμεῖς, στὴν ἀνάπτυξη τοῦ θέματός μας χρησιμοποιοῦμε ἀνάλογα τοὺς ὄρους *Εὐχαριστιακὴ εὐχή καὶ Ἀναφορά*, σχετικὰ μὲ τίς πηγές πού ἐπικαλούμεθα γιὰ τὴν παρουσίαση καὶ ἀνάπτυξή του.

Ὅλα ὅσα προηγούνται τῆς Εὐχαριστιακῆς Ἀναφορᾶς δὲν εἶναι παρὰ στάδια προετοιμασίας αὐτῆς τῆς ὑπέριστατης στιγμῆς, πού «σαρκώνει καὶ ἀνακεφαλαιώνει τὴ μιὰ ἀνεξάντλητη Χάρη, τὸ μέγα καὶ πλούσιο ἔλεος, τίς ἀμέτρητες δωρεές καὶ εὐεργεσίες, τίς ἀναρίθμητες ὁράσεις καὶ ἀποκαλύψεις, πού συνοδεύουν τὴν ἀπύθμενη Κένωση τοῦ Θεοῦ, νοούμενη ἀπὸ τὴ σοφία τῆς ταπεινώσεως τῶν ἀνθρώπων»³. Στὰ ἀρχαῖα λειτουργικὰ κείμενα ἡ Εὐχαριστιακὴ εὐχή, στίς Λειτουργίες τοῦ ἁγίου Βασιλείου καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου (καὶ ἀναφερόμαστε μόνο σ' αὐτές, ἐπειδὴ μᾶς ἐνδιαφέρουν ἄμεσα, γιατί αὐτές εἶναι κυρίως πού ἔχομε σέ λειτουργικὴ χρήση) ἦταν ἐνιαία. Ἀρχίζει μετὰ τὴν ἀπαγγελία τοῦ

Συμβόλου τῆς Πίστεως, ἀπό τήν προτροπή: «Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου...» καί προχωρεῖ μέχρι τήν μετὰ τά Δίπτυχα εὐλογία: «Καί ἔσται τὰ ἔλεη τοῦ μεγάλου Θεοῦ...».

Ἡ διαίρεση πού ἔχει ἐπικρατήσῃ α) μέ τόν εἰσαγωγικό διάλογο ἱερουργοῦ καί λαοῦ, β) τό πρῶτο τμήμα τῆς εὐχῆς τῆς Ἀναφορᾶς (τό εὐχαριστιακό τμήμα), γ) τόν «ἐπινίκιο ὕμνο», δ) τό δεύτερο τμήμα τῆς εὐχῆς τῆς Ἀναφορᾶς, ε) τούς λόγους τῆς συστάσεως καί τήν κορύφωση τῆς ἀναμνήσεως, στ) τήν ἐπίκληση, ζ) τά Δίπτυχα καί η) τήν καταληκτική δοξολογία⁴, δημιουργήθηκε, ὅπως συμπεραίνει ὁ π. Ἀλέξανδρος Σμέμαν⁵, προκειμένου «νά εἶναι χρήσιμη γιά τήν κατανόησή της σάν πραγματικά τέλεση τῆς Λειτουργίας καί, πρέπει νά πιστεύομε, ὅτι μ' αὐτό ἀκριβῶς τόν σκοπό δημιουργήθηκε στή λειτουργική ἐπιστήμη».

Δυστυχῶς ὁ τεμαχισμός αὐτός τῆς εὐχῆς τῆς Ἀναφορᾶς συνέβαλε στό νά ἐπικρατήσῃ στήν πράξη ἡ συνήθεια τῆς μυστικῆς ἀνάγνωσης ἀπό τούς λειτουργούς, ὀρισμένων μερῶν της, καί μάλιστα τῶν κυριότερων, μέ ἀποτέλεσμα νά μήν γεύεται τό σύνολο τοῦ ἐκκλησιάσματος τό κάλλος τῶν νοημάτων καί τήν πληρότητα τῆς συμμετοχῆς, πού ἐκπέμπει

ἡ ἐνότητα τῶν ἐπιμέρους στοιχείων τῆς Εὐχαριστίας. Ἡ εὐχή τῆς Ἀναφορᾶς εἶναι μιά εὐχετική δοξολογική ἀνθοδέσμη, πού, ὅπως προσφέρεται σήμερα στό ἐκκλησίασμα, χωρίς νά χάνει, φυσικά, τό ἄρωμά της, δυσκολεῖ τούς πιστούς νά ἀπολαμβάνουν τήν μυστική εὐωδία της. «Εἶναι ἓνας ὕμνος, μᾶλλον, παρά προσευχή. Εἶναι ἡ ἱερή Ἀκολουθία τῆς θριαμβευτικῆς χαρᾶς, τό συνεχές Πάσχα, τό βασιλικό δειπνο τοῦ Κυρίου τῆς ζωῆς καί τῆς δόξας, μυστήριο τῆς πάσχουσας καί θριαμβεύουσας ἀγάπης, ἑορτασμοῦ ὅλης τῆς θείας Οἰκονομίας»⁶. Καί μποροῦμε νά ποῦμε, ὅτι ἡ συνέχεια, παρά τίς ἐπισημάνσεις τῶν εἰδικῶν, τοῦ κατακερματισμοῦ αὐτοῦ τοῦ μεγαλειώδους ὕμνου, ἀποτελεῖ βαρύτερη πράξη ἀσέβειας, ἐκ μέρους τῶν ὑπευθύνων τῆς λειτουργικῆς τάξεως, ὅπως ἐπίσης καί ἡ μυστική ἀνάγνωσή της. Ἐς θυμηθοῦμε, ἐπίσης, ὅτι καί ὁ αὐτοκράτορας Ἰουστινιανός ἐζήτησε, μέ τήν 137, VI Νεαρά του, ὅπως «ὄλοι οἱ ἐπίσκοποι καί οἱ πρεσβύτεροι λένε τίς εὐχές τῆς Ἀναφορᾶς "μετὰ φωνῆς τῶ πιστοτάτῳ λαῶ ἑξακουομένης", διότι "ἐάν εἴπῃς τὰς εὐχὰς μυστικῶς", πῶς ὁ λαός πού συμπαρίσεται θά πῇ τό "Ἀμήν, τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ εὐχαριστίᾳ";»⁷. (συνεχίζεται)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Γ. Φλωρόφσκυ, *Δημιουργία καί Ἀπολύτρωση*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς 1983, σ. 179. 2. Μ. Καρδαμάκης, *Μετάληψις Πυρός*, Ἀθήνα: Ἐν Πλῶ, σ. 58. 3. Αὐτ., σ. 61. 4. Βλ. Γ. Φίλιας, «Ἡ Εὐχαριστιακή Ἀναφορά», *Πρακτικά Γ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου*, ὁ.π., σ. 102. 5. *Εὐχαριστία*, ὁ.π., σ. 181. 6. Γ. Φλωρόφσκυ, ὁ.π., σ. 179. 7. «Πρὸς τούτοις κελεύομεν πάντας ἐπισκόπους καί πρεσβυτέρους μὴ κατὰ τὸ σεσιωπημένον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῶ πιστοτάτῳ λαῶ ἑξακουομένης ... πρὸς τὸ κἀντεῦθεν τὰς τῶν ἀκουόντων ψυχὰς εἰς πλείονα κατάνυξιν καί τὴν πρὸς τὸν δεσπότην Θεὸν διανίστασθαι δοξολογίαν». Βλ. καί Κ. Ἀθανασόπουλος, *Ὁρθόδοξος Λειτουργική*, Λάρισα 1985, σ. 247-248. 8. Α. Σμέμαν, ὁ.π., σ. 182. 9. *Ἐρμηνεῖα εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν*, κερ. στ', PG 56:71. 10. Α. Σμέμαν, ὁ.π.

Ἡ ἐμπλοκή τῆς Ἐκκλησίας στὴν πολιτική

π. Δημητρίου Μπαθρέλλου

Ἐφημ. Ἰ.Ν. Ἀναλήψεως Ντράφι - Ἐπισκ. Καθηγητοῦ Παν. Emory

Ἦδη ἀπὸ τὸ 1933, ἂν ὄχι νωρίτερα, ὁ ναζισμὸς εἶχε ἀρχίσει νὰ δείχνει τὸ ἐγκληματικὸ τοῦ πρόσωπο, πού ὀδήγησε στὸν αἱματηρότερο πόλεμο καὶ τὴ μεγαλύτερη γενοκτονία τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας. Ὡστόσο, ἡ ἀντίδραση τῶν Χριστιανῶν τῆς Γερμανίας ὑπῆρξε στὴν καλύτερη περίπτωση χλιαρή.

Κατ' ἀρχάς, ἡ ἰδεολογία τοῦ ναζισμοῦ στὸ ἱστορικὸ τῆς πλαίσιο ἦταν τόσο γοητευτική, ὥστε πολλοὶ Χριστιανοὶ τὴν ἀσπάστηκαν, παρ' ὅλο πού αὐτὸ ἀπαιτοῦσε μιὰ ριζικὴ ἐπανερμηνεία τῆς χριστιανικῆς παράδοσης. Ἦταν τόσο μεγάλο τὸ ἀγχος ἰδίως τῶν Προτεστάντων τῆς Γερμανίας νὰ γίνουν ἀποδεκτοὶ ἀπὸ τὸ ναζιστικὸ καθεστῶς, ὥστε ἔσπευδαν νὰ προβοῦν σέ δηλώσεις νομιμοφροσύνης ἀκόμα καὶ ὅταν οἱ Ναζὶ τοὺς ἔδειχναν ἀνοιχτὰ τὴν ἀδιαφορία ἢ τὴν περιφρόνησή τους.

Κατὰ δεύτερον, ὁ Χίτλερ καὶ οἱ Ναζὶ συχνὰ ἐμφάνιζαν τοὺς ἑαυτοὺς τους ὡς φίλα προσκείμενους στὸν χριστιανισμό. Δέν συνιστοῦσαν, ὑποτίθεται, ἐκεῖνοι τὸ ἀντίπαλο στρατόπεδο, ἀλλὰ οἱ κομμουνιστές, οἱ Ἑβραῖοι, καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ ἐχθροὶ τῆς Γερμανίας. Ἄλλωστε ἡ “δεξιὰ” παράταξη τῆς πολιτικῆς δέν θὰ μπορούσε παρὰ νὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος τῆς Ἐκκλησίας!

Τρίτον, οἱ Ναζὶ εἶχαν μὲ τὸ μέρος τους τὴ λουθηρανικὴ πολιτικὴ θεολογία. Ὁ Λούθηρος, μεγάλος θρησκευτικὸς καὶ ἐθνικὸς ἥρωας τῆς Γερμανίας, εἶχε κληροδοτήσει στοὺς ἐπιγόνους του τὴ θεωρία τῶν δύο βασιλείων, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κράτους. Τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ εἶχε τὸ πεδίο τῶν ἀρμοδιοτήτων του, στὸ ὁποῖο τὸ ἄλλο δέν εἶχε δικαίωμα παρέμβασης. Ἐπομένως, οἱ Ἐκκλησίες ὄφειλαν νὰ σέβονται τὴν ἀποκλειστικὴ ἀρμοδιότητα τοῦ κράτους στὴ διαχείριση τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων. Ἀκόμα περισσότερο: ὄφειλαν νὰ τὸ ὑπακούουν. Αὐτὸ, φυσικά, ἦταν βούτυρο στὸ ψωμί τῶν Ναζὶ, πού δέν παρέλειπαν νὰ θυμίζουν σέ ὅσους Χριστιανοὺς δέν εἶχαν καταφέρει νὰ γοητεύσουν ὅτι ἡ χριστιανικὴ τους πίστη τοὺς ἐπέβαλε νὰ μὴν ἀνακατεύονται μὲ τὴν πολιτικὴ. Ἀσχοληθεῖτε ἐσεῖς, τοὺς ἔλεγαν, μὲ τὰ κηρύγματα καὶ τὰ κατηχητικά σας, καὶ ἀφήστε σ' ἐμᾶς τὴ διαχείριση τῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους. Σ' αὐτά, φυσικά, τὰ κηρύγματα δέν θὰ ἔπρεπε νὰ γίνεται κανένας λόγος γιὰ τίς θηριωδίες τοῦ ναζιστικοῦ καθεστῶτος.

Ἡ μπλόφα, φυσικά, ἔπιασε. Ποιὸ ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα; Ἡ ψυχικὴ ἀπονέυρωση καὶ ἡ παραλυτικὴ ἀπραξία ἀκόμα καὶ ὅσων διαφωνοῦσαν μὲ τὴν ἰδεολογία

καί τίς πρακτικές τοῦ ναζισμοῦ – πλήν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων. Ἀκόμα καί στίς πιό “ἀντιστασιακές” ἐκκλησιαστικές συνελεύσεις τῆς ἐποχῆς παρατηροῦνταν μεγάλος δισταγμός ἢ καί ἄρνηση υἰοθέτησης κάθε εἴδους θεωρητικῆς ἢ ἔμπρακτης κριτικῆς γιά τά ἐγκλήματα τοῦ ναζιστικοῦ καθεστώτος, ὄχι μόνο ἀπό φόβο ἀλλά καί ὑπό τήν ἐπίδραση τῆς λουθηρανικῆς θεολογικῆς ἀρχῆς τῆς μὴ ἀνάμειξης τῆς Ἐκκλησίας στήν πολιτική. Αὐτό, φυσικά, ἔριχνε νερό στόν μύλο τοῦ ναζισμοῦ. Μετά τό 1945 πολλοί Γερμανοί Προτεστάντες μετανόησαν γιά τή στάση τους. Ἐξ αἰτίας, μεταξύ ἄλλων, τῆς πολιτικῆς τους θεολογίας εἶχαν ἀρνηθεῖ νά δώσουν τή μεγάλη μάχη τῆς ἐποχῆς τους.

Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, τί θά μπορούσαν ἄραγε οἱ Ἐκκλησίες νά πετύχουν; Θά ἦταν σέ θέση νά σταματήσουν τόν Χίτλερ; Ἄν ὄχι, γιατί νά δώσουν μιά ἐκ τῶν προτέρων χαμένη μάχη; Τό ἐρώτημα εἶναι παραπειστικό, γιά δύο λόγους. Πρῶτον, διότι κανείς δέν γνωρίζει μέ βεβαιότητα τήν ἀκριβῆ ἐκβασή μιᾶς μάχης προτοῦ τήν δώσει. Δεύτερον καί κυριότερον, διότι γιά τήν Ἐκκλησία καί τούς Χριστιανούς τό πρῶτιστο δέν εἶναι νά κερδίσεις μιά μάχη ἀλλά νά τή δώσεις. Ὁ Χριστός δέν μάς ζητά νά εἴμαστε ἐπιτυχημένοι· μάς ζητά νά εἴμαστε πιστοί. Ἡ δόξα τῆς Ἐκκλησίας δέν θεμελιώνεται στούς νικητές ἀλλά στούς μάρτυρες – τούς ὁποίους βέβαια σπεύδουμε νά ἐπικαλεστοῦμε ἐκ τῶν ὑστέρων.

Καταστροφικές γιά τόν ἄνθρωπο καί τήν κοινωνία ἰδεολογίες ἐμφανίζονται

καί στίς μέρες μας, καί μάλιστα ὑποστηριζόμενες ἀπό σύγχρονους μηχανισμούς προπαγάνδας, μπροστά στούς ὁποίους ἐκείνοι τοῦ Γκαίμπελς θά ὠχριοῦσαν. Καί σήμερα, ὅπως καί τότε, πολλοί Χριστιανοί γοητεύονται ἀπό τίς ἰδεολογίες αὐτές καί σπεύδουν νά ξαναδιαβάσουν τή χριστιανική τους παράδοση φορώντας τά γυαλιά τῶν ἀντιπάλων τῆς. Ἡ ἀνεπίγνωστη ἐπιθυμία γιά ἀποδοχή μοιάζει καί πάλι ἀκατανίκητη, ἐνῶ ὁ ὄνειδισμός τοῦ Χριστοῦ φαντάζει πολύ βαρῦς. Ἡ τρομοκρατία τοῦ κοινωνικοῦ διασυρμοῦ καί τῆς “ἀκύρωσης” λειτουργοῦν παραλυτικά. Ἐπιπλέον, πολλοί Χριστιανοί ἔχουν ἀσπαστεῖ τή λουθηρανική θεωρία τῆς μὴ ἀνάμειξης τῆς Ἐκκλησίας στήν πολιτική, χωρίς κἄν νά ὑποπτεύονται τήν προέλευσή της. Αὐτό εἶναι καί τό καλύτερο δῶρο πρὸς ὅσους διαμορφώνουν μιά κοινωνία στήν ὁποία οἱ Χριστιανοί καί ἡ πίστη τους δέν θά ἔχουν θέση.

Βέβαια, οἱ ἰθύνοντες τῆς πολιτικῆς, ὅταν ἔχουν ἀνάγκη τήν Ἐκκλησία, τήν καλοῦν νά ὑποστηρίξει τίς ἐπιλογές τους ἢ, ἀντίθετα, τήν ἐγκαλοῦν γιά τή σιωπή της. Ὅταν ὅμως ἡ Ἐκκλησία καταθέτει τόν προφητικό της λόγο, σπεύδουν νά τή νουθετήσουν ἐπικαλούμενοι τό παλιό γνωστό σύνθημα: ἡ Ἐκκλησία δέν πρέπει νά ἀναμειγνύεται στήν πολιτική. «Τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καί τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ». Ἡ, ἐπί τό λαϊκότερον, «ἡ παπᾶς-παπᾶς ἢ ζευγᾶς-ζευγᾶς».

Ὡστόσο, ἡ Ἐκκλησία καλεῖται νά εἶναι ἡ συνείδηση τῆς ἐν Χριστῷ ἀληθείας.

Ἡ προσευχή τοῦ Σολομώντα (3Βα 8:22-30) Σχόλιο στό Α΄ ἀνάγνωσμα τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς 21^{ης} Μαΐου

Μιλτιάδου Κωνσταντίνου

Ὁμ. Καθηγ. Α.Π.Θ. - Ἄρχ. Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ΜτΧ Ἐκκλησίας

Ο Μέγας Κωνσταντῖνος ἀποτελεῖ ἀναμφίβολα μιά ἀπό τίς μεγαλύτερες προσωπικότητες τόσο τῆς πολιτικῆς ὅσο καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Ἡ θρησκευτικὴ πολιτικὴ του ὑπῆρξε ἰδιαίτερα εὐνοϊκὴ γιὰ τὴν Ἐκκλησία, ἢ ὁποῖα τὸν ἀνακήρυξε "ἰσαπόστολο" καί ἅγιο, μαζί μέ τὴ μητέρα του Ἑλένη, ἢ ὁποῖα ἀνέλαβε σημαντικὲς πρωτοβουλίες γιὰ τὴ στήριξη τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου σηματοδοτεῖ τὴν ἑναρξὴ μιᾶς νέας ἐποχῆς γιὰ τὴν Ἐκκλησία, καθὼς θὰ σημάζει τὸ ὀριστικὸ τέλος τῶν διωγμῶν καί τὴν ἐλεύθερη διάδοση τῆς πίστεως τῆς σέ ὀλόκληρη τὴν αὐτοκρατορία. Ἔτσι, δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι ὡς πρῶτο ἀναγνώσματα τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς ἀφιερωμένης στή μνήμη του γιορτῆς ἐπιλέχθηκε ἡ περικοπὴ 3Βα 8:22-30, πού ἀποτελεῖ ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν προσευχὴ τὴν ὁποῖα ἀπευθύνει πρὸς τὸν Θεὸ ὁ βασιλεὺς Σολομώντας ἐγκαινιάζοντας τὸν περίφημο ναὸ τῆς Ἱερουσαλήμ, καθὼς ἡ οἰκοδομὴ τοῦ ναοῦ ἐκείνου σηματοδοτεῖ ἐπίσης τὴν ἑναρξὴ μιᾶς νέας ἐποχῆς γιὰ τὸν Ἰουδαϊκὸ λαό. Σηματοδοτεῖ τὸ τέλος ἑνὸς μακροχρόνιου ἀγῶνα γιὰ ἐλευθερία καί ἀσφάλεια. Ἐπὶ τέλους ὁ Ἰσραὴλ εἶχε τὴν πλήρη κυριότητα τῆς Γῆς τῆς

Ἐπαγγελίας καί ἐπικρατεῖ εἰρήνη, τόσο στό ἐσωτερικὸ ὅσο καί μέ τοὺς γείτονές του. Ὁ Ἰσραὴλ δέν εἶναι πλέον μιά ὁμάδα περιπλανώμενων νομάδων ἀλλὰ ἕνα ἐδραιωμένο βασίλειο μέ σταθερὴ κυβέρνηση καί μέ ἐπὶ κεφαλῆς ἕναν ἀγαπημένο βασιλιά.

Ἀρχίζοντας τὴν προσευχὴ του ὁ Σολομών κατά τὸν ἐγκαινιασμό τοῦ ναοῦ πού ἔχτισε στήν Ἱερουσαλήμ, ἐπισημαίνει κατά πρῶτον ὅτι κανένας θεὸς δέν θὰ μπορούσε νά συγκριθεῖ μέ τὸν Θεὸ τοῦ Ἰσραὴλ, τὸν Κύριο (στχ 23-24) καί στή συνέχεια ζητᾷ ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴ συνεχῆ παρουσία καί προστασία του (στχ 25-30). Στὰ κεφάλαια πού προηγούνται περιγράφεται ἡ κατασκευὴ τοῦ Ναοῦ. Ὁ Σολομώντας χρησιμοποιεῖ τὰ καλύτερα οἰκοδομικὰ ὕλικά: κέδρους τοῦ Λιβάνου, ξύλο κυπαρισσιοῦ, χρυσό, ἀσήμι, χαλκὸ καί τεράστιους ὄγκους ἀπὸ κομμένη καί κατεργασμένη πέτρα. Βάζει τοὺς τεχνίτες νά χαράξουν στοὺς τοίχους τοῦ Ναοῦ περίτεχνα διακοσμητικὰ στοιχεῖα μέ χερουβείμ, φοίνικες καί λουλούδια. Ἐπικαλύπτει τὰ πάντα –ἀκόμα καί τὸ δάπεδο– μέ χρυσό. Εἶναι ἕνα ὑπέροχο κτίριο, ἐσωτερικὰ καί ἐξωτερικὰ. Ὅταν ὅλα εἶναι ἔτοιμα, ὁ Σολομώντας ἀνεβάζει τὴν Κιβωτὸ τῆς Διαθήκης, ἢ ὁποῖα

ὡς τότε βρισκόταν στή Σκηνή, καί τήν ἐγκαθιστᾶ στόν πρόσφατα τελειωμένο Ναό, στό ἐσώτερο καί ιερότερο μέρος του, στά Ἅγια τῶν Ἁγίων, κάτω ἀπό τίς φτεροῦγες τῶν χερουβείμ, σκαλισμένα ἀπό ξύλο ἐλιᾶς καί καλυμμένα μέ χρυσό. Μόλις οἱ ἱερεῖς τοποθετήσουν τήν Κιβωτό στή θέση της, ἕνα σύννεφο γεμίζει τόν Ναό καί ἡ δόξα τοῦ Κυρίου ἐγκαταστάθηκε πλέον σέ αὐτόν.

Αὐτό τό σύννεφο πού κατεβαίνει στόν ναό εἶναι σημάδι τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου. Εἶναι τό ἴδιο σύννεφο πού ὀδήγησε τούς Ἰσραηλίτες ἔξω ἀπό τήν Αἴγυπτο καί τούς προστάτεψε ἀπό τόν αἰγυπτιακό στρατό (Ἐξο 14:19-25). Εἶναι τό σύννεφο πού κατέβηκε στήν κορυφή τοῦ Ὄρους Σινᾶ ὅταν ὁ Θεός συνῆψε τή Διαθήκη μέ τούς Ἰσραηλίτες καί τούς ἔδωσε τόν Νόμο ὡς δῶρο (Ἐξο 24:15-18). Αὐτό τό ἴδιο σύννεφο ἐγκαταστάθηκε στή Σκηνή, τό κινητό ἱερό, πού δήλωνε τήν παρουσία τοῦ Κυρίου ἀνάμεσα στόν λαό καθ' ὅλη τή διάρκεια τῆς περιπλάνησής του στήν ἔρημο (Ἐξο 40:34-38). Ὅπως ὁ Κύριος αἰῶνες πρὶν ἦταν παρῶν στούς προγόνους τοῦ Ἰσραήλ, ἔτσι εἶναι παρῶν καί τώρα μέ τούς ἀπογόνους τους, στόν Ναό πού ἔχτισε ὁ Σολομώντας.

Ἀμέσως μετά τήν ἐπισήμανση τῆς μοναδικότητας τοῦ Κυρίου, ὁ Σολομώντας τονίζει ἄλλο ἕνα χαρακτηριστικό τοῦ Θεοῦ, τήν πιστότητά του στή Διαθήκη: «ἐλάλησας ἐν τῷ στόματί σου καί ἐν χερσί σου ἐπλήρωσας ὡς ἡ ἡμέρα αὕτη» (8:24).

Μετά ἀπό αὐτή τή σύντομη εἰσαγωγή ἀκολουθεῖ ἡ πρώτη αἵτηση, ἕνα εἶδος

προοιμίου γιά τίς ἑπτά συγκεκριμένες αἰτήσεις πού θά ἀκολουθήσουν. Ἐφόσον ὁ Κύριος εἶναι ὁ μοναδικός Θεός καί πιστός στή Διαθήκη του μέ τόν λαό του, μόνον αὐτός μπορεῖ νά ἐγγυηθεῖ τό μέλλον τοῦ Ἰσραήλ. Ἔτσι, ὁ Σολομώντας ζητᾶ ἀπό τόν Θεό νά τηρήσει τήν ὑπόσχεσή του πρὸς τόν πατέρα του τόν Δαβίδ: «Καί τώρα, Κύριε Θεέ τοῦ Ἰσραήλ, τήρησε ὅσα εἶχες ὑποσχεθεῖ στόν δοῦλο σου τόν Δαβίδ τόν πατέρα μου ὅταν τοῦ εἶχες πει: "Θά ὑπάρχει πάντα κάποιος προερχόμενος ἀπό ἴσένα πού θά κάθεται ἐκ μέρους μου στόν θρόνο τοῦ Ἰσραήλ, ἐφόσον οἱ ἀπόγονοί σου φροντίζουν νά ἔχουν σωστή συμπεριφορά ἀπέναντί μου, ὅπως εἶχες κι ἐσύ"» (8:25). Ὁ Σολομώντας δέν ἀμφιβάλλει γιά τήν πιστότητα τοῦ Θεοῦ στίς ὑποσχέσεις του, ὅπως ὁμως ἤδη ἐπισημαίνει παραθέτοντας τά λόγια τοῦ Θεοῦ, ὑπάρχει μιᾶ ἀπαράβατη προϋπόθεση γιά τήν τήρηση τῶν ὑποσχέσεων: «... ἐφόσον οἱ ἀπόγονοί σου φροντίζουν νά ἔχουν σωστή συμπεριφορά ἀπέναντί μου, ὅπως εἶχες κι ἐσύ». Καί αὐτό ἀκριβῶς εἶναι τό μεγάλο πρόβλημα τοῦ βιβλικοῦ Ἰσραήλ πού θά ὀδηγήσει τελικά καί στήν καταστροφή τοῦ ἴδιου τοῦ ναοῦ πού μέ τόσο λαμπρό τρόπο ἐγκαινιάστηκε.

Τό δεύτερο αἶτημα τῆς προσευχῆς τοῦ Σολομώντα εἶναι νά ἀκούει ὁ Θεός τίς προσευχές καί νά ἀπαντᾶ σέ ὅσους τοῦ ἀπευθύνονται ἀπό αὐτόν τόν τόπο. Ὅμως ὁ Σολομώντας ἀντιλαμβάνεται τό πρόβλημα μέ αὐτό τό αἶτημα καί τό ἐπισημαίνει ἀπό τήν ἀρχή: «ἂν πράγματι τά οὐράνια δέν εἶναι ἀρκετά γιά νά χωρέσεις, πῶς θά εἶναι ὁ ναός αὐτός

πού ἔχτισα γιά ἴσένα;» (8:27). Παρ' ὅλα αὐτά, προσπερνάει ἀμέσως τό θεολογικό πρόβλημα μέ τό αἰτιολογικό ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεός εἶχε ζητήσει «Ἔσται τὸ ὄνομά μου ἐκεῖ» (8:29). Ὁ ὄρος «ὄνομα τοῦ Θεοῦ» χρησιμοποιεῖται συχνά στήν Παλαιά Διαθήκη γιά νά δηλώσει τόν ἴδιο τόν Θεό, ὅπως αὐτός ἀποκαλύπτεται μέσα στήν Ἱστορία. Ἐφόσον μέ αὐτόν τόν ὄρο δηλώνεται ἡ προσίτη στους ἀνθρώπους πλευρά τοῦ Θεοῦ, ὅπου γίνεται ἐπίκληση ἢ ἀναφορά τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός παρών καί λατρεύεται ἐκεῖ. Ἔτσι, μπορεῖ ὁ Σολομώντας νά συνεχίσει, προβάλλοντας τά γεμάτα πάθος αἰτήματά του: «Ἄκουγε καί τίς παρακλήσεις τοῦ δούλου σου καί τοῦ λαοῦ σου τοῦ Ἰσραήλ· ὅσα τυχόν θά σοῦ ζητήσουν σ' αὐτόν ἐδῶ τόν τόπο, ἄκουσέ τα ἐσύ στόν οὐρανό, στόν τόπο ὅπου κατοικεῖς, πραγματοποίησέ τα καί δεῖξε τους τήν εὐσπλαχνία σου» (8:30).

Ὁ Σολομώντας παρακαλεῖ τόν Θεό νά ἀκούσει ὅσα οἱ ἀνθρωποι θά τοῦ ζητοῦν «σ' αὐτόν ἐδῶ τόν τόπο». Ὅμως ὁ τόπος αὐτός δέν ὑπάρχει πιά. Οἱ διάδοχοι τοῦ Σολομώντα δέν τήρησαν τήν προϋπόθεση πού εἶχε θέσει ὁ Θεός οὔτε ὁ Ἰσραήλ στό σύνολό του. Οἱ ἐπανειλημμένες προειδοποιήσεις τοῦ Θεοῦ μέσω τῶν προφητῶν του δέν εἰσακούστηκαν καί τελικά ὁ ναός καταστράφηκε. Ἀκόμη καί ὅταν οἱ ἐξόριστοι πού ἐπέστρεψαν ἀπό τή Μεσοποταμία ἀνήγειραν ἕνα ὑποκατάστατό του, δέν ἦταν τό ἴδιο, μέ ἀποτέλεσμα ὁ λαός τοῦ Θεοῦ νά ἀναρωτιέται: «Ποῦ ἐστίν ὁ Θεός τῆς δικαιοσύνης;» (Μαλ 2:17).

Στό ἐρώτημα αὐτό τοῦ λαοῦ ἀπαντᾷ ὁ ἴδιος ὁ Θεός στό τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ τελευταίου ἀπό τά Προφητικά Βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, στό βιβλίο τοῦ προφήτη *Μαλαχία*: «Δεῖτε! Στέλνω τόν ἀγγελιοφόρο μου γιά νά προετοιμάσει τόν δρόμο μου· καί τότε ὁ Κύριος τόν ὁποῖο περιμένετε, ὁ ἀγγελιοφόρος τῆς διαθήκης τόν ὁποῖο προσδοκᾶτε, θά ἐμφανιστεῖ ξαφνικά στόν ναό του· ἡδη ἔρχεται» (Μαλ 3:1). Καί δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι τό πρῶτο κεφάλαιο τοῦ χρονικά πρώτου ἀπό τά Εὐαγγέλια, τοῦ *Κατά Μάρκον Εὐαγγελίου*, ἀρχίζει παραθέτοντας αὐτήν ἀκριβῶς τή διαβεβαίωση τοῦ Θεοῦ (Μαρκ 1:2,4).

Ἀναμφίβολα ὁ Ναός τῆς Ἱερουσαλήμ δέν παίζει γιά τή χριστιανική Θεολογία τόν ἴδιο ρόλο πού παίζει ἐνδεχομένως γιά τή θεολογία τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Παρ' ὅλα αὐτά παραμένει ἕνα σύμβολο τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα στόν λαό του, μιά παρουσία πού ἀνιχνεύεται σέ ὀλοκληρῆ τή Γραφή: στή νεφέλη, στή φωτιά, στό ὄρος Σινᾶ, στή Σκηνή τοῦ Μαρτυρίου, στόν Ναό καί (πιό ὀλοκληρωμένα) στόν Ἐμμανουήλ, τόν Θεό-μαζί-μας. Ὁ Θεός παραμένει πιστός στό σχέδιό του μέσα στους αἰῶνες, πάντα παρών γιά νά εὐλογῆσει, νά ἀκούσει, νά παρέμβει, νά σώσει. Ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι ζήτησαν ἀπό τόν Χριστό ἕνα θαῦμα γιά νά πιστέψουν σ' αὐτόν ὁ Ἰησοῦς ἀπάντησε: «Λύσατε τόν ναόν τοῦτον, καί ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερω αὐτόν» (Ἰωα 2:19). Καί, ὅπως σημειώνει ὁ εὐαγγελιστής, «ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ» (Ἰωα 2:21). Ὁ Χριστός εἶναι πλέον ὁ πραγματικός ναός τοῦ Θεοῦ.

Ὁ κήπος τῆς Γεθσημανί καί ὁ κήπος τῆς Ἐδέμ

π. Ἰωάννου Σκιαδαρέση
Πρ. Ἀναπλ. Καθηγητοῦ Α.Π.Θ.

Τὸν χῶρο τῆς Γεθσημανί, ὅπου ὁ Χριστός πέρασε τίς τελευταῖες ὥρες ἀγωνίας καί ἐγκατάλειψης καί ὅπου συνελήφθηκε, καθὼς καί τὸν τόπο ὅπου ἐνταφιάστηκε ἀλλὰ καί ἐμφανίσθηκε μετὰ τὴν Ἀνάσταση στή Μαγδαληνή, μόνο ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τοὺς τέσσερις Εὐαγγελιστὲς θεωρεῖ ὡς κήπο. Καί τὸ κάνει αὐτὸ μέ συνέπεια, σέ σημεῖο νὰ μοιάζει ὅτι ὁ ὄρος λειτουργεῖ στό Εὐαγγέλιό του ὄχι ἀπλῶς ὡς τόπος ὀριοθετικά ἀλλὰ καί ὡς θεολογικὸ σχῆμα πού ἀνάγει σέ κάτι ἄλλο. Αὐτοῦ τοῦ σχήματος, ἀφοῦ σημειώσουμε μερικά εἰσαγωγικά, θά ἀνιχνεύσουμε στή συνέχεια τίς διαστάσεις καί τὸ νόημα.

α) Ὁ κήπος τῆς Ἐδέμ
καί ἡ γρήγορη στέρησή του

Εἶναι κοινὸς τόπος ἢ φύτευση ἀπὸ τὸν Θεὸ κήπου (παραδείσου) στήν Ἐδέμ καί ἢ ἐγκατάσταση τοῦ πρώτου ἀνθρώπου μέσα σ' αὐτόν, πού παρουσιάζει ἡ Γένεση. Ἡ ἴδια περιγράφει στή συνέχεια τὴν πτώση καί τὴν ἔξωσή του, ἀπὸ τὸν χῶρο αὐτό. Ἡ Ἐκκλησία μας, μάλιστα, ὑπενθυμίζει τὴν ἔξωση τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸν παράδεισο τὴν Κυριακὴ τῆς Τυρινῆς. Αὐτὴν τὴν ἡμέρα θρηνοῦμε τὴν ἀπώλεια τῆς τρυφῆς τοῦ παραδείσου. Ὁ Ἀδάμ, πού ἐνσωματώνει ὅλο τὸ ἀνθρώ-

πινο γένος, νοσταλγεῖ τὴ γλυκύτητά του καί λαχταρᾷ τὴν ἐπανεισδοχὴ σ' αὐτόν.

Τὸν πρῶτο, λοιπόν, κήπο, πού ἦταν γιὰ τὸν Ἀδάμ «πεφυτευμένος», ὁ ἄνθρωπος στερήθηκε γρήγορα.

β) Ὁ κήπος στήν Κ. Διαθήκη

Ἡ λέξη κήπος χρησιμοποιεῖται συνολικά πέντε φορές στήν Κ. Διαθήκη, μία στόν Λουκᾶ καί τέσσερις στόν Ἰωάννη. Στόν Λουκᾶ, ἡ λέξη ὑπάρχει ὄχι στή συνάφεια τοῦ πάθους, ἀλλὰ στό 13,19, στήν παραβολὴ τοῦ κόκκου σιναπιοῦ. Στόν Ἰωάννη, ὅμως, ὁ ὄρος χρησιμοποιεῖται, ἐντὸς τῆς συνάφειας τοῦ πάθους καί τῆς Ἀνάστασης, φορτισμένος μέ φορτίο ἄκρως θεολογικὸ καί ἀναγωγικό:

1) Ἡ λέξη κήπος, λοιπόν, χρησιμοποιεῖται εὐθύς μετὰ τὴν ἀρχιερατικὴ προσευχὴ τοῦ Κυρίου. Ἐκεῖ (18,1) λέγεται, ὅτι μετὰ ἀπὸ τὸν Μυστικὸ Δεῖπνο καί τὴν ἀρχιερατικὴ προσευχὴ ὁ Χριστὸς «ἐξῆλθεν πέρα τοῦ χειμάρρου τῶν Κεδρῶν ὅπου ἦν κήπος, εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καί οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ». Ὁ ὄρος ἐδῶ ἀντικαθιστᾷ «τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν» τῶν Μάρκου καί Λουκᾶ ἢ «τὸ χωρίον οὗ τὸ ὄνομα Γεθσημανί» πάλι τοῦ Μάρκου ἢ τὸ «χωρίον λεγόμενον Γεθσημανί» τοῦ Ματθαίου. Ἀντικαθιστᾷ, δηλαδή, τὴν ὀνομασίαν τοῦ τόπου ἀγωνίας τοῦ

Χριστοῦ καί τῆς παράδοσής του. Ταυτόχρονα ὅμως μοιάζει νά δηλώνει τόν τόπο ὅπου βλασταίνει μιὰ ἄλλης ποιότητας ζωή.

2) Ἡ λέξη ξαναχρησιμοποιεῖται, ἐντός τῆς διαδικασίας τῆς δίκης τοῦ Χριστοῦ, ὅταν «εἷς ἐκ τῶν δούλων τοῦ ἀρχιερέως, συγγενῆς ὧν οὐ απέκοψεν Πέτρος τὸ ὠτίον» λέγει στόν Πέτρο «οὐκ ἐγὼ σέ εἶδον ἐν τῷ κήπῳ μετ' αὐτοῦ;» (18,26). Τὴν ἀναφέρει, δηλαδή, στό πλαίσιο τῆς μνείας τῆς ἄρνησης τοῦ Πέτρου, τοῦ ἰσχυροῦ ἐκείνου βιώματος ἀπὸ τό ὁποῖο περνάει συνήθως ὁ κάθε πιστός.

3) Τρίτη φορά, χρησιμοποιεῖται ἡ λέξη στό 19,41, στόν ἐνταφιασμό τοῦ Χριστοῦ, ἀπαντᾷ μάλιστα δύο φορές στό ἴδιο χωρίο: «Ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ», γράφει ὁ Ἰωάννης, «ὅπου ἐσταυρώθη, κήπος, καί ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινόν», ἐκεῖ ἐνταφίασαν τόν Χριστό. Ἡ λέξη ἐδῶ χρησιμοποιεῖται, γιά νά δηλώσει τόν ἰδιαίτερο χώρο, ὅπου ὑπῆρχε τό καινὸ μνημεῖο τοῦ Ἰωσήφ, στό ὁποῖο διευκρινίζεται, ὄχι χωρίς σημασία, ὅτι «οὐδέπω οὐδεὶς ἦν τεθειμένος». Ἄρα δηλώνει ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἡ αὐτοζωή καί ὁ ἴδιος ἡ Ἀνάσταση. Δέν ἀναστήθηκε ἀπὸ ἐπαφή μέ ὅστ᾽ ἀπροαποθανόντος προφήτου (βλ. τό περιστατικό ἀνάστασης νεκροῦ πού ἤλθε σέ ἐπαφή μέ τὰ ὅστ᾽ αὐτοῦ προφήτη Ἐλισαίου στό *Δ΄ Βασ* 13,21).

4) Χρησιμοποιεῖ, ὅμως, ὁ Ἰωάννης καί τὴν ὁμορῖζη λέξη «κηπουρός» στό κεφ. 20, ὅπου ἐκτίθεται ἡ ἐμφάνιστη τοῦ ἀναστημένου Κυρίου στή Μαγδαληνὴ καί περιγράφεται ὁ μεταξύ τους διάλογος. Ἡ Μαγδαληνὴ ἐκλαμβάνει αὐτόν ὡς κηπουρόν, ὡς «τόν ἀληθῆ καί πρῶτον

τοῦ παραδείσου γεωργόν», ὅπως γράφει ὁ Νικηφόρος Κάλλιστος (PG 147:567). Ὁ Νικηφόρος Κάλλιστος παραλληλίζει σαφέστερα τόν πρῶτο ἐκεῖνο κήπο τῆς Ἐδέμ μέ τόν ἰωάνναιο κήπο ὅταν συγκρίνει, λίγο παρακάτω, Εὐὰ καί Μαγδαληνὴ, σημειώνοντας: «ἐκείνη μὲν γάρ» ἢ Εὐὰ «περὶ τὸ δειλινὸν ἐν τῷ παραδείσῳ περιπατοῦντα γνοῦσα Θεὸν ἀπεκρύβη, αἰσχυνομένη τὸ ἄσεμνον ἢ δὲ (Μαγδαληνὴ) ἐν τῷ κήπῳ, περὶ δειλὴν ἐφάν, ὡς κηπουρόν ἐπηρώτα, καί τῶν ὠραίων αὐτοῦ ποδῶν ἤπτετο, καί φωνῆς αἰσθυμένη μᾶλλον προσέτρεχε» (PG 147:572).

Εἶναι σαφῆς ἡ ἀναγωγή τοῦ Νικηφόρου Καλλίστου ἀπὸ τόν ἰωάνναιο κήπο στόν κήπο τῆς Ἐδέμ. Τό ἴδιο σαφεῖς εἶναι ἄλλοι πατέρες, ὅπως ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, ὁ ὁποῖος γιά τό 18,1, γράφει: «Κήπος δὲ ὁ χώρος ἦν τὸ τοῦ ἀρχαίου σχῆμα παραδείσου πληρῶν», καί συμπληρώνει «ἀνακεφαλαίωσις γὰρ ὡςπερ ἐγένετο τόπον [γρ. τόπων], καί πάντων ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐπαναδρομῆ πρὸς τὸ ἀρχαῖον. Ἐν παραδείσῳ μὲν γάρ τῶν καθ' ἡμᾶς σκυθρωπῶν συμβέβηκεν ἢ ἀρχή, ἐν κήπῳ δὲ καί τὸ Χριστοῦ πάθος δέχεται τὴν ἀρχήν, ἀπάντων ἡμῖν τῶν πάλαι συμβεβηκότων εἰσφέρον τὴν ἐπανόρθωσιν» (PG 74:580). Κρατᾷμε τὴ λέξη *σχῆμα*, πού ὁ ἅγιος Κύριλλος χρησιμοποιεῖ, καί τίς παρατηρήσεις του ὅτι: ὁ χώρος τοῦ ἰωάνναιου κήπου πραγματοποιεῖ τό σχῆμα τοῦ ἀρχαίου παραδείσου. Κρατοῦμε ἐπιπλέον ὅτι ἡ εἴσοδος τοῦ Ἰησοῦ στόν χώρο αὐτό σημαίνει ἀνακεφαλαίωση καί ἐπαναδρομῆ στήν ἀρχαία πραγματικότητα. Κρατᾷμε ἐπίσης καί τό γεγονός πῶς ὁ,τι συντελέ-

σθηκε σ' αὐτόν τόν κήπο, ἐπανορθώνει τά παλαιά δεινά τοῦ κήπου τῆς Ἑδέμ.

Λίγο παρακάτω ὁ ἴδιος πατέρας, ὁ ἅγιος Κύριλλος, σχολιάζοντας τό 19,41 καί 42, δηλαδή τόν ἐνταφιασμό τοῦ Κυρίου ἀπό τόν Ἰωσήφ καί τόν Νικόδημο, θά σημειώσει τίς ἴδιες θεολογικότατες παρατηρήσεις: «Ἐν κήπῳ δὲ τοῦτο καί καινὸν εἶναι φησιν ὁ συγγραφεύς, κατασημαίνοντος ὡσπερ ἡμῖν ἐν τύπῳ καί ὑπογραμμῶ τοῦ πράγματος, ὅτι τῆς εἰς τὸν παράδεισον εἰσδρομῆς καί πρόξενος ἡμῖν καί ἀρχὴ γέγονεν ὁ Χριστοῦ θάνατος».

Αὐτά καί ἄλλα πολλὰ γράφει ὁ Κύριλλος, μέ τά ὅποια ὁ Χριστός προβάλλεται ὡς αὐτός πού, μέ τόν θάνατό του, στή θέση τῆς Ἑδέμ τοποθέτησε νέα φυτεία -κήπο καί εἰσήγαγε νέο τρόπο ζωῆς. Μέ ἄλλα λόγια, ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ ἔγινε πρόξενος τῆς εἰσδοχῆς μας στόν κεκλεισμένο παράδεισο καί ἔτι μειζόν.

Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων στίς *Κατηχήσεις* του (PG 33:812A), ἐξάλλου, θά ἀναχθεῖ ἀπό τόν κήπο τοῦ Ἰωάννου στό προφητικὸ ἐπιθαλάμιο τραγούδι τοῦ Ἄσματος Ἀσμάτων (5,1) καί θά συσχετίσει τοὺς δύο κήπους. Θὰ πεῖ ἀναγωγικά: «Εἰσῆλθον εἰς κήπον μου, ἀδελφῆ μου νύμφη ... Καί τί λαμβάνεις ἐκεῖθεν; Ἐτρύγησα σμύρναν μου, οἶνον ἐσμυρνισμένον πιὼν καί τὸ ὄξος», ὑπονοώντας τά ἀρώματα καί μῦρα τῶν ἐνταφιαστῶν «ἄτινα λαβῶν», (ὁ Ἰησοῦς) «εἶπε. Τετέλεσται. Πεπλήρωται γὰρ τὸ μυστήριον. Πεπλήρωται τὰ γεγραμμένα. Ἐλύθησαν

αἱ ἁμαρτίαι». Εἶναι προφανές ὅτι στή σκέψη τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ὁ κήπος καί ἡ ἀδελφὴ νύμφη τοῦ Ἄσματος παραπέμπουν στή νέα φυτεία μέ τό σύστημά της, τὴν Ἐκκλησία, τὸν νέο παράδεισο, πού εἰσάγει ὁ Χριστός καί ὅτι ὁ κήπος τῆς Γεθσημανί σηματοδοτεῖ αὐτόν τὸν νέο παράδεισο.

γ) Τό συμπέρασμα

Ἀρκούμεστε στίς προηγούμενες λιγοστές πατερικὲς ἀναφορὲς στή λειτουργία τοῦ σχήματος τοῦ κήπου στόν Ἰωάννη. Ἀπὸ αὐτὲς προκύπτει ὅτι στήν πατερικὴ σκέψη διεγνώσθη τό ἰωάννειο σχῆμα τοῦ κήπου καί διατυπώθηκαν θεολογικότατες σκέψεις. Κέντρο τους εἶναι τό γεγονός ὅτι ὁ Σταυρός καί ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου ἐσήμαναν τό νέο ξεκίνημα τοῦ ἀνθρώπου, τό ὁποῖο εἶναι σαφῶς τελειότερο τοῦ παλαιοῦ. Εἶναι «τὸ περισσόν», πού ὁ Ἰωάννης λέει στό Εὐαγγέλιό του (10,10). Αὐτός ὁ ἰωάννειος νέος κήπος, μέ ἄλλα λόγια, σημαίνει ἀνοιγμα, ἐπάνοδο καί ἐπανεισδοχὴ στόν κήπο τῆς Ἑδέμ καί ταυτόχρονα βελτίωση, σέ ὑπερθετικὸ βαθμό, τῶν συνθηκῶν καί τῶν δυνατοτήτων παραμονῆς καί ἀτέλεστης αὐξήσης μέσα σ' αὐτόν. [Βλ. περισσότερα στήν ἐργασία μας: «Τὸ ἐσχατολογικὸ ὄραμα τῆς Ἀποκάλυψης γιὰ τὸν ἄνθρωπο σέ σχέση μέ τό περιβάλλον του, (Σχόλιο στό Ἄποκ. 21- 22, 5)» στό *Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη. Τὰ πρῶτα καί τὰ ἔσχατα σέ διάλογο*, Θεσσαλονίκη 2013, σ. 333-354].

Λεπτομέρεια ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Warhol, Λουλούδια (1970)

Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας, ΝΔ' Διάγραμμα τῆς Λειτουργίας τῶν πιστῶν (Γ)

Δημήτρη Μαυρόπουλου

Βῆμα 6°. Σύμβολο τῆς Πίστεως

Ἀμέσως μετά τόν ἀσπασμό ἐξαγγέλλεται τό Σύμβολο τῆς Πίστεως, τό ὁποῖο δέν ὑπῆρχε στά ἀρχαῖα κείμενα τῆς Λειτουργίας. Ἐμφανίζεται μετά τόν 9^ο αἰ. καί ἐπικρατεῖ ὀλοκληρωτικά μετά τό Σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν τόν 11^ο αἰ.

Ἡ λέξη σύμβολο, ἀπό τό ρῆμα συμβάλλομαι, σήμαινε κατ' ἀρχήν σύγκριση μιᾶς γνώμης μέ ἕνα ἀρχέτυπο ἀληθείας. Στή χριστιανική γραμματεία ἄρχισε πολύ νωρίς νά σημαίνει τό σημεῖο καί τό διακριτικό γνώρισμα τῶν μελῶν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή τήν ὁμολογία πίστεως. Ἦδη ἀπό τά χρόνια τῆς Καινῆς Διαθήκης ἔχουμε μαρτυρίες γιά σύντομα κείμενα πού ἀποτελοῦσαν ὁμολογίες πίστεως καί πού μποροῦμε νά τά ὀνομάζουμε σύμβολα πίστεως. Χαρακτηριστικός εἶναι ὁ διάλογος τοῦ Ἰησοῦ μέ τούς μαθητές του, ὅταν τούς ρωτάει: «Ἵμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεῖς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπε· σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος» (Ματθ. 16,16). Πολλά χωρία ἀπό τίς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καί ἀπό τίς ἐπιστολές τῶν ἀποστόλων Πέτρου καί Παύλου καταθέτουν μία σειρά συμβόλων πίστεως. Ἡ ἀνάγκη ὁμως μιᾶς καταγραφῆς τῆς βασικῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας, κυρίως ὡς πρὸς τό πρόσωπο καί τό ἔργο τοῦ Χριστοῦ, ἀρχίζει νά ἀναδύεται μέ

τήν ἐμφάνιση τῶν πρώτων αἱρέσεων. Γι' αὐτό καί καταρτίζονται σύντομα σύμβολα πίστεως, πού χρησιμοποιοῦνται καί ὡς βαπτιστήρια σύμβολα, ὥστε νά διακριβώνεται ἡ ἐναρμόνιση τῆς πίστεως ἐκάστου πιστοῦ μέ τήν πίστη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος.

Ἡ ἀπαγγελία τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως, πρὶν ἀπό τόν ἀγιασμό τῶν δώρων, ἀποτελεῖ μιᾶ κατάθεση ἀπό καθέναν πού παρίσταται στή θεία Λειτουργία ὅτι ἔχει τή σωστή, τήν ἀληθῆ πίστη, οὐσιώδη προϋπόθεση γιά νά δεχθεῖ τή θεία Κοινωνία. Εἶναι, τρόπον τινά, τό διαβατήριό μας γιά νά περάσουμε στή Χώρα τῶν Ζώντων.

Βῆμα 7°. Ἁγία Ἀναφορά

Ἡ ἁγία Ἀναφορά εἶναι ἕνα ἐκτεταμένο κείμενο, ἔχει δικά του ἐσωτερικά μέρη, τά ὁποῖα μποροῦμε νά τά διακρίνουμε:

α) Ἡ εὐχαριστία: πρόκειται γιά μιᾶ σύντομη ἐξιστόρηση ὅλων τῶν φανερῶν καί ἀφανῶν εὐεργεσιῶν πού ἐνήργησε ὁ Θεός γιά τή σωτηρία μας, καί πού ὀνομάζουμε μυστήριον τῆς θείας Οἰκονομίας, γιά τίς ὁποῖες καί τόν εὐχαριστοῦμε.

β) Ἡ δοξολογία: σάν νά εἴμαστε οἱ ἄγγελοι πού δορυφοροῦν τόν Κύριο, ὅπως ἔχει κατατεθεῖ ὡς ὄραμα τοῦ προφήτη Ἡσαΐα καί τῆς Ἀποκάλυψης, ἀναπέμψουμε τόν ἐπινίκιο ὕμνο.

γ) Ἡ ἀνάμνηση: ἀνατρέχουμε στήν πράξη πού συντελέστηκε κατά τόν Μυστικό Δείπνο, θυμόμαστε τίς κινήσεις καί τά λόγια τοῦ Χριστοῦ ὅπως μᾶς τά διέσωσαν τά εὐαγγέλια, κατεξοχήν θυμόμαστε τήν ἐντολή του νά ἐπαναλαμβάνουμε αὐτήν τήν πράξη σέ ἀνάμνησή του, καί νά ἐνεργοῦμε τήν προσφορά τῶν δώρων μας, τοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου.

δ) Ἡ ἐπίκληση: ἐπικαλούμαστε τήν ἁγιαστική δύναμη τοῦ οὐράνιου Πατέρα καί ζητᾶμε νά στείλει τό Ἅγιο Πνεῦμα σ' ἐμᾶς καί στά δῶρα μας, ὥστε νά μεταβληθοῦν σέ σῶμα καί αἷμα τοῦ Υἱοῦ του μέ τή δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

ε) Τά δίπτυχα: ἀναγνωρίζουμε τή σύνδεση τῶν ἁγιασθέντων δώρων μέ ὅλα τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή τήν Παναγία, τούς Ἁγίους, τούς ζῶντες πιστούς, κληρο καί λαό, καί τούς κεκοιμημένους.

Ἅπαντα αὐτά συμβαίνουν μέσα στόν ἱστορικό χρόνο, ἀλλά ἀφοροῦν τόν σύμπαντα αἰῶνα. Στόν σύμπαντα αἰῶνα περιλαμβάνονται καί ὅλοι οἱ κεκοιμημένοι. Στά δίπτυχα φαίνεται ὅτι ἀποδεχόμεστε τήν πρώτη κλήση πού μᾶς ἔγινε, νά διαχειριζόμεστε τή δημιουργία. Ξεκινοῦν πρῶτα μέ τό ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου στό ὄνομα τοῦ ὁποίου ἔγινε αὐτή ἡ Λειτουργία. Ἡ ἀναφορά αὐτή στόν ἐπίσκοπο δέν ἔχει τιμητικό χαρακτήρα· εἶναι οὐσιαστικό νά ξέρουμε ὅτι εἴμαστε κοινότητα πού εἶναι σέ κοινωνία μέ ὅλες τίς ὀρθόδοξες κοινότητες, καί ἔχουμε κανονικό πρόεδρο, δηλαδή σύμφωνα μέ τούς κανόνες.

Θά ἐπιμείνω λίγο στήν ἁγία Ἀναφορά, πού ἀποτελεῖ τό κύριο μέρος τῆς θείας

Λειτουργίας. Τό πρῶτο στοιχεῖο τῆς πού θά ἤθελα νά ἐπισημάνω, εἶναι ὅτι ἐνεργεῖται ὡς διάλογος κλήρου καί λαοῦ. Ἀρχίζει μέ τό «Στῶμεν καλῶς» τοῦ διακόνου, πού συνοδεύεται μέ τήν ἀπάντηση τοῦ λαοῦ «Ἐλεον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως», συνεχίζεται μέ τήν ἐκφώνηση «Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας» καί τήν ἀπάντηση «Ἐχομεν πρὸς τόν Κύριον», ἀκολουθεῖ ἡ ἐκφώνηση τοῦ ἱερέα «Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ», ἡ ἀπάντηση τοῦ λαοῦ «Ἄξιον καί δίκαιον», καί ἔτσι μέ διαλογικό τρόπο, ὅπου κυριαρχεῖ τό «Ἀμήν» τοῦ λαοῦ, συνεχίζεται ἡ τέλεση τῆς πράξης πού ὀνομάζουμε ἁγία Ἀναφορά.

Ὁ διάλογος ἱερέα καί λαοῦ στή θεία Εὐχαριστία ἀποτελεῖ καταστατική ἀρχή φανέρωσης τῆς ἐνότητος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Τίποτε στή λειτουργική μας παράδοση δέν ἔχει ἀτομικό περιεχόμενο – οὔτε κἂν ἡ σωτηρία μας. Ὅλα ἀποβλέπουν στή συγκρότηση τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ὁ δρόμος τῆς σωτηρίας μας κατευθύνεται στήν πραγματοποίηση τῆς κοινωνίας μέ τούς ἄλλους καί δι' αὐτῶν μέ τόν Χριστό. Ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ φανερώνεται σέ συναξή πιστῶν στό ὄνομά του, δηλαδή σέ πρόσωπα, ὅπως τό ἔχει διακηρύξει ὁ ἴδιος: «Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν» (Ματθ. 18,20). Ἄλλωστε, τό πρότυπο τῆς προσευχῆς πού μᾶς παρέδωσε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ἡ Κυριακή προσευχή, τό «Πάτερ ἡμῶν», αὐτήν τήν ἀλήθεια ἐκφράζει. Λαός προσεύχεται, δηλαδή ἄνθρωποι πού βρίσκονται σέ κοινωνία μεταξύ τους, ἁγιοπνευματική κοινωνία. Ἰδιαιτερα τά κείμενα τῆς θείας Λειτουργίας, δηλαδή ἡ ἐκφορά

τῆς προαίρεσής μας, τῆς πρόθεσής μας, τῶν ὄσων αἰσθανόμαστε καί τῶν ὄσων λαχταράμε, ἀναπαύονται στήν εὕρεση καί πραγματοποίηση αὐτῆς τῆς κοινω- νίας. Διάλογος κλήρου καί λαοῦ ἢ κοι- νές ἀναφορές, μᾶς ὀδηγοῦν στήν εὕρεση αὐτῆς τῆς σχέσης ἀγαπήσεως.

Συνεχίζω μέ μερικές ἀκόμη ἐπισημάν- σεις ὡς πρὸς τό περιεχόμενο τῆς ἀγίας Ἀναφορᾶς.

α) Κατά τήν ἀνάμνηση τῶν θείων εὐεργεσιῶν ἀναφέρουμε τή δεύτερη καί ἐνδοξη παρουσία τοῦ Κυρίου ὡς γεγο- νός πού ἔχει συντελεσθεῖ καί συγχρόνως ἀναμένεται («Μεμνημένοι [...] τῆς δευ- τέρας καί ἐνδόξου πάλιν Παρουσίας»). Τό νά ἀντλεῖς ἀπό τή μέλλουσα Δευτέρα Παρουσία τό περιεχόμενο τῆς ζωῆς σου, καί αὐτό νά ἀποτελεῖ συγχρόνως ἀνά- μνηση σάν νά ἔχει ἤδη πραγματοποιηθεῖ, εἰσάγει ἕναν νέο τρόπο σκέψης πού ὀδη- γεῖ σέ ἕναν νέο τρόπο ζωῆς. Ἐντάσσεις τόν ἑαυτό σου σέ μιᾶ σχέση πού, ἐνῶ ἔχει ὡς τόπο δράσης τήν ἱστορία, οὐσια- στικά ἀναπαύεται στή μέλλουσα Βασι- λεία. Ὁ τόπος καί ὁ τρόπος δράσης λαμ- βάνει περιεχόμενο καί ἐκφράζεται στή διαλεκτική «ἐν τῷ κόσμῳ» καί «ἐκτὸς τοῦ κόσμου».

β) Ἰδιαιτέρα θέλω νά ὑπογραμμίσω ὅτι πρῶτα ζητᾶμε νά ἔλθει τό Ἅγιο Πνεῦμα «ἐφ' ἡμᾶς» καί ἔπειτα «ἐπὶ τὰ προκει- μενα δῶρα». Ἔχουμε πλήρη συνείδηση ὅτι ἂν ἐμεῖς, ὡς μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, δέν δεχτοῦμε τίς ἀγιαστικές ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διὰ τῶν ὁποίων θά συνδεθοῦμε μεταξύ μας καί θά ἀποτελέσουμε τόν ἕνα λαό τοῦ Θεοῦ, δέν ἔχει νόημα νά προχωρήσει ἡ ἐκ νέου

σάρκωση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἔνας, ὁ Χριστός, σαρκώνεται γιά τούς πολλούς, γιά ἐμᾶς. Καί οἱ πολλοί, ἐμεῖς, δέν μπο- роῦμε νά ὑπάρξουμε, νά ἔχουμε δηλαδή ζωή, χωρίς τόν Ἔνα. Ὁ δυναμικός αὐτός διάλογος τοῦ Ἐνός καί τῶν πολλῶν ἀπο- τελεῖ οὐσιῶδες στοιχεῖο τοῦ ἀγιασμοῦ τῶν πιστῶν. Μοιάζει σάν νά μὴν μπο- ρεῖ ὁ Ἔνας, ὁ Χριστός, νά ὑπάρχει χωρίς τούς πολλούς, καί βέβαια εἶναι ἀδιανό- ητο νά ἀντιληφθεῖ κανεῖς τούς πολλούς, τούς πιστούς, χωρίς τόν Ἔνα, τόν Χριστό. Γι' αὐτό καί στή δική μας, τήν Ὁρθόδοξη λατρεία, δέν ἐμφανίστηκε τό φαινόμενο τῆς ἀτομικῆς θείας Λειτουργίας.

γ) Στήν ἐκφώνηση τῆς ἐπίκλησης «Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν κατὰ πάντα καί διὰ πάντα» χρησιμοποιοῦμε ρῆμα ἐνεστώτος: προσφέρομεν. Σέ πα- λαιούς λειτουργικούς κώδικες στή θέση τοῦ ρήματος ὑπάρχει μετοχή: προσφέρο- ντες. Στή δεύτερη περίπτωση, ἡ μετοχή χρειάζεται ἀπόδοση, ὁπότε ὁ ὕμνος τοῦ λαοῦ «Σὲ ὑμνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν, σοὶ εὐχαριστοῦμεν δέσποτα...» ὀλοκληρώνει τήν πρόταση, ἐνῶ στήν πρώτη ὁ ὕμνος μοιάζει ἀνεξάρτητος ἀπὸ τήν ἐπίκληση. Τά λέω αὐτά ὄχι γιά νά διορθώσουμε τήν ἐπίκληση, ἀλλά γιά γνωρίζουμε ὅτι αὐτή διατυπώνεται ὡς διαλογικό αἶτημα κλήρου καί λαοῦ. Ὁμολογία ἐκκρεμότητα παρουσιάζεται κατὰ τήν ἐπίκληση τῆς μεταβολῆς τῶν δώρων σέ σῶμα καί αἷμα Χριστοῦ, ὅταν ὁ διάκονος, ὡς ἐκπρόσω- πος τοῦ λαοῦ, συμφωνεῖ μέ τόν ἱερέα, ὡς ἐκπρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, λέγοντας τά «Ἀμήν». Ἄν δέν ὑπάρχει διάκονος, τά «Ἀμήν» θά ἔπρεπε νά λέγονται ἀπὸ τόν λαό. (συνεχίζεται)

Εὐχή τοῦ ἀποστεφανώματος (β)

Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ

Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Ἀπό τὴν προηγηθεῖσα ἐνδεικτικὴ μας ἀναφορά στὴ χειρόγραφη παράδοση (βλ. *Ἐφημ.*, τχ. 2, 2024) φάνηκε ὅτι ἡ ἀνάληψη ἢ ἔπαρση ἢ λύση τῶν στεφάνων μέχρι τὸν 13^ο αἰ. ἦταν ἐνσωματωμένη στὴν ἀκολουθία τοῦ γάμου. Ἐτελείτο εἴτε πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόλυση καὶ συγκεκριμένα μετὰ τὸν ἱερό χορὸ καὶ τὸν ἀσπασμὸ-χαιρετισμὸ τῶν νεονύμφων, εἴτε μετὰ τὴν ἀπόλυση. Αὐτὸ γιὰ πρακτικούς λόγους καὶ ἀνάλογα μὲ τὸν χρόνο πού διδόταν αὐτός ὁ ἀσπασμός¹. Κάποιες φορές ἡ λύση τῶν στεφάνων γινόταν στό σπίτι τῶν νεονύμφων στό ὁποῖο μετέβαιναν ἐν πομπῇ ἀμέσως μετὰ τὴν ἀκολουθία τοῦ γάμου. Προφανῶς ἐκεῖ διδόταν καὶ ὁ ἀσπασμὸς ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς². Οἱ εὐχὲς δὲν ἦταν πάντοτε οἱ ἴδιες. Κάποιες φορές μάλιστα προέρχονται ἀπὸ τὴν τάξη λύσης τῶν στεφάνων κατὰ τὴν ὄγδοη ἡμέρα. Αὐτὸ σηματοδοτεῖ τὴ συνάφεια τῶν δύο πράξεων. Σὲ κάθε περίπτωση ἡ εὐχὴ ἔπαρσης τῶν στεφάνων πού κυριάρχησε ἀπὸ τὸν 13^ο αἰ. εἶναι ἡ «Ὁ Θεός, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ παραγενόμενος ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας...», πού φέρεται μὲ τοὺς τίτλους «εὐχὴ τοῦ ἀποστεφανώματος» (χφ. Πάτμου 104, Π' αἰ., Σινᾶ 968, ΙΕ' αἰ.), «εὐχὴ εἰς τὸ ἄραι τὰ στέφανα», «εὐχὴ εἰς τὴν ἔπαρσιν τῶν στεφάνων» (Μ. Λαύρας ἠ88, ΙΕ' αἰ., Πάτμου 689, ΙΕ'-ΙΣΤ' αἰ. κ.ἄ.)³.

Τὸ περιεχόμενο τῆς εὐχῆς παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Μὲ τὴ φράση «ἀνάλαβε τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ σου», πού ὑπάρχει ἐντὸς αὐτῆς καὶ πραγματοποιεῖται ἐκεῖνη τὴ στιγμή ἢ ἀπὸ τὸν ἱερέα ἔπαρση, ἀφαίρεση τῶν στεφάνων ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν νεονύμφων, τονίζεται ὁ ἐσχατολογικὸς προορισμὸς καὶ τὸ ἀδιάλυτο τοῦ γάμου⁴.

2) Ἐρχόμαστε τώρα νὰ δοῦμε εἰδικότερα τὴν μικρὴ ἀκολουθία ἢ εὐχὴ ὅπως λέγεται, ἐπὶ λύσιν στεφάνων τῇ ὄγδοῃ ἡμέρᾳ. Πρόκειται γιὰ εἰδικὴ ἀκολουθία, πού μὲ τὴν ὀνομασία «παστολύσια» ἢ «ἐπὶ λύσιν στεφάνων» κ.λπ. γινόταν στὸν ναὸ ἢ στό σπίτι, τὴν παστάδα, τὴν ὄγδοη ἡμέρα ἢ μετὰ ἀπὸ ἑπτὰ ἡμέρες ἢ τὴν τρίτη ἡμέρα μετὰ τὸν γάμο⁵. «Τὸ ὀρθότερο –γράφει ὁ καθηγητῆς Ἰωάννης Φουντούλης– εἶναι νὰ ἀναγινώσκειται στὸν οἶκο ἢ στὸν ναὸ τὴν ὄγδοη ἡμέρα, ὅπως μέχρι σήμερα σὲ πολλὰ μέρη γίνεται. Αὐτὸς ἦταν καὶ ὁ ἀρχικὸς προορισμὸς τῆς ἀκολουθίας αὐτῆς· οἱ νεόνυμφοι κρατοῦσαν τὰ στέφανα εἰς τὸν "παστόν" μέχρι τῆς ὄγδοῃς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἱερεὺς τοὺς ἐδιάβαζε τίς εὐχὲς αὐτές, παρελάμβανε τὰ στέφανα, πού ἀνήκαν στὸν ναὸ, καὶ τὰ ἀπέθετε πάλι σ' αὐτόν»⁶.

Ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε στὴν ἀρχή, ἡ ἀκολουθία αὐτὴ εἶναι μεταγενέστερη

μέ αρκετή μάλιστα αστάθεια ως προς τὰ λειτουργικά της στοιχεία. Από τή χειρόγραφο παράδοση φαίνεται νά διαιμορφώνεται από τόν 13^ο αϊ. μέ δύο εὐχές γνωστές καί από τήν ἔνταξή των κάποιες φορές στήν πράξη τῆς ἔπαρσης τῶν στεφάνων στό τέλος τῆς ἀκολουθίας τοῦ γάμου. Πρόκειται γιά τήν εὐχή «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸν στέφανον εὐλόγησας...», γνωστή ἀπό τόν 11^ο αϊ., καί τήν εὐχή «Σύμφωνα καταντήσαντες...» (ἢ «Νυμφῶνα καταντήσαντες» ἢ «καταρτίσαντες», κατά μερικά χειρόγραφα) γνωστή ἀπό τόν 9^ο-10^ο αϊ. Σέ ὀρισμένα χειρόγραφα φέρεται νά ἀρχίζει μέ τό «Εὐλογητός...», Τρισάγιο καί τό ἀπολυτίκιο τῆς ἡμέρας, καί ἀκολούθως οἱ εὐχές.

Ἡ τέλεση τῆς ἐν λόγῳ ἀκολουθίας τήν ὄγδοη ἀπό τήν ἀκολουθία τοῦ γάμου ἡμέρα ἀναμφιβόλως σχετίζεται μέ τήν θεολογία πού ἐκφράζει ὁ ἀριθμὸς αὐτός στήν Ἐκκλησία καί τήν ἐσχατολογική δυναμική πού ἐκφράζει ἡ ὄγδοη ἡμέρα⁷. Ἀνάλογη πράξη ἔχουμε καί στήν ἀπό-

λουση πού γίνεται ὀκτώ ἡμέρες μετά τό βάπτισμα⁸. Τά περί ἑπταήμερου διαρκείας πρότυπα τοῦ γάμου βρίσκονται στήν *Παλαιά Διαθήκη*. Ὁ γάμος τοῦ Τωβία π.χ. διήρκησε ἑπτὰ ἡμέρες⁹. Ἔτσι καί στήν Ἐκκλησία ὁ γάμος ἀποδίδεται τήν ὄγδοη ἡμέρα, γιά νά ἀναδειχθεῖ ἐντονότερα ὁ ἐσχατολογικὸς προορισμὸς αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου¹⁰. Τὸν συμβολισμὸ αὐτὸ ἐπισημαίνει καί ὁ ἱερός Χρυσόστομος¹¹. Πρόκειται γιά μία παράδοση πού ἀπέκτησε λαϊκή διάσταση. Παλαιότερα οἱ νεόνυμφοι ἔμεναν στεφανωμένοι γιά ἑπτὰ ἡμέρες¹² ἢ κρατοῦσαν τὰ στέφανα στὸν «παστόν» ἕως τήν ὄγδοη ἡμέρα, ὅποτε καί ἐπέστρεφαν στὸν ναὸ γιά νά ἄρει ὁ ἱερέας τὰ στέφανα καί νά τὰ καταθέσει στό σκευοφυλάκιο¹³. Ὑπάρχουν καί περιπτώσεις πού μετέβαινε στό σπίτι ὁ ἱερέας γιά νά παραλάβει τὰ στέφανα καί νά τὰ ἀποθέσει στὸν ναὸ πού ἀνήκαν. Μέ τήν ἔννοια αὐτὴ ἔπαιρναν πάλι οἱ νεόνυμφοι τίς εὐλογίες τῆς Ἐκκλησίας γιά τήν καινούργια ζωὴ πού ἀνοιγόταν μπροστά τους¹⁴.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Ἰ.Μ. Φουντούλης, *ὁ.π.*, σ. 60-62. 2. Π.Ν. Τρεμπέλας, *Μικρὸν Εὐχολόγιον*, τ. Α', Ἀθήνα 1998, σ. 27. Κ. Ritzer, *Le mariage dans les Eglises chrétiennes du Ier au XIe siècle*, Paris 1970, σ. 199. Ἡ πράξη αὐτὴ παραπέμπει σὴ συνήθεια τῶν αὐτοκρατόρων, νεονύμφων βασιλέων, νά ἐναποθέτουν τὰ στέμματα των στήν κόγχη τοῦ παστοῦ ἀμέσως μετά τὴ γαμήλια τελετὴ (βλ. Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, *Ἐκθεσις βασιλείου τάξεως*, ΜΗ (ΛΘ'), ἔκδ. Α. Vogt, *Constantin VII Porphyrogénète, Le livre de cèrè monies*, τ. II, Paris 1939, σ. 8 (2-3). 3. Σκαλτσῆς, *ὁ.π.*, σ. 264. 4. πρωτ. Δ.Β. Τζέροπος, «Σύμβολα καί Συμβολισμοὶ κατὰ τήν τέλεση τοῦ ὀρθόδοξου γάμου», στό Ὁ γάμος στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Πρακτικὰ Δ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου, Ἀθήνα 2004, σ. 115-116. Φίλιας, *ὁ.π.*, σ. 147-153. Π.Ι. Σκαλτσῆς, *Λειτουργικὲς Μελέτες I*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς 2007, σ. 129-130. π. Ἰωάννης Μέγιεντορφ, Ὁ ὀρθόδοξος γάμος, Ἀθήνα: Ἀκρίτας 2004, σ. 101. 5. Τρεμπέλας, *ὁ.π.*, σ. 87. 6. Φουντούλης, *ὁ.π.*, σ. 213-214. 7. Φίλιας, *ὁ.π.* 8. Σκαλτσῆς, *Λειτουργικὲς Μελέτες I*, *ὁ.π.*, σ. 76-77. 9. *Τωβίτ* 11:19. 10. Στ. Σ. Φωτίου, Ὁ γάμος ὡς μυστήριον ἀγάπης κατὰ τήν Καινὴ Διαθήκη, Ἀθήνα: Ἀρμός 1994. πρωτ. Μιχαὴλ Σ. Καρδαμάκης, *Ἀγάπη καί Γάμος*, Ἀθήνα: Ἀκρίτας, σ. 73-79. 11. Ἰωάννου Χρυσόστομου, *Εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους* 20,6, PG 62:143. βλ. Φίλιας, *ὁ.π.*, σ. 120. Τζέροπος, *ὁ.π.*, σ. 117. 12. Κων. Ν. Καλλίνικος, Ὁ χριστιανικὸς ναὸς καί τὰ τελοῦμενα ἐν αὐτῷ, Ἀθήνα 1969, σ. 516. 13. Καλλίνικος, *ὁ.π.* 14. Π.Ι. Σκαλτσῆς, *Λειτουργικὲς Μελέτες I*, *ὁ.π.*, σ. 132.

Μέγα Σάββατον (Ἡ Πρώτη Ἀνάσταση)

Πρωτ. Γεωργίου Δορμπαράκη
Ἐφημ. Ἰ. Ν. Ἁγίας Παρασκευῆς Καλλιπόλεως, Ἰ. Μ. Πειραιῶς

*«Μνήσθητι, εὐσπλαγχνε, καί ἡμῶν, καθὼς ἐμνημόνευσας τοῦ ληστοῦ
ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν»
(Θυμήσου καί ἐμᾶς, εὐσπλαγχνε Κύριε, ὅπως θυμῆθηκες τόν ληστή
στή βασιλείᾳ τῶν Οὐρανῶν)*

Τό παραπάνω μικρό τροπάριο ἀκούγεται «εἰς ἦχον β' εἰρολογικῶς», καθὼς σημειώνει τό τυπικό τῆς Ἐκκλησίας, «ἀντί τοῦ: Εἶδομεν τό φῶς» κατά τό τέλος τῆς Θείας Λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου τό πρωί τοῦ Μ. Σαββάτου, ὅπου τελεῖται, ὅπως λέει καί ὁ λαός μας, ἡ «Πρώτη Ἀνάσταση». Κι ὡς γνωστόν πρόκειται για τήν προαναγγελία τῆς Ἀναστάσεως, ἀφοῦ τελεῖται ὁ ἐσπερινός τῆς λαμπροφόρου αὐτῆς ἑορτῆς πού συμπλέκεται μέ τή Θεία Λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου. Ὅπως δηλαδή συμβαίνει μέ κάθε ἐσπερινό πού ξεκινᾷ τήν ἑορτή τῆς ἐπομένης ἡμέρας, κατά τόν ἴδιο τρόπο καί ἡ σημερινή: ξεκινᾷ τήν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, ἔχουμε εἰσέλθει στόν προθάλαμο, γιά νά προχωρήσουμε τρέχοντας στήν καθαυτή ἑορτή μέ τήν ἑναρξή τῆς ἐπομένης ἡμέρας, «τῇ μιᾷ τῶν Σαββάτων».

Καί τήν ὥρα αὐτή πού ἔχει πάρει νά χαράζει τό σημαντικότερο γεγονός πού ὑπῆρξε, ὑπάρχει καί θά ὑπάρχει στήν παγκόσμια ἱστορία: ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου πού σηματοδοτεῖ καί τήν ἀνάσταση τῶν ἀνθρώπων καθὼς νικεῖται

«ὁ ἔσχατος ἐχθρός τοῦ ἀνθρώπου, ὁ θάνατος» (συνεπῶς καί ἡ φιλαυτία καί ἡ πονηρία ἀπό τή δύναμη τῆς Ἀγάπης), ἡ Ἐκκλησία καί πάλι ἔρχεται νά μᾶς φέρει στή θέση τοῦ εὐγνώμονος ληστοῦ, αὐτοῦ πού αἰσθάνθηκε τή θέση του ἔναντι τοῦ συσταυρωμένου Βασιλέως τῆς Δόξης, τοῦ ἀνθρώπου πού ἔστω καί τήν τελευταία στιγμή μετάνιωσε γιά ὅ,τι ἄσχημο καί ἁμαρτωλό ἔκανε καί στράφηκε μέ ταπείνωση ἀλλά καί ἐλπίδα στόν μόνο Σωτῆρα τοῦ κόσμου. Κι αὐτό γιατί; Γιά νά τονίσει ὅτι ναι μέν ὁ Κύριος καταπατᾷ τόν θάνατο καθιστώντας τον μία ἀπλή μετάβαση πρὸς τή ζωή ἡ ὁποία πιά αὐτή «κυριεύει», ἀλλά ἀπαιτεῖται καί ἡ ἀνθρώπινη συμμετοχή: ὁ ἄνθρωπος νά μετανιώσει, νά αἰσθανθεῖ ὅπως καί ὁ εὐγνώμων ληστής τήν κατάντια του καί νά ἐλπίσει στόν Κύριο.

Μέ ἄλλα λόγια ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου θά φέρει μέν τήν ἀνάσταση τῶν σωμάτων ὅλων τῶν ἀνθρώπων, εἴτε πιστῶν εἴτε ἀπίστων, κατά τήν ἡμέρα τῆς Δευτέρας Παρουσίας Του (μέ τήν ἔνωση τῶν σωμάτων μέ τίς ψυχές), ὅμως δέν θά εἶναι ἀνάσταση πρὸς ζωή γιά ὅλους:

οί ἐν πίστει καί μετανοία κεκοιμημένοι ἢ οἱ ἐν μετανοία ζῶντες τήν ἡμέρα Ἐκείνη θά γευτοῦν μέ τρόπο εὐλογίας τήν ἀνάστασή τους, ἐν ἀντιθέσει πρός τοὺς ἀπίστους καί ἀμετανοήτους πού θά ἀναστηθοῦν μέν, ἀλλά ἡ ἀνάσταση θά εἶναι γι' αὐτούς ἀνάσταση κρίσεως. «Ὅλοι θ' ἀναστηθοῦμε, ὁ καθένας ὅμως στό δικό του τάγμα» σημειώνει ὁ ἱερός Χρυσόστομος. «Τί ὅμως σημαίνουν τά λόγια αὐτά; Ὅτι κάθε ἄνθρωπος πού πέρασε ἀπ' αὐτόν τόν κόσμο, θ' ἀναστηθεῖ κατά τήν ἡμέρα ἐκείνη... Βέβαια καί τά σώματα τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνασταίνονται ἄφθαρτα καί ἀθάνατα. Ἡ τιμὴ ὅμως αὐτὴ γίνεται σ' αὐτούς ἀφορμὴ κόλασης καί τιμωρίας, ἐπειδὴ ἀνασταίνονται ἄφθαρτα, γιὰ νά καίονται αἰώνια» (Περὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως). «Τὴν ἀνάσταση ὅλοι θά ἀπολαύσουν. Δοξασμένοι ὅμως δέν θά εἶναι ὅλοι, ἀλλ' οἱ ἐνωμένοι μέ τόν Χριστό» (Εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς).

Ὅποτε ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς ὑμνογραφίας της τονίζει καί πάλι, στό ξημέρωμα τῆς Χαρᾶς γιὰ τὴ νέα δημιουργία, ὅτι τὸ μόνο ζητούμενο ἀπὸ τόν ἄνθρωπο γιὰ νά μπορέσει νά ζήσει τὴ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν εἶναι ἡ μετάνοιά του – ὅτι συνιστᾶ τὸ ἦθος τοῦ τελῶνι, τοῦ μετανοημένου ἀσώτου, τοῦ εὐγνώμονος ληστοῦ. Τὸ «μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν» τῆς ἀρχῆς τῆς δημόσιας δράσης τοῦ Κυρίου βρῖσκει, θά λέγαμε,

τὴν εὐλογημένη ἀπόληξή της στό «μνήστητί μου, Κύριε» πάνω σ' ἕναν σταυρό. Κι αὐτὸ τὸ σταυρωμένο «μνήστητι» γίνεται πιά ἡ κραυγὴ πού σφραγίζει χωρὶς καμμία διακοπὴ τὴ χριστιανικὴ πορεία κάθε ἀνθρώπου καί τοῦ δίνει τὴ βεβαιότητα ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ Ἰδιοῦ τοῦ Κυρίου ὅτι κι αὐτός θά εἶναι μέλος τῆς εὐλογημένης Βασιλείας Του. Φτάνει στό σημεῖο μάλιστα ὁ μέγας Γέρων τῆς ἐποχῆς μας, ὁσιος Σωφρόνιος ὁ Ἀθωνίτης, ὁ Γέρων τοῦ Ἑσσεξ, νά σημειώνει τά ἐξῆς καταπληκτικὰ γι' αὐτὴν τὴν εὐλογημένη μετάνοια ὡς πλήρη ἀφοσίωση καί στροφή στὸν δρόμο τοῦ Κυρίου: «Ὅταν ὅλο τὸ "εἶναι" μας εἶναι συγκεντρωμένο στὸν Θεό, ἡ προσευχὴ μας μπορεῖ νά λάβει χαρακτῆρα αἰώνιο καί νά μὴν ἀντιληφθοῦμε τὴ στιγμή τοῦ θανάτου. Ὅταν εἴμαστε βυθισμένοι σέ μία τέτοια προσευχὴ, δέν εἴμαστε πλέον σίγουροι ἂν θά ἐπιστρέψουμε στὴ γῆ ἢ ὄχι. Ἄν περάσουμε στὴν ἄλλη ὄχθη σέ κατάσταση προσευχῆς, δέν θά ζήσουμε τὸν θάνατό μας, ἀλλά θά αἰσθανόμαστε ὅτι ζοῦμε. Ὅταν βρισκόμαστε συνεχῶς στὴν τελευταία Κρίση, περνᾶμε ἀπὸ τὸν θάνατο στὴν αἰώνια ζωὴ, χωρὶς νά καταλάβουμε ὅτι ἔχουμε πεθάνει» (Οἰκοδομώντας τὸν Ναὸ τοῦ Θεοῦ, τ. Β', σ. 344).

Ἄδιανόητο βάθος μυστηρίου τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν ἀγίων. Ἡ ἄβυσσος τῆς μετανοίας πού συναντᾶ τὴν ἄβυσσο τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ!

Salvador Dalí, Ἄθος σκεπτόμενο (1968), λιθογραφία (λεπτομέρεια)

Κυριακή τοῦ Παραλύτου

πρωτ. Βασιλείου Θερμοῦ
Καθηγητοῦ ΑΕΑΑ - Παιδοψυχιάτρου

Γνωστό τό θαῦμα, ἀδελφοί μου, πού ἀκούσαμε σήμερα. Σάν νά ἔχει κάπως μείνει στήν ἄκρη, ὅμως, ἡ ἐρώτηση τοῦ Χριστοῦ πρός τόν παράλυτο: «Θέλεις νά γίνεις καλά;». Μέ αὐτήν δέν ἀσχολούμαστε συνήθως!

Μᾶς παραξενεύει, σάν πρώτη ἐντύπωση. Εἶναι δυνατόν νά τόν ἐρωτᾷ ἄν θέλει νά γίνει καλά; Τριανταοκτώ χρόνια χωρίς νά περπατήσῃ, μιᾶ ὀλόκληρη ζωή, καί νά ἀναρωτιόμαστε ἄν ὄντως θέλει νά γίνει καλά;

Ἄς ἀφήσουμε στήν ἄκρη τίς πρακτικές συνέπειες, δηλαδή τί θά σήμαινε γι' αὐτόν στήν ζωή του ἀπό ἐδῶ καί πέρα ἢ ἴασή του, τί εὐθύνες θά ἀναλάμβανε. Καί ἄς ἐπικεντρωθοῦμε στήν πνευματική διάσταση, ἀφοῦ ἄλλωστε καί διάφορα τροπάρια τῆς σημερινῆς ἡμέρας μᾶς θυμίζουν τήν πνευματική παράλυση ἀπό τήν ὁποία ὑποφέρουμε ὅλοι. Καί ἔτσι τό ἐρώτημα διατυπώνεται ὡς ἑξῆς: *Θέλουμε πράγματι νά θεραπευθοῦμε πνευματικά ἀπό τά πάθη μας;* Ἐπιθυμοῦμε ὄντως νά μᾶς σηκώσει πνευματικά ὄρθιους ὁ Χριστός;

Γιά νά ἀπαντήσουμε στό ἐρώτημα αὐτό χρειάζεται μιᾶ βασική προϋπόθεση: νά ἀναγνωρίσουμε μέ εἰλικρίνεια πῶς ἡ βούλησή μας εἶναι διχασμένη. Ἄλλοτε τό ἐπιθυμοῦμε καί ἄλλοτε ὄχι.

Αὐτό δέν εἶναι πρωτοφανές, βέβαια. Μᾶς διευκολύνει νά τό παραδεχτοῦμε ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ὁποῖος περιέγραψε τόν διχασμό μας μέ ἐντυπωσιακή ἀμεσότητα καί ἐντιμότητα: «Κάνω αὐτό πού μισῶ καί δέν πράττω αὐτό πού θέλω!» (Ρωμ 7:15).

Γιατί εἴμαστε ἐσωτερικά διχασμένοι; Ἐπειδή ζοῦμε σέ κατάσταση φθορᾶς καί πτώσης. Ἄλλωστε καί γι' αὐτό τόν λόγο ἦλθε ὁ Χριστός: γιά νά μᾶς ἐνοποιήσῃ ψυχικά, γιά νά ἐναρμονισθοῦμε μέ τό δικό Του θέλημα. Ἡ διαίρεση πού τραγικά βιώνουμε οἱ ἄνθρωποι μεταξύ μας, στίς οἰκογένειες, στίς κοινωνίες, στά ἔθνη, πηγάζει ἀπό τήν δική μας ψυχική διάσπαση.

Συνέπεια, λοιπόν, αὐτῆς τῆς ἐσωτερικῆς μας διάσπασης εἶναι καί τό γεγονός ὅτι δέν θέλουμε νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπό τά πάθη μας. Καί αὐτό συμβαίνει, ὄχι μόνο ἐπειδή μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου μᾶς ἔχουν ἀλυσοδέσει, ὄχι μόνο ἐπειδή τά ἔχουμε καταστήσει “ἀφεντικά” μας, ἀλλά καί ἐπειδή μᾶς προσφέρουν εὐχαρίστηση. Μόνο αὐτό; Ἴσως θά μπορούσαμε νά ποῦμε ὅτι, καθῶς ὅλοι μας διακατεχόμαστε ἀπό τήν ἀγωνία τοῦ θανάτου, τά πάθη μᾶς παρηγοροῦν, μᾶς χαρίζουν μιᾶ ψευδαίσθηση ἀθανασίας. Γι' αὐτό καί μᾶς εἶναι τόσο ἀγαπητά!

Μέ άλλα λόγια, ἀδελφοί μου, γιά νά θεραπεύσουμε τή διχασμένη ἐπιθυμία μας χρειάζεται πρῶτα νά παραδεχθούμε ὅτι ὁ διχασμός ἔχει “ἀπαγάγει” μέρος τῆς ἀγάπης μας. Ἐκείνη ἡ ἀγαπητική δύναμη πού μᾶς δόθηκε ὡς ἐφόδιο γιά νά τή στρέψουμε πρὸς τόν Θεό καί τούς συνανθρώπους μας, στρεβλώθηκε τελικά καί ἕνα μέρος τῆς μετατράπηκε σέ φιλαυτία, ἐγωκεντρικότητα, φιληδονία, φιλαργυρία. (Τό ἴδιο καί ὁ δυναμισμός, δῶρο τοῦ Θεοῦ, ἐπίσης, ἔγινε ἐπιθετικότητα, ἀντιπάθεια, μῖσος). Ἔτσι, δηλαδή, θεραπεία τοῦ διχασμοῦ σημαίνει θεραπεία τῆς ἀγαπητικῆς μας δύναμης. Νά πάψει ἡ ζώή μας νά ἀποτελεῖ μιά μορφή εἰδωλολατρίας.

Ὅταν ὁ Χριστός μᾶς ἐρωτᾷ ἂν θέλουμε νά γίνουμε καλά, στήν πραγματικότητα μᾶς ἐρωτᾷ ἂν ἐπιθυμοῦμε νά ἀγαποῦμε Αὐτόν περισσότερο ἀπ’ ὅλα τά ἄλλα πρόσωπα καί πράγματα, ἀκόμη καί ἀπό τόν ἑαυτό μας. Αὐτή ἡ ἀγάπη συνδυάζεται μέ τήν πίστη, ἀφοῦ Τόν ἀγαποῦμε στόν βαθμό πού θά Τόν ἐμπιστευθούμε. Ἴσως ἔτσι θά πρέπει νά νοήσουμε καί τό ὅτι ὁ Χριστός ἀναρωτήθηκε ἂν μελλοντικά θά ὑπάρχει πίστη πάνω στή γῆ (Λουκ 18:8): ἄραγε, μετά ἀπό τόσα πρόσκαιρα πού θά ἔχουν στραγγίξει τήν ἀγάπη μας, θά ἔχει μείνει καθόλου ἀγάπη νά στρέψουμε πρὸς Αὐτόν;

Ἡ διχασμένη ἐπιθυμία εἶναι ἕνα βασανιστήριο: δέν μπορεῖ κάποιος νά ἀγαπᾷ δύο κυρίουσ (Ματθ 6: 24). Ὅταν ὁ Χριστός προειδοποίησε γιά τήν ἀμφιταλάντευση ἀπέναντι σέ δύο κυρίους, τόν Θεό καί τό συμφέρον (δηλαδή τή φιλαυτία), δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι χρησι-

μοποίησε ὁρολογία σχετική μέ τήν ἀγάπη: ἀναγκαστικά, εἶπε, θά ἀγαπήσουμε τό ἕνα ἀφεντικό καί θά μισήσουμε τό ἄλλο. Ἡ ἐπιθυμία εἶναι διχασμένη ὅταν εἶναι διχασμένη ἡ καρδιά...

Ἔτσι λοιπόν, θά ἰαθοῦμε ἀπό τήν πνευματική παράλυση ὅταν ἀναγνωρίσουμε τούς συγκεκριμένους διχασμούς μας καί ὅταν μελετήσουμε τούς τρόπους μέ τούς ὁποίους αὐτοί ἐκφράζονται στήν δική μας προσωπική περίπτωση. Θά ἀνορθωθοῦμε πνευματικά στά πόδια μας ὅταν ἀντιληφθοῦμε σέ ὅλο τῆς τό μέγεθος τήν ἀνάγκη ὀλόκληρη ἢ ἐπιθυμία μας νά στραφεῖ πρὸς τόν Χριστό.

Μέ τόν τρόπο αὐτό θεραπεία τῆς παράλυσης τῆς ψυχῆς μας γίνεται ἡ ἐνοποίησή της, τό νά ἀποκτήσει συνοχή καί συνέπεια, νά μήν ὑπάρχουν δηλαδή ξεχωριστά διαμερίσματα πού τό καθένα ἐπιδιώκει ἄλλα πράγματα. Μόνο ἔτσι θά σταματήσει ὁ “ἐμφύλιος” πόλεμος μέσα μας, ὅταν ἐπιτρέψουμε στή Χάρη τοῦ Θεοῦ νά δράσει ἐνοποιώντας μας, ἀφοῦ ὁ Θεός μας εἶναι τό ἀπόλυτο Ἔνα πού φέρνει παντοῦ ἐνότητα καί σταματᾷ τούς διχασμούς.

Ἀδελφοί, ὅπως γράφει καί ὁ Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, βρίσκεται ἀποκλειστικά στό θέλημά μας ἡ σωτηρία. Ὅχι ἐπειδή ἐμεῖς τήν μπορούμε: εἵμαστε ἀδύναμοι καί μόνο ὁ Θεός μας τήν κατορθώνει. Ἀλλά “εἶναι στό χέρι μας”, ὅπως λέμε, ἂν τήν ἐπιθυμήσουμε σφοδρά καί Τόν καλέσουμε νά ἀναλάβει δράση.

Καί τότε, ἀντί νά πονᾶμε λέγοντας «ἄνθρωπον οὐκ ἔχω», θά χαιρόμαστε μέ εὐγνωμοσύνη: «Θεάνθρωπον ἔχω»!

Ο δρόμος προς τὰ ἔσχατα

Δημητρίου Ν. Μόσχου

Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Ε.Κ.Π.Α.

Τό Εὐαγγέλιο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ περιέχει ἓνα στοιχεῖο ἀναπόσπαστο ἀπό τόν πυρῆνα του, πού εἶναι ἡ στέρεη πίστη στήν ἐπαγγελία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὅτι ὁ «Υἱός τοῦ ἀνθρώπου» θά ἔρθει νά κρίνει τόν κόσμο, πίστη τήν ὁποία πολύ γρήγορα, καί ιδιαίτερα μετά τήν Ἀνάσταση τοῦ σταυρωθέντος Ἰησοῦ, ἐρμήνευσε πολύ ὀρθά, ὅτι ἀναφέρεται στόν ἴδιο τόν Ἰησοῦ Χριστό ὡς Κύριο τῆς ἱστορίας. Αὐτό ἀπετέλεσε σταθερό στοιχεῖο τῆς Ἐκκλησίας ὡς τά σήμερα διατυπωμένο στό Σύμβολο τῆς Πίστεως, ὅπου ὁμολογεῖ τόν Χριστό «πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρίναι ζώντας καί νεκρούς». Ὅμως, ὅσο ξεκάθαρη ἦταν αὐτή ἡ πίστη, ἄλλο τόσο αἰνιγματικός ἦταν ὁ τρόπος καί ὁ χρόνος αὐτῆς τῆς Δευτέρας Παρουσίας. Ἀπό πολλές πηγές προκύπτει πῶς οἱ πρῶτοι Χριστιανοί πίστευαν ὅτι ὁ χρόνος πού μεσολαβεῖ θά εἶναι σύντομος («συνεσταλμένος», κατά τόν ἀπόστολο Παῦλο) κι ἔτσι ἡ πρώτη κοινότητα εἶχε ὀργανώσει τή ζωή καί τή λατρεία τῆς περιμένοντας τόν ἐρχομό τοῦ Κυρίου στήν Ἱερουσαλήμ. Ὡστόσο, ὁ Ἰδιος ὁ Κύριος εἶχε ἀρνηθεῖ κατηγορηματικά (ὅπως συμφωνοῦν τά πρωτοχριστιανικά κείμενα) νά δώσει τόν ἀκριβῆ χρόνον καί μιλοῦσε μόνο γιά «σημεῖα» τῶν καιρῶν, ὅπως ἡ καταστροφή τοῦ Ναοῦ. Ἔτσι, ἡ πρώτη κοινότητα

ἀνέπτυξε μιά ποικιλία ἐρμηνειῶν καθῶς ὁ χρόνος κυλοῦσε, ἐνῶ πολλοί μέσα κι ἔξω ἀπό τή χριστιανική κοινότητα (καθῶς οἱ ἀπόστολοι καί οἱ ἀρχικοί μάρτυρες τῆς παρουσίας τοῦ Ἰησοῦ σταδιακά ἐξέλιπαν) ἄρχισαν νά ἀμφιβάλουν, ἂν αὐτή θά γίνει. Οἱ «ἐμπαίχται» ρωτοῦσαν «πού ἐστίν ἡ ἐπαγγελία τῆς παρουσίας αὐτοῦ; ἀφ' ἧς γάρ οἱ πατέρες ἐκοιμήθησαν, πάντα οὕτω διαμένει...» (Β' Πέτρου 3,4), ἐνῶ τήν κατάσταση ἐπιδεινώσαν καί οἱ διαφαινόμενοι διωγμοί, πού δέν ἦταν ἓνα ἀπλό μεμονωμένο γεγονός, ὅπως ἐπί Νέρωνος, ἀλλά ἐπαναλήφθηκαν καί ἐπί Δομετιανοῦ, τό 95, καί στή συνέχεια. Ἡ χριστιανική κοινότητα, ἐγκύπτοντας δημιουργικά στούς λόγους τοῦ Κυρίου καί τήν ἀποστολική παράδοση, ἀνέπτυξε μιά σειρά ἀπό ἐρμηνεῖες πού βοήθησαν τούς Χριστιανούς νά ἀναστοχασθοῦν τόν ρόλο τους μέσα στήν ἱστορία καί νά μετατρέψουν τήν ἄμεση ἐσχατολογική ἀναμονή σέ ριζωμένη σέ βάθος χρόνου πίστη στό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου πού ἐμπεριέχει καί τήν πορεία τῆς ἴδιας τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας.

Πρῶτα-πρῶτα, ἡ παράδοση τοῦ τετάρτου Εὐαγγελίου, τοῦ συνδεδεμένου μέ τόν ἡγαπημένο μαθητή Ἰωάννη, ἐρχεται ἀκριβῶς αὐτή τή νεότερη μεταβατική ἐποχή γιά νά ξεκαθαρίσει ὅτι ἡ

μαρτυρία για τόν Ἰησοῦ Χριστό εἶναι αὐθεντική καί δηλώνει ὅτι οἱ ἔσχατοι χρόνοι ξεκίνησαν κιόλας μέ τήν πρώτη παρουσία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί τό σωτήριο ἔργο Του πού νίκησαν τόν θάνατο, καθώς ὁ «ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου» ἤδη κρίθηκε («κέκριται», Ἰω. 16,11). Καθώς ἡ ἱστορική Ἱερουσαλήμ καταστρέφεται τό 70 μ.Χ. καί ὀριστικά τό 135, τό κέντρο τῶν Χριστιανῶν, πού ὑλοποιεῖ τήν ἀναμονή τῆς Δευτέρας Παρουσίας, δέν εἶναι ἄλλο ἀπό τή συνάθροιση στήν «κλάση τοῦ ἄρτου», πού στά τρία πρώτα Εὐαγγέλια ἦταν ἡ διαρκής «ἀνάμνηση» καί «καταγγελία» τοῦ θανάτου καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου: ἡ Θεία Εὐχαριστία τελεῖται μέ τόν ἐπίσκοπο καί τούς πρεσβυτέρους ἀπεικονίζοντας τή Δευτέρα Παρουσία τοῦ Κυρίου. Αὐτό γίνεται φανερό στή συνδεόμενη μέ τό ὄνομα τοῦ «πρεσβυτέρου» Ἰωάννου, Ἀποκάλυψη: οἱ εἰκοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι γύρω ἀπό τό ἐσφαγμένο Ἄρνιο εἶναι ἡ ἐσχατολογική ἐρμηνεία τῆς τελούμενης Θείας Λειτουργίας, ἐνῶ ταυτόχρονα τό «Θυσιαστήριο» στηρίζεται πάνω στους θυσιασθέντες μάρτυρες (Ἀποκ. 6,9-11), τοποθετώντας τή θυσία τους στό ἐσχατολογικό φόντο πού χαρακτηρίζει τή ζωή τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας στό ἐξῆς. Ἡ μακρά σειρά συμβάντων πρίν τήν κορύφωση τοῦ κακοῦ (μέ σάλπιγγες, φιάλες κ.λπ.) ὑποδεικνύει εἰκονιστικά (καί δικαιολογεῖ) τήν ἀργή ἐξέλιξη τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ γιά νά δώσει σέ ὅλους τούς ἀνθρώπους τή δυνατότητα νά μετανοή-

σουν. Στό διάστημα αὐτό οἱ Χριστιανοί πρέπει νά ἐτοιμασθοῦν γιά ἕνα ἀνυποχώρητο ἀγῶνα ἐνάντια στίς δυνάμεις τοῦ κακοῦ.

Ἡ ἔνταση αὐτή ἀνάμεσα στό σκοτεινό παρόν καί στήν ἐλπίδα τῶν ἐσχάτων, θά διαμορφώσει πλῆθος ἀπό χαρακτηρηστικά τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως τή θεολογία τοῦ μαρτυρίου (μέσα ἀπό τή συμβολική γλώσσα τῶν μαρτυρολογίων), τήν ἐσχατολογική κατανόηση τῆς θείας λατρείας (βλ. π.χ. τίς ἐξορκιστικές εὐχές τοῦ βαπτίσματος, τά λόγια καί τούς συμβολισμούς τῆς Θείας Λειτουργίας), ἀλλά καί εὐρύτερα φαινόμενα, ὅπως τίς ἐκκλησιαστικές συνόδους, πού εἶναι στήν οὐσία τους χαρισματικά γεγονότα (πρβλ. τήν σύγκριση τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου μέ τήν Πεντηκοστή ἀπό τόν Εὐσέβιο Καισαρείας) καί βέβαια, ἀργότερα τόν 4^ο αἰῶνα, τό ξεκίνημα τῆς μοναχικῆς κίνησης, πού ἀπό τήν ἀρχή κατανοήθηκε ὡς ἡ πρόγευση τῆς Βασιλείας στήν ἔρημο. Ἡ συνειδητοποίηση ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς δέν θά ἐρχόταν ἀμέσως, δέν ἀποτελεῖ διόρθωση κάποιας πλάνης τῆς ἀρχέγονης χριστιανικῆς κοινότητος, ἀλλά διαπίστωση ὅτι τό σχέδιο τοῦ Θεοῦ τροποποιεῖται καί λαμβάνει σοβαρά τή συνέργεια τοῦ ἀνθρώπου πού μέσα στήν ἱστορική του δράση «ξαναπλάθει» καί ἀνανοηματοδοτεῖ τίς θείες ἐπαγγελίες καί ἀναδιαπραγματεύεται τούς «χρόνους καί καιρούς οὓς ὁ Πατήρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ ἐξουσία», ὥστε «ἐπιστρέψαι καί ζῆν» μέχρι καί ὁ τελευταῖος ἀμαρτωλός.

Εισαγωγή στο Κανονικό Δίκαιο καί τήν Κανονική Οικονομία (Λ΄) (Μνημοσύνης) Ἀνακεφαλαίωση τοῦ Α΄ Μέρους (α)

Σεβ. Μητροπολίτου Περιστερίου κ. Γρηγορίου
Καθηγητοῦ Κανονικοῦ Δικαίου Θεολογικῆς Σχολῆς Ε.Κ.Π.Α.

Τὸ γὰρ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον γενέσθαι ἐκδιδασκόμεθα· ὥστε διὰ πάντων
προτιμητέαν ἡγεῖσθαι τὴν τοῦ ἀνθρώπου σωτηρίαν τε καὶ ἀπάθειαν.
(Κανόνας 88/Πενθέκτης· πβ. Μκ 2, 27)

Ἐκεῖνα πράττοντας, τὴν στερρότητα τοῦ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας **Κανόνος**
κρατεῖν.
(Κανόνας 1/Κυπριανοῦ)

Ἡ λέξη κανών εἶναι προφανῶς ἓνας πολὺσημος, πολυσήμαντος καὶ πολυδιάστατος ὅρος πού προσέλαβε ἀνά τούς αἰῶνες διάφορες ἔννοιες καὶ σημασίες. Στόν βιβλικό χῶρο ἀπαντᾶ στά βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μέ τήν κυριολεκτική ὡς ἐπί τό πλεῖστον σημασία του καὶ ἔννοεῖται τό «ξύλον», ἡ ξύλινη δοκός, στήν ὁποία στηρίζεται τό «ὄλον τῆς σκηνῆς». Στήν Καινή Διαθήκη ὁμοίως ὁ ὅρος κανών μεταμορφώνεται ριζικά καὶ λαμβάνει ἐντελῶς ἄλλη διάσταση ἀπό τόν Ἀπόστολο Παῦλο ἀρχικῶς στήν Πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολή του. Ἐκεῖ, γιά πρώτη φορά καὶ κατόπιν καὶ στήν συνακόλουθη Πατερική παράδοση, ὁ ὅρος ἀποκτᾶ ὄντολογικό περιεχόμενο. Τέλος τοῦ κανόνα ὀρίζεται ὁ Χριστός καὶ «ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσιν», θά εὔρουν χάρη, εἰρήνη καὶ ἔλεος

ἀπό τόν Θεό στήν προοπτική τῆς κοινω-
νίας μαζί Του.

Ἡ λέξη κανών βαθμιαία ἀποκτᾶ στόν χῶρο τῆς Ἐκκλησίας ἐσχατολογικό καὶ ὄντολογικό περιεχόμενο μέ σωτηριολογική διάσταση, καὶ βρῖσκεται σέ πλήρη ἀντιδιαστολή μέ τήν ἔννοια «νόμος». Γι' αὐτό καὶ οἱ Ἱεροί Κανόνες ὀρίζονται ὡς ... «μή νόμος». Δέν φέρουν μέσα τους ὑποχρεωτική ἐπιβολή καὶ νομικιστική ἐφαρμογή, ὅπως οἱ νόμοι τῆς Πολιτείας, ἡ παρέμβαση τῶν ὁποίων ἐπιφέρει κυρώσεις καὶ τιμωρίες σωφρονιστικοῦ τύπου, ἀλλά προστάζουν ἀφυπνιστικά καὶ διακελεύουν ἀγαπητικά, ὑποβοηθοῦν ὁδοδεικτικά καὶ προτρέπουν, ἐν κόσμῳ καὶ ἐν χρόνῳ, σύνολο τῶν πεπτωκότα ἀκοινωνιακό ἀνθρώπο νά διαπερνᾷ ἀπό τό «ἰδιωτικῶς θρησκευεῖν» (πβ. τήν ἑτεροθεΐα-καν. 1/Πενθέκτης) στό

«ἐκκλησιακῶς ὑπάρχειν» (χρονικά καί ἐσχατολογικά).

Μέ τήν εἰδική ἔννοια τοῦ ὅρου, ὁ κανόνας ἀποτελεῖ ἓνα (ἀπο)κωδικοποιημένο κείμενο πού μέ λιτή, ἀφαιρετική καί λακωνική διατύπωση ἐκφράζει τήν Ἐκκλησιακή ἐμπειρία τῆς ἀποκεκαλυμμένης Ἀλήθειας. Στόν κανόνα κρύβεται ἡ θεολογία τῶν δογμάτων, πού ἐκδόθηκαν συνοδικά μαζί μέ τούς ἱερούς κανόνες, τῆς ὁποίας ἡ γνώση εἶναι ἀπαραίτητη, γιά νά γίνουν αὐτοί κατανοητοί τόσο ὡς πρός τό περιεχόμενό τους ὅσο καί ὡς πρός τήν προοπτική τους... Ἡ Οἰκουμένη Σύνοδος, ὅχι ὡς θεσμός (sic) ἀλλά ὡς ἓνα ἐξαιρετικό θεανθρώπινο γεγονός, στούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, ἔχει τόν διττό ρόλο νά συντάσσει καί νά ἐκδίδει

ὄρους τῆς πίστεως (δόγματα) καί ὄρους τῆς τάξης/πράξης (ἱερούς κανόνες). Ὁ κανόνας στήν εὐρύτερη θεολογική του ἔννοια ἔχει ὄντολογικό περιεχόμενο πού βασιζέται στήν συνοδική θεολογία τῶν δογμάτων, ἐσχατολογική προοπτική καί σωτηριολογικό σκοπό. Ἀποτελεῖ γιά τό Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας ὄντολογικό ὁδοδείκτη πού συντρέχει τά μέλη Τῆς νά ἀκολουθήσουν ἐκείνη τήν πορεία πού ἔχει ὡς «τέρμα» τά Ἱερά καί τήν Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Εἶναι ὁ χάρακας μέ τόν ὁποῖο εὐθυγραμμίζεται τό κάθε μέλος τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νά μπορέσει ἀπό τήν ἱστορική του παρουσία, πού ξεκινᾷ μέ τό Βάπτισμα, νά ἐπιτύχει τήν ἐσχατολογική κοινωνία μέ τόν Θεό. (συνεχίζεται)

Vincent Van Gogh, Λιβάδι μέ παπαροῦνες (1889),
Kunsthalle, Βρέμη (κάτω)
καί Ἀνθισμένος Κήπος (1888), ἰδιωτική συλλογή
(δεξιά)

Ἰχνηλατώντας τήν συνοδικότητα (X)

Ἀρχιμ. Ἀμφιλοχίου Μήλτου
Δρος Θεολογίας

ἽΟρθόδοξη κριτική στήν διδασκαλία
τῆς ἐπισκοπικῆς συλλογικότητας (II)

Συνεχίζοντας τήν παρουσίαση τῆς κριτικῆς σημαντικῶν ὀρθοδόξων θεολόγων στήν θεωρία τῆς «ἐπισκοπικῆς συλλογικότητας» τῆς Β΄ Βατικανῆς Συνόδου, θά δοῦμε παρακάτω συνοπτικά τά ἐπιχειρήματα πού ἀφοροῦν τήν βιβλική θεμελίωση τῆς ρωμαιοκαθολικῆς αὐτῆς διδασκαλίας, τά ὅποια ἀναφέρονται α) στήν ὑπαρξη ἑνός ἀποστολικοῦ συλλόγου, β) στήν ἀποστολικότητα καί γ) στήν ἀποστολική διαδοχή τῶν ἐπισκόπων. Ἡ διήκουσα ἰδέα τῶν κριτικῶν παρατηρήσεων ὡς πρός τήν ἀποστολική διαδοχή συνίσταται στήν μονομερῆ θεώρησή της, μόνο ὑπό τήν ἐπισκοπική διάστασή της καί ὄχι ὑπό τήν ἐκκλησιαστική.

Ἡ συμβολή τοῦ Παν. Νέλλα εἶναι ἰδιαίτερα πρωτότυπη καί σημαντική. Σέ σχετικό ἄρθρο του, γραμμένο τήν ἐποχή τῆς Συνόδου, διερωτᾶται ἐάν οἱ ὄντως πολλές ἀναφορές στήν Καινή Διαθήκη στούς Δώδεκα μαθητές δικαιολογοῦν τήν θεώρησή τους ὡς μία κλειστή ὁμάδα, ἕνα σύλλογο ἢ κολλέγιο (*collegium*), ὅπως τούς ἐκλαμβάνει ἡ ρωμαιοκαθολική θεωρία. Ἡ ἀπάντησή του εἶναι ἡ ἐξῆς: «Γιά νά κατανοηθεῖ σωστά τί ἦταν οἱ "δῶδεκα" θά πρέπει νά διακρίνουμε δύο διαφορετικά λειτουργήματά τους: ὡς "μαθητῶν" τοῦ Χριστοῦ πρὶν τήν Πεντηκοστή. Καί

ὡς "ἀποστόλων" μετὰ τήν Πεντηκοστή». Μέσα ἀπό βιβλικά χωρία ὁ Νέλλας ἐπιχειρηματολογεῖ πάνω στήν σημασία τῶν διακριτῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων. «Ὡς ἀποστολοι οἱ δῶδεκα εἶχαν οὐσιαστική ἐνότητα μεταξύ τους. Ἀποτελοῦσαν σῶμα, ἀλλά τό σῶμα πού ἀποτελοῦσαν ἦταν τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Γι' αὐτό ὅταν τούς μιλάει ὁ Χριστός, τούς μιλάει πάντοτε ὅπως μιλάει στήν Ἐκκλησία». Ἔτσι οἱ Δώδεκα συνιστοῦν τούς πρώτους λίθους, τά πρώτα μέλη, τά θεμέλια τῆς Ἐκκλησίας. Ὡστόσο, μετὰ τήν Πεντηκοστή μέσα στήν Ἐκκλησία οἱ Δώδεκα ἔχουν ἕνα δεύτερο λειτουργήμα, αὐτό τῶν Ἀποστόλων. Μόνο πού δέν εἶναι πιά αὐστηρά δῶδεκα ἀλλά περισσότεροι, ἀφοῦ προστίθενται ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος, ὁ Παῦλος, ὁ Βαρνάβας, ὁ Τιμόθεος κ.ἄ. «Καί ἀπό αὐτό τό δεύτερο λειτουργήμα προέρχονται οἱ ἐπίσκοποι. Αὐτό ἀκριβῶς τό ἀποστολικό καθῆκον μεταβιβάζεται στόν κληρο μέ τήν ἀποστολική διαδοχή ἀπό γενιά σέ γενιά». Καί οἱ ἀπόστολοι βέβαια δέν εἶναι ἀποκομμένοι ἀπό τήν Ἐκκλησία, ὅπως δείχνει μεταξύ ἄλλων καί ἡ λεγόμενη ἀποστολική Σύνοδος τῶν Ἱεροσολύμων (Πράξ. 14). Ἡ διάκριση αὐτή τῶν Δώδεκα σέ μαθητές καί ἀποστόλους (τήν ὅποια, ἄς ἀναφερθεῖ, δέν ἔχουμε συναντήσει σέ ἄλλον θεολόγο) ἀποδομεῖ τήν καινοδιαθηκική βάση τῆς

ἀποστολικῆς συλλογικότητας πάνω στήν ὁποία στήριξε ἡ Β΄ Βατικανή τήν ἐπισκοπική συλλογικότητα.

Ἀπό τήν πλευρά του ὁ π. N. Afanassieff τονίζει ὅτι ὁ καινοφανής ὄρος σύλλογος ἢ κολλέγιον εἶναι νομικός, ἀκατάλληλος γιά τούς ἀποστόλους ἢ τούς ἐπισκόπους καί ἱστορικά ἀνύπαρκτος, καθώς δέν ὑπῆρξε ποτέ μία κοινή δρᾶση ὄλων τῶν ἐπισκόπων μαζί μέ τόν πάπα. Ὁ ἀρχιεπ. Πέτρος L'Huillier σχολιάζει ὅτι αὐτή ἡ συλλογικότητα ἱστορικά ἔχει ἐκφραστεῖ μόνο ὑπό τήν μορφή τῶν Συνόδων καί ὄχι ἀσφαλῶς μίας ὁμάδος περίξ τοῦ πάπα.

Βασικό πρόβλημα τῆς ρωμαιοκαθολικῆς διδασκαλίας εἶναι ὅτι περιορίζει ἢ κατά βάθος ταυτίζει τήν ἀποστολικότητα μόνο μέ τό ἐπισκοπικό λειτουργημά. Ὁ Olivier Clément θά ὑπογραμμίσει ὅτι ἀποστολική ιδιότητα εἶναι μοναδική καί ἀνεπανάληπτη καί ὅτι ἀποστολικότητα ἔχει ἐκκλησιακή διάσταση. Ὁ N. Νησιώτης τονίζει τήν λανθασμένη ἐρμηνεία τοῦ περίφημου στ. 18 τοῦ κεφ. 16 τοῦ Ματθαίου, σύμφωνα μέ τήν ὁποία διακρίνεται ὁ πρωτοκορυφαῖος Πέτρος ἀπό τούς ἕνδεκα μέ τήν ἐξῆς ἀναλογία: Χριστός-Πέτρος-πάπας καί Χριστός-ἕνδεκα-ἐπίσκοποι. Εἶναι ξεκάθαρο ὅτι μετά τήν Πεντηκοστή δέν ὑπάρχει αὐτό τό δίπολο Πέτρος-ἕνδεκα καί ἡ ἀποστολικότητα δέν μπορεί νά περιορισθεῖ ἀποκλειστικά στήν ἄμεση διαδοχή τῶν ἐπισκόπων ἀπό τούς Δώδεκα, χωρίς βέβαια νά ἀμφισβητοῦμε ὅτι οἱ ἐπίσκοποι εἶναι μέ ἕνα ιδιαίτερο τρόπο φορεῖς τῆς ἀποστολικότητας (κάτι πού δέν θά δεχόντουσαν οἱ προτεστάντες).

Ἀναφορικά μέ τήν ἀποστολική διαδοχή τῶν ἐπισκόπων, ὁ π. Afanassieff

παρατηρεῖ ὅτι σύμφωνα μέ τήν ρωμαιοκαθολική συλλογικότητα ὑπάρχουν δύο εἶδη διαδοχῆς, ἕνα προσωπικό καί ἕνα συλλογικό. Θέτει τό ἐρώτημα: ἀκόμα καί ἂν δεχτοῦμε ὅτι οἱ ἐπίσκοποι εἶναι διάδοχοι τῶν ἀποστόλων μόνο συλλογικά, ὅλοι μαζί ὡς σύλλογος ἢ σῶμα, πῶς ἐξηγεῖται ὅτι ὁ μόνος ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης ἔχει μία ἀτομική διαδοχή ἀπό τόν Πέτρο; Ἄρα, θά ρωτοῦσαμε ἐμεῖς, ἔχει ἄλλου εἶδους ἐπισκοπικό βαθμό ὁ πάπας ἀπό τούς ἄλλους ἐπισκόπους; Πιστός στήν εὐχαριστιακή του ἐκκλησιολογία ὁ π. Afanassieff ὑποστηρίζει καί καταδεικνύει ὅτι ὑπάρχει μία ἄλλου εἶδους διαδοχή, οὔτε συλλογική οὔτε ἀτομική, ἀλλά ἀρχέγονη (ἢ εὐχαριστιακή θά λέγαμε), πού ἐκφράζεται στήν διδασκαλία τοῦ Ἁγ. Κυπριανοῦ Καρθαγένης, σύμφωνα μέ τόν ὁποῖο κάθε ἐπίσκοπος πού προεδρεύει σέ μία εὐχαριστιακή σύναξη κατέχει τήν θέση τοῦ Πέτρου, τήν *cathedra Petri*, καί εἶναι συνεπῶς διάδοχός του.

Τό ἴδιο πρόβλημα ἐπισημαίνει καί ὁ Ἀρχιεπ. Αὐστραλίας Στυλιανός Χαρκιανάκης, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζει λανθασμένη τήν διάκριση, διότι ἀφενός χωρίζει τόν σύλλογο τῶν ἐπισκόπων, ἀναγνωρίζοντας οὐσιαστικά μία πετρίνεια διαδοχή γιά τόν πάπα καί μία ἀποστολική γιά τούς ἐπισκόπους, καί ἀφετέρου περιγράφει μέ ἕναν τεχνικό τρόπο μία μυστηριακή πραγματικότητα. Ἐπιπλέον, ὅπως εἶναι ὁ ὀρισμός τῆς συλλογικότητας διατυπωμένος, καθιστᾷ τόν πάπα τόν πιό σημαντικό καί ἀποφασιστικό φορέα τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς.

Ὁ ἀρχιεπ. Στυλιανός παρατηρεῖ ὅτι τά παραπάνω δέν εἶναι μόνο ἀντίθετα ἀπό

τά δεδομένα της Ἁγίας Γραφῆς καί τῆς Παράδοσης ἀλλά καί δημιουργοῦν ἄλλα προβλήματα ὅπως π.χ. ἡ σχέση Ἀπ. Παύλου καί τῶν Ἑνδεκα. Γιά τήν ὀρθόδοξη ἀντίληψη τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς, συνεχίζει, δέν ὑφίστανται τέτοια προβλήματα διότι οὔτε ὁ ἐπίσκοπος εἶναι διάδοχος ἑνός μόνου ἀποστόλου, οὔτε ὁ σύλλογος ἀπό κοινῶν διάδοχος τοῦ δῆθεν ἀντίστοιχου τῶν ἀποστόλων, ἀλλά ὄντως σέ κοινωνία μέ τούς ὑπόλοιπους ἐπισκόπους θεωρεῖται ὅτι ἔχει τήν ἐνιαία διαδοχή τῶν ἀποστόλων. Αὐτή ἡ διαδοχή βασιζέται στήν ἀρχή, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἡ τοπική Ἐκκλησία (θεωρημένη εὐχαριστιακά ὑπό ἕναν ἐπίσκοπο) δέν εἶναι ἕνα μέρος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀλλά ἡ παροικία ὅπου ἡ καθολική Ἐκκλησία ἐνδημεῖ, καί ὅπου ἡ ἐνότητα δέν νοεῖται ἀθροιστικά ἀλλά ὡς «ἐνότητα ταυτότητος». Ὁ ἴδιος, τέλος, ἐπισημαίνει ἐπίσης ὅτι τό διάταγμα *Lumen gentium* δέν ἔλαβε ὑπ' ὄψιν του τόν ἐκκλησιολογικό χαρακτήρα τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς τῶν ἐπισκόπων πού ἐκφράζεται ἀπό τούς Δώδεκα. Ἡ ρωμαιοκαθολική θεωρία ἀναφέρεται στούς Δώδεκα γιά νά δεῖξει τόν συλλογικό ἢ πληθυντικό χαρακτήρα τῆς ἀποστολικῆς ιδιότητος τήν ὁποία διαδέχεται τό ἐπισκοπικό ἀξίωμα, χωρίς νά ἀναφέρει οὐδόλως τήν ἐσχατολογική σημασία τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐπέλεξε Δώδεκα μαθητές. «Συνεπῶς οὐδόλως ἐλήφθη ἐνταῦθα ὑπ' ὄψιν ἡ σπουδαία σωτηριολογική καί ἐσχατολογική σημασία τῶν "Δώδεκα", ὑποδηλούντων σαφῶς διά τοῦ σημαντικοῦ τούτου ἀριθμοῦ τῶν τήν ἀκεραιότητα, τό ἀδιαίρετον, τήν ὀλοκληρίαν καί καθολικότητα

τοῦ ἐσχατολογικοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Δέν ἐλήφθη δηλαδή ἐνταῦθα ποσῶς ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν τῷ χαρακτηρισμῷ "Δώδεκα" σημασίαν πρωτίστην καί οὐσιαστικήν δέν ἔχει ὁ ἀριθμός καθ' ἑαυτόν, ἀλλ' ἡ δι' αὐτοῦ σημειομένη πραγματικότης τῆς ἀναγεννήσεως καί πλήρους πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ, τῶν περιλαμβανουσῶν πάντα τά τέκνα τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἀπεριορίστῳ κοινωνίᾳ τοῦ Πνεύματος, ἐνθα πάντες θά ἦσαν "διδασκτοὶ Θεοῦ" καί ἡ ἐξ αἵματος ἢ οἰασθήτινος ἄλλης φυσιοκρατικῆς προϋποθέσεως διάκρισις θά ἐκρίνετο ἄμοιρος ἰδιαιτέρας σημασίας».

Συνοφίζοντας, προκύπτει ὅτι γιά τούς ὀρθόδοξους θεολόγους πού ἀναφέραμε, ἡ ἔννοια τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς πού ὑποστηρίζει ἡ περί συλλογικότητος διδασκαλία τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου εἶναι ἐκκλησιολογικά μονομερῆς. Τό κύριο πρόβλημα εἶναι ὅτι δέν ἀντικατοπτρίζει τήν ἐκκλησιακή φύση αὐτῆς τῆς διαδοχῆς, ἀφοῦ τόσο οἱ ἀπόστολοι ὅσο καί οἱ ἐπίσκοποι ἔχουν ἀσφαλῶς καθοριστικό ρόλο ἐντός τῆς Ἐκκλησίας, χωρίς ὡστόσο νά ἀποτελοῦν ἕνα ξεχωριστό σύνολο, ἀνεξάρτητο ἀπό τήν ὅλη Ἐκκλησία. Σύμφωνα μέ τούς ὀρθόδοξους θεολόγους, αὐτή ἡ ἔννοια τῆς διαδοχῆς μεταξύ τῶν δύο συλλόγων (κολλεγίων) τείνει τελικά ὑπέρ τοῦ ἐπικεφαλῆς τοῦ ἐπισκοπικοῦ συλλόγου, δηλ. τοῦ πάπα, ὁ ὁποῖος, λόγω τῆς ἐξάρτησης τῶν ἐπισκόπων ἀπό αὐτόν, γίνεται οὐσιαστικά ὁ φορέας καί διανομέας τῆς ἀποστολικότητος. Ἔτσι, ἐπανερχόμεστε στό ἀκανθῶδες ζήτημα τοῦ παπικοῦ πρωτείου.

«Άγιος Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν...» - Ἄηρ (Ἀέρας)

π. Χρυσοβαλάντη Θεοδώρου
προϊστ. Ἰ.Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἁγ. Στεφάνου Ἀττικῆς, Δρος Λειτουργικῆς

«Άγιος Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν...». Σύμφωνα με τον στίχο που ψάλλεται τρεις φορές ακριβῶς πρὶν ἀπὸ τὴν ψαλμώδηση τῶν Ἑξαποστειλαρίων τῆς Κυριακῆς. Εἶναι ὁ τελευταῖος στίχος τοῦ 98^{ου} Ψαλμοῦ. Σὲ αὐτόν ὁ προφητὰνακτας Δαυὶδ μᾶς προτρέπει νὰ ἀναγνωρίσουμε τὸν Θεὸ στοῦ Ἁγίου πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, προσκυνώντας τὸν Σταυρὸ Του (ὑποπόδιο τῶν ποδῶν), ὅπως ἐρμηνεύει ὁ Μέγας Ἀθανάσιος.

Τὸν ψαλμὸ αὐτό, καὶ κυρίως τοὺς συνοδευτικὸς προσκυνηματικὸς στίχους του, ὅπως εἶναι ὁ στίχος «ὑψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ», πρέπει νὰ ὑπαινίσσονται καὶ οἱ ἀναφορὲς Τυπικῶν πού ὀρίζουν νὰ γίνεταί «κατὰ στίχον μετάνοιαν μίαν» (Σ6, φ. 18r-v).

Ἄγρυπνία. Στὴ γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας ἔχει πνευματικὸ χαρακτήρα, σημαίνοντας τὴν ἐπαγρύπνηση ὡς πρὸς τὴν προσευχή, ὅπως σημειώνει ὁ ἱερός Χρυσόστομος: «Ὁ Χριστὸς προσευχήθηκε, ὄχι ἐπειδὴ εἶχε ἀνάγκη προσευχῆς, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ διδάξει ἐσένα, νὰ προσεύχεσαι συνεχῶς, ἀδιαλείπτως, μὲ νηφαλιότητα καὶ νὰ κάμεις αὐτὴν μὲ πολλὴ ἀγρυπνία. Καὶ ὅταν λέω νὰ ἀγρυπνεῖς δὲν ἐννοῶ μόνον τὸ νὰ σηκώνεσαι τὴ νύχτα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ διάστημα

τῆς ἡμέρας νὰ ἀγρυπνεῖς στίς προσευχές. Διότι αὐτὸς πού ἔτσι ἐνεργεῖ, ὀνομάζεται ἄγρυπνος» (ΕΠΕ 25,231).

Ἡ Ἄγρυπνία εἶναι μιὰ σύνθεση Ἀκολουθιῶν, πού διαπερνᾷ τῆς πρῶτες ὥρες τῆς νύχτας καὶ φθάνει ἕως τὸ πρωί. Περιλαμβάνει τὸν Μικρὸ καὶ Μεγάλο Ἑσπερινό, τὴ Λιτῆ, τὸν Ὅρθρο, τῆς Ὁρῆς καὶ τέλος τὴ θεία Λειτουργία. Τελεῖται σὲ καθορισμένες ἀπὸ τὸ Τυπικὸ Δεσποτικῆς καὶ Θεομητορικῆς ἑορτῆς, ὅπως καὶ Ἀγίων ἐορταζομένων εἰς ἡ (λειτουργικὴ ὀρολογία). Προφανῶς ὄχι ἀυθαίρετα, π.χ. «κάθε Παρασκευὴ» κ.ἄ.

Ἡ Ἄγρυπνία καθιερώθηκε μὲ βάση τὴ ζωὴ καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου, ὁ Ὅποιος ἀγρυπνοῦσε προσευχόμενος πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ συμβούλευε τοὺς μαθητῆς Του καὶ τὰ πλήθη πού Τὸν ἀκολουθοῦσαν νὰ ἀγρυπνοῦν καὶ νὰ προσεύχονται κάθε στιγμὴ (βλ. Μάρκ. 13,33).

Ἄζυμα. Τὸ ψωμί πού παρασκευάζεται πρὸχειρα, χωρὶς προζύμι. Πρωτοχρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες κατὰ τὴ νύχτα τῆς ἀναχωρήσεώς τους ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Μωυσῆ (βλ. Ἐξοδ. 23, 15). Ἡ πρακτικὴ αὐτὴ καθιερώθηκε ἐθιμικὰ καί, μὲ διατάξεις τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ἐπιβλήθηκε νὰ χρησιμοποιεῖται ἄζυμος ἄρτος ὅλες τῆς ἡμέρες τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα.

Ἡ παρασκευὴ τῶν ἄζύμων συμβόλιζε τὴν ἀπαλλαγὴ τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρία καὶ τὴν καταδυναστεύση τῶν Αἰγυπτίων.

Οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ ἀπὸ τὸν 9^ο αἰ., καὶ ἀργότερα πολλές προτεσταντικὲς ὁμολογίες, χρησιμοποιοῦν ἄζυμα γιὰ τὴν τέλεση τῆς Θ. Εὐχαριστίας ἀπὸ παρανόηση, ὅτι ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος ἦταν τὸ πασχαλινὸ τραπέζι τῶν Ἰουδαίων, ἐπομένως ὁ Κύριος τέλεσε τὸ Μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας μὲ ἄζυμα.

Ἡ συνείδηση ὅμως τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐκφράζεται καὶ στὰ ἔργα τῶν Πατέρων, εἶναι ἡ χρῆση ἐνζύμου (δηλ. μὲ προζύμι) ἄρτου γιὰ τὴ Θ. Εὐχαριστία.

Ἡ Ἅγια Γραφή πάντοτε χρησιμοποιεῖ τὴ λ. ἄρτος, ὅταν πρόκειται περὶ ἐνζύμου ἄρτου (Ματθ. 4,4. Μάρκ. 8,6. Λουκ. 9,13. Ἰω. 6,23. Πράξ. 27,35. Β' Θεσ. 3,8), ἐνῶ ὅταν ἀναφέρεται στὰ ἄζυμα, ὁμιλεῖ ἀπλῶς περὶ «ἄζύμων», ἢ περὶ «ἄζυμου ἄρτου» (Λευϊτ. 2,4. Ἀριθμ. 6,19. Ματθ. 26,17. Μάρκ. 14,12. Λουκ. 22,7. Πράξ. 12,3).

Ἡ καινοτομία τῆς χρήσης τῶν ἄζύμων ἀπὸ τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς προκάλεσε διαμάχη μὲ τὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ τὸ γεγονὸς αὐτὸ εἶναι μία ἀπὸ τίς αἰτίες τοῦ σχίσματος τῶν Ἐκκλησιῶν.

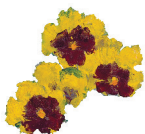
Ἀεροβάπτισμα. Ὅταν κάποιον νήπιον εἶναι βαριά ἄρρωστο καὶ κινδυνεύει, γιὰ νὰ μὴν πεθάνει ἀβάπτιστο, κάποιος πού εἶναι μέλος τῆς Ἐκκλησίας (ἄνδρας ἢ γυναίκα), κι ἂς μὴν εἶναι ἱερέας, τὸ

βαπτίζει ὑψώνοντάς το τρεῖς φορές στὸν ἀέρα, λέγοντας «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Τὸ παιδί εἶναι πλέον βαπτισμένο. Ἐάν ζήσει, ὁ ἱερέας στὴν Ἐκκλησία δὲν τὸ ξαναβαπτίζει, ἀλλὰ «λέει μόνον τὰ γράμματα», χωρὶς ὅμως νὰ κάνει τίς τρεῖς καταδύσεις στὴν ἱερὴ κολυμβήθρα. Ἡ εὐθύνη τῶν γονέων ἢ ὄσων βρίσκονται κοντὰ στοῦ παιδὶ τέτοιες στιγμές εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ χρειάζεται ἐγρηγόρηση.

Ἄηρ (Ἀέρας). Τὸ μεγάλο κάλυμμα μὲ τὸ ὁποῖο ὁ λειτουργὸς καλύπτει τὰ ἱερά σκευὴ (ἅγιον Ποτήριον καὶ ἅγιον Δισκάριον), τὰ ὁποῖα περιέχουν τὰ τίμια Δῶρα, πού εἶναι ἐπίσης καλυμμένα μὲ μικρότερα κάλυμματα. Λέγεται ἔτσι, γιὰτι μὲ αὐτὸ ὁ λειτουργὸς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κάλυψη, ριπίζει (ἀερίζει) τὰ Ἅγια, γιὰ νὰ τὰ προφυλάξει ἀπὸ τὰ ἐντομα καὶ τὴν πτώση τῆς σκόνης ἐντὸς τους. Ὀνομάζεται καὶ νεφέλη (χφ. Vat. gr. 2282).

Παλαιότερα, τὸ ἔργο αὐτὸ ἐπιτελοῦσαν τὰ ριπίδια, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦσαν οἱ Διάκονοι καὶ ἐξελίχθηκαν στὰ γνωστά μας Ἐξαπτέρυγα. Ὁ Ἀέρας εἶναι ἡ ἐξέλιξη τῶν βήλων (=παραπετασμάτων), πού κάλυπταν παλαιότερα τὸ κιβώριον τῆς Ἁγίας Τραπέζης.

Εὐλογία δὲν δίδεται μὲ τὸν ἀέρα, ὅπως ἐπαρκῶς ἔχει ἀποδείξει ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς Ἰωάννης Φουντούλης (Ἀπαντήσεις εἰς λειτουργικὰς ἀπορίας, τ. Γ', Θεσσαλονίκη 1976, σ. 12-14).

Γεωγραφία τῶν ἱστορικῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης (I): Ὁδός πρὸς τὴ Ρώμη (;)

Σταύρου Γουλούλη
Δρος Βυζαντινῆς Τέχνης

Οἱ τέσσερις εὐαγγελιστές καλύπτουν τὴν ἱεραποστολή καὶ ταυτόχρονα προσκύνημα τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν Μαθητῶν στὴν Ἱερουσαλήμ. Οἱ δύο (Μάρκος, Ματθαῖος) ἀρκοῦνται στοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ. Στούς ἄλλους δύο προστίθενται στὰ εὐαγγέλια καὶ οἱ “Συνεχιστές” τους: 1) τοῦ Λουκᾶ, οἱ *Πράξεις τῶν Ἀποστόλων* (περίοδος 30/33 ἐτῶν: ἀπὸ τὴν Πεντηκοστή ὡς τὴν ἐπικείμενη Δίκη τοῦ Παύλου στὴ Ρώμη (περ. 62 μ.Χ), καὶ 2) τοῦ Ἰωάννη, ἡ *Ἀποκάλυψη*, τὸ βιωματικό ὄραμα μιᾶς ἡμέρας, Κυριακῆς (1.10), ὅπου ὁμως συμπυκνώνεται ὅλη ἡ Ἱστορία.

Παρ’ ὅτι ἡ φιλολογικὴ ἔρευνα δέχεται ὅτι ὑπῆρχαν ἀρχικὲς φάσεις τῶν εὐαγγελίων, προέχει ὁ χρόνος δημοσίευσης, ἀφοῦ ἡ συλλογὴ ἀρχαίου ὕλικου προηγεῖται. Τὰ ἱερά κείμενα γράφηκαν γιὰ ἀποδέκτες κατὰ τόπους ἐκκλησίαις, ὅπου καὶ ὑπῆρξαν λειτουργικὲς ἀνάγκες. Κυρίως ἐκφράζουν πῶς ἡ ἀρχέτυπη διδασκαλία (ἱεραποστολή) τοῦ Χριστοῦ, πορεία πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀφορᾷ πλέον τὴν ἱεραποστολή στὰ ἔθνη, τῶν ὁποίων κέντρο εἶναι ἡ Ρώμη. Ἐξᾴλλου τὸ ἔργο τῆς πρώιμης Ἐκκλησίας λέγεται «Ὁδός» (*Πράξ* 9.2, 18.25, 24.22, πρβλ. *ΛΒΘ*, 717-719, 719). Ὅπως οἱ Μαθητές ὡς ὁμάδα κινοῦνται πρὸς τὸν Ναό, τὸ

κέντρο τοῦ Ἰσραήλ, ἔτσι ὡς Ἀπόστολοι στρέφονται πρὸς τὴ Ρώμη, τὴν πρωτεύουσα.

Οἱ τέσσερις κατὰ σειρὰν συγγραφεῖς-εὐαγγελιστές ἀποτείνονται στίς Ἐκκλησίαις ἐκτὸς Παλαιστίνης, ὑπερβαίνοντας τὸν ρόλο τοῦ προηγηθέντος προφορικοῦ ἢ αὐθόρμητου ἐπιστολικοῦ γραπτοῦ λόγου («Λόγια» τοῦ Ἰησοῦ, Ἐπιστολές). Ἀναφέρονται σέ συγκεκριμένους τόπους κατὰ ἐκτιμήσεις (βλ. Ἰ. Καραβιδόπουλος, *Εἰσαγωγή στὴν Καινὴ Διαθήκη*, 2010):

1. *Ματθαῖος*: ἐκφράζει τοὺς Ἑβραίους Χριστιανούς σέ Ἱερουσαλήμ-Ἀντιόχεια. Στρέφεται στὴ βάση, τὴν Ἰουδαία, τὴν πόλη τοῦ ἐκ Βηθλεέμ Ἰούδα βασιλέα Δαβὶδ καὶ τῆς δυναστείας του, ἐξ ἧς ἡ δαβιτικὴ οἰκογένεια τοῦ Ἰωσήφ, προστάτη τῆς Μαριάμ, πού ἐλέγχει τὴν κεντρικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἱερουσαλήμ τὸν 1^ο αἰ. Ὁ Χριστός, ὁ ἀναμενόμενος ἐπίγονος τοῦ Δαβὶδ, εἶναι νέος βασιλιάς τῶν ἐθνῶν (κεφ. 1-2).

2. *Μάρκος*: ἐκφράζει τὸ πρῶτο ἐπίσημο εὐαγγέλιο ἑνὸς συνεργάτη τοῦ Πέτρου, ὁ ὁποῖος βρίσκεται στὴ Ρώμη στὴ δεκαετία 60-70 μ.Χ. Εἶναι ἡ περίοδος τοῦ Νέρωνα ὅταν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης διεξάγει ἕναν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα. Φαίνεται φυσικό ὁ ἔχων τὸ γενικό πρό-

σταγμα απόστολος Πέτρος νά εύλογει αὐτός τό ἔναυσμα τῆς ἐκδόσεως ιστορικῶν θεωρήσεων. Ἀρχίζει ἀπό τή δράση τοῦ Ἰωάννη Προδρόμου, τό Βάπτισμα στόν Ἰορδάνη, πού ὀρίζει τήν ἀναγόρευση τοῦ Ἰησοῦ ὡς Μεσσία, δημόσια καί τελετουργικά, ὅπου λαμβάνει τήν ἐντολή, τή βουλή τοῦ Πατρός [1.11: «εὐδόκησα»]. Ὁ λόγος τοῦ Μάρκου εἶναι λιτός, σύντομος, ἀποτείνεται στή λαϊκή βάση, ἡ ὁποία προτιμᾷ τά «σημεῖα» (16.20) τῆς Ἱεραποστολῆς τῶν Μαθητῶν.

3. Λουκᾶς: ἐπεκτείνει τό ἔργο προηγουμένων συγγραφέων [Λκ 1.1], ἀλλά καί συναντᾶται θεολογικά μέ τόν Ἰωάννη. Ὅμως ἀποτείνεται πρὸς τόν «κράτιστο Θεόφιλο» (1^ο μέρος: εὐαγγέλιο, 2^ο μέρος: Πράξεις), σύνδεσμο μέ τή ρωμαϊκή ἐξουσία, τή ρωμαϊκή Πολιτεία. Ἄν ληφθεῖ τό τέλος τῶν Πράξεων, ὅπου φέρεται ὡς ἀκόλουθος τοῦ Παύλου, λίγο πρὶν ἀπό τή δίκη του στή Ρώμη, περί τό 62 μ.Χ., μπορεῖ (τουλάχιστον μία ἔκδοση), νά γράφηκε ἐκεῖ. Ἡ δίκη σημαίνει ἀναγνώριση τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς *religio licita*, ἄλλωστε ὁ Παῦλος τήν ἐπεδίωξε. Μιμούμενος τόν Ματθαῖο προσθέτει εἰσαγωγή (κεφ. 1-2) ἀλλά γιά τήν ἱερατική οἰκογένεια τῆς Μαριάμ, ἐκ φυλῆς Λευῖ τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅπου ἡ ἴδια καί οἱ ἀδελφοί τοῦ Ἰησοῦ κατέχουν πρωτεύουσα θέση (Πράξ 1.14). Ὁ Ἰησοῦς εἶναι πολίτης τῆς αὐτοκρατορίας ἀπό τήν παγκόσμια ἀπογραφή τοῦ Αὐγούστου (2.1-2).

4. Ὁ Ἰωάννης: 1^ο μέρος εὐαγγέλιο: Ἐφεσος, 2^ο: Ἀποκάλυψη: Πάτμος/Ἐφε-

σος, ἀλλά ἀναφέρεται στή Ρώμη, ἀφοῦ ἡ Μικρασία (Τροία) εἶναι ἡ πατρίδα τῶν Ρωμαίων, μέσω Αἰνεία, γι' αὐτό τῆς παραχωρήθηκε: 133 π.Χ. Ἀναλύει τή Διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ ἐπί τρία ἔτη στήν Ἐπαρχία-Ἱερουσαλήμ, ἀλλά τή μεταμορφώνει σέ μία διαρκῆ ἑορτή, ὅπως θά ἤθελαν οἱ κοινότητες μιᾶς ἀνοικτῆς κοινωνίας. Γι' αὐτό ἀνανεώνει τό εὐαγγέλιο τοῦ Μάρκου χωρίς εἰσαγωγή, πέραν τῆς συνδέσεως μέ τόν Λόγο, τήν Πηγῆ τῆς ζωῆς, «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος...», συνοψίζοντας τό ἱερό παρελθόν, πῶς ὁ προαιώνιος Υἱός γίνεται ἄνθρωπος. Διαμορφώνει τόν ἱστορικό λόγο τοῦ Λουκᾶ, τό ἀντικειμενικό / ἐξωτερικό ἱερό ἔργο σέ ὑποκειμενικό / ἐσωτερικό μυστήριο. Στήν Ἀποκάλυψη δείχνει πῶς ὀλοκληρώνεται ἡ ζωῆ τῆς Ἐκκλησίας (κάθαρση-ἁγιασμός), στή Χιλιετία (κεφ. 20) ἀνάμεσα στίς δύο Παρουσίες τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Ἱστορία γίνεται δράμα, πῶς ἡ ὑπαρκτή αἰώνια λατρεία συγκρούεται μέ τή Βαβυλῶνα πού θά βυθισθεῖ. Ἡ σύγκρουση εἶναι εἰκονική, προσημαίνει τό τέλος τῆς Ἱστορίας.

Ὅλοι οἱ δρόμοι ὀδηγοῦν στήν πρωτεύουσα. Τά ἔξι ἔργα τῶν εὐαγγελιστῶν ἀναφέρονται στή Ρώμη, ἅμεσα ἢ ἔμμεσα: Μάρκος: ρωμαϊκή ἐκκλησία, Λουκᾶς: Ρωμαϊκή πολιτεία. Ματθαῖος: τά ἔθνη τῆς Ρώμης ὑπό νέο βασιλιά. Ὁ Ἰωάννης ἀνακεφαλαιώνει τό ἔργο τῶν Συνοπτικῶν στήν Ἐφεσο σέ οἰκουμενικό μυστήριο: ὁ Οὐρανός κατεβαίνει στή Γῆ, ἡ γῆ πού κρατᾷ τή Ρώμη-Βαβυλῶνα παρέρχεται.

Εισαγωγικά Ι.2. δ. Ἐτεροι Βίοι ἁγίων τοῦ 9^{ου} αἰ.

Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου
Δρος Θεολογίας - Ἱερ. Προϊστ. Ἱ.Ν. Ἁγίων Ἀναργύρων Ψυρρῆ

Σύγχρονος τοῦ Γρηγορίου Δεκαπολίτου εἶναι ὁ Ἰωσήφ ὁ Ὑμνογράφος (816-886) σικελικῆς καταγωγῆς¹, ὁ ὁποῖος βρέθηκε πρόσφυγας στήν Πελοπόννησο ἐξαιτίας τῶν Ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν στήν νῆσο². Ἡ σφοδρή του ἐπιθυμία γιά ἀνώτερες σπουδές ὀδήγησε τά βήματά του στήν Βασιλεύουσα. Ἡ πορεία του πρός τήν Κωνσταντινούπολη ἦταν εὐκόλη, ἀλλά μακροχρόνια, ἀφοῦ ἀναγκάστηκε νά διατρίψει γιά πολύ καιρό στήν Θεσσαλονίκη, ὅπου συνάντησε τόν Γρηγόριο Δεκαπολίτη³. Ὁ Ἰωσήφ ἀναδείχθηκε ἀφοσιωμένος μαθητής καί πιστός ἀκόλουθος τοῦ Γρηγορίου, τόν ὁποῖο συνόδευσε ἀργότερα, ὅταν μετακινήθηκε, στήν Κωνσταντινούπολη. Κατά τήν περιπετειώδη πορεία τοῦ βίου του ὁ Ἰωσήφ θά ξαναβρεθεῖ στά μέρη τῆς Θεσσαλίας, μετά τήν ἀπελευθέρωσή του ἀπό τούς Ἀραβες τῆς Κρήτης (842), ἀπό τούς ὁποίους εἶχε συλληφθεῖ κατά τό ταξίδι στή Ρώμη ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ὀρθοδόξων πρός τόν Πάπα γιά τά θέματα τῆς δεύτερης Εἰκονομαχίας⁴.

Οἱ πληροφορίες πού περιλαμβάνονται στόν *Βίο Ἰωσήφ τοῦ Ὑμνογράφου* μέ κανένα τρόπο δέν εὐνοοῦν τίς εὐφάνταστες ἐρμηνευτικές παρεκτροπές τῶν συγχρόνων μελετητῶν σχετικά μέ τόν

Βίο Γρηγορίου τοῦ Δεκαπολίτου, μιᾶς καί ἀναφέρονται στήν ἴδια περιοχὴ τῆς Μακεδονίας καί στόν αὐτό χρόνο, 9^{ος} αἰ. Οἱ μετακινήσεις τοῦ Ἰωσήφ διεξάγονται ἀπρόσκοπτα· πέρα ἀπό τά προβλήματα τῶν Ἀράβων πειρατῶν στήν θάλασσα, δέν μαρτυρεῖται κάτι ἀντίστοιχο ἐκ μέρους τῶν Σλάβων, πολύ δέ περισσότερο κάποια μορφή ἐπικυριαρχίας στόν ἐλληνικό χῶρο.

Σέ μία ἐποχὴ πρωιμότερη αὐτῆς τοῦ Γρηγορίου, τέλη 8^{ου} αἰ., βρέθηκαν ἐξόριστοι στήν Θεσσαλονίκη οἱ ἀδελφοί Θεόδωρος καί Ἰωσήφ οἱ Στουδίτες, ἐξαιτίας τῆς γνωστῆς ἀντιδράσεώς τους στόν μοιχικό γάμο τοῦ Κωνσταντίνου Στ'. Ὁ Θεόδωρος σέ ἐπιστολὴ πρός τόν θεῖο του καί ἡγούμενο Πλάτωνα μέ τα καθέκαστα τῆς διαδρομῆς⁵, μετά τήν ἄφιξη στήν Θεσσαλονίκη (25 Μαρτίου 797), παρουσιάζει εἰρηνικὴ τὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς στά νότια τῆς πόλεως, πρός τήν Χαλκιδική, δηλ. τὴν περιοχὴ τῆς βυζαντινῆς Καλαμαριάς⁶. Ὁ ἓνας ἀπό τούς δύο Στουδίτες ἀδελφούς, ὁ Ἰωσήφ, ἀργότερα θά διατελέσει ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης σέ δύο περιόδους, 807-809 καί 812-815⁷.

Μέ τήν Θεσσαλονικὴ ἐπίσης συνδέεται ἓνα μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς καί τῆς δράσεως τοῦ ὁσίου Εὐθυμίου τοῦ Νέου, κτί-

τορος τῆς ἱερᾶς μονῆς ἀγίου Ἀνδρέα Περιστερᾶς⁸. Ἡ ζωὴ τοῦ ὁσίου Εὐθυμίου (823/4-898) συνιστᾶ μία πλήρη ἐπιτομὴ τοῦ Ὁρθοδόξου μοναχισμοῦ· ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο τῆς Βιθυνίας, διέρχεται ἀπὸ τὸ Ἅγιο Ὄρος καὶ τὴν Θεσσαλονίκη, γιὰ νὰ καταλήξει στὴν Περιστερὰ τῆς Χαλκιδικῆς⁹. Ὁ Εὐθύμιος ἔφθασε στὸν Ἄθωνα τὸ 859 καὶ γιὰ πρώτη φορά ἐπισκέφθηκε τὴν Θεσσαλονίκη τὸ 865, μέ ἀφορμὴ τὸν θάνατο τοῦ γέροντός του Θεοδώρου, ὅπου καὶ παρέμεινε γιὰ ἱκανὸ διάστημα ἀσκητεύοντας ὡς στυλίτης στὰ περὶχωρα¹⁰ καὶ χειροτονήθηκε διάκονος ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο τῆς πόλεως Θεόδωρο (866-868)¹¹. Μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὸν Ἄθωνα παρέμεινε γιὰ λίγο, διότι οἱ Ἀραβικὲς πειρατικὲς ἐπιδρομὲς εἶχαν καταστήσει ἀφόρητη τὴν ζωὴ στὴν χερσόνησο· ἔτσι, λοιπόν, ὁμοφώνως οἱ πατέρες τοῦ Ὄρους ἀποφάσισαν νὰ ἀναζητήσουν καταφύγιο ἐκτός αὐτοῦ καὶ «ὁ Ἰωάννης μὲν ὁ μακάριος τοῖς Σιδηροκαυσίσις λεγομένοις προσοικίζεται, Συμεὼν δὲ ὁ θαυμάσιος τῇ Ἑλλάδι διαπορθεύεται, Εὐθύμιος δὲ ὁ ἱερός καὶ ἡμέτερος ἐν τοῖς Βραστάμου λεγομένοις τόποις τοὺς ἑαυτοῦ μετατίθησι.»¹². Τὰ πρῶτο καὶ τρίτο τοπωνύμιο ἐντοπίζονται στὴν Χαλκιδική. Ἡ περιοχὴ τῶν Σιδηροκαυσίων βρίσκεται πρὸς τὴν Ἱερισσὸ καὶ ἡ μονὴ εἶναι ἡ ἀργότερα γνωστὴ ὡς τοῦ Κολοβοῦ· ἡ δὲ νέα ἐγκατάσταση τοῦ ὁσίου στὰ σημερινὰ Βραστά τῆς περιοχῆς Πολυγύρου¹³.

Ἡ ἔξοδος τοῦ Εὐθυμίου ἀπὸ τὸ Ὄρος, ἀποτελεῖ τὸ σημεῖο καμπῆς τῆς ζωῆς

του, ἀφοῦ ἐκεῖ δέχθηκε τὴν θεία ἀποκάλυψη νὰ γίνῃ κτίτωρ καὶ ἀνακαινιστὴς ἐνός ἐρειπωμένου ναοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀγίου Ἀνδρέου, στοῦ χωριῖο Περιστερῆς¹⁴.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ἀνοικοδόμηση τοῦ ναοῦ καὶ τῆς μονῆς· ἔτυχε τῆς ἀμεσης καὶ ἀμέριστης ὑποστήριξης τῶν περιοίκων τῆς περιοχῆς, οἱ ὅποιοι προικοδότησαν ἐξ ἰδίων τὴν νέα μονὴ μέ χρήματα, διάφορα ὑλικά, ἐκτάσεις, ἀμπέλια καὶ διάφορα ζῶα¹⁵. Ἡ μονὴ ἐγκαινιάσθηκε τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 871¹⁶. Νέες δωρεὲς συνεχῶς αὐξαναν τὴν περιουσίαν τῆς μονῆς, ὥστε σύντομα νὰ ἀποκτήσει καὶ μετόχι στοῦ χωριῖο Σερμύλια¹⁷. Μέ ἐνέργειες τοῦ Εὐθυμίου, μάλιστα, ἀναγνωρίσθηκε ὡς βασιλικὴ μέ ὄλα τὰ συναφῆ προνόμια, πρὶν τὸ 897· ἀπὸ τὸ 964/965 μαρτυρεῖται ὡς μετόχι τῆς μονῆς τῆς Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὄρους¹⁸.

Ἡ ἴδρυση τῆς μονῆς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ στὰ Σιδηροκαύσια, καθὼς καὶ τὰ περιστατικὰ τῆς ιδρύσεως τῆς μονῆς τῆς Περιστερᾶς, μαρτυροῦν τὴν ὑπαρξὴ φιλικοῦ περιβάλλοντος. Ἡ ἐν γένει συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων ἀποδεικνύει ὅτι ἦσαν μόνιμοι κάτοικοι, Χριστιανοί, ἐξοικειωμένοι μάλιστα μέ ἀνάλογες ἐκδηλώσεις εὐσεβείας, πράγμα ἀδύνατον ἂν ἦταν Σλάβοι ἔποικοι¹⁹. Ἐπιπλέον, ἀπὸ τίς μετακινήσεις τοῦ ὁσίου στὴν Χαλκιδική, στὴν Θεσσαλονίκη καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη, δέν παρατηρεῖται πούθενά κάποια δυσκολία, ἢ ἀνασφάλεια, παρεκτός τῶν προβλημάτων πού ρητῶς μαρτυροῦνται ἀπὸ τίς πειρατικὲς ἐπιδρομὲς τῶν Ἀράβων²⁰.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Έκδόσεις του Βίου, βλ. Π. Χρήστου, «Ίωσήφ ὁ Ὑμνογράφος, ὄσιος», στό *Ἁγιολόγιον Θεσσαλονίκης*, Α΄, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 358-364. 2. Βλ. Δ. Κωνσταντέλος, «Ἡ ἱστορική σημασία τῶν Βίων Πέτρου Ἄργου, Ἀθανασίου Μεθώνης καί Νίκωνος Μετανοεῖτε διά τήν Πελοπόννησον τοῦ 10^{ου} αἰ.», *ΕΕΘΣΑΠΘ* (Μνήμη Ἱ. Ἀναστασίου), Θεσσαλονίκη 1992, σ. 349-364. 3. Βλ. Ε. Τωμαδάκης, *Ίωσήφ ὁ Ὑμνογράφος. Βίος καί ἔργον*, Ἀθήναι 1971, σ. 44-48. 4. Βλ. Β. Λαούρδας, «Ίωσήφ ὁ Ὑμνογράφος εἰς Κρήτην», *Κρητικά Χρονικά* 6 (1952) 155 κ.έ. Γιά τήν δεύτερη Εἰκονομαχία (813-843), βλ. Ἱ. Παναγιωτόπουλος, *Ὁ Οὐκουμενικός Πατριάρχης Μεθόδιος Α΄, ὁ Ὁμολογητής (843-847) καί τό ἔργο του*, Ἀθήνα 2003, σ. 192-296. Ἀξιοπρόσεκτη εἶναι ἡ σχέση τοῦ Ίωσήφ μέ τόν Ἀθωνικό μοναχισμό· κατά τήν παραμονή του στήν Θεσσαλονίκη, ἢ λίγο ἀργότερα (831-841), συνέθεσε κανόνα στόν Πέτρο τόν Ἀθωνίτη, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὁ πρῶτος ἐπώνυμος οἰκίτορας τοῦ Ἄθωνα· βλ. Τωμαδάκης, *Ίωσήφ ὁ Ὑμνογράφος*, σ. 168-169. 5. Έκδόσεις, J.- C. Cheynet, B. Flusin, "Du monastère Ta Kathara à Thessalonique: Théodore Stoudite sur la route de l'exil", *REB* 49 (1990) 193-211, κείμενο σ. 197-199. G. Fatouros, *Theodori Studitae Epistulae*, I, Berlin 1992, σ. 11-16, ἀριθμ. 3. 6. Βλ. Γ. Θεοχαρίδης, «Καλαμαρία. Ἀπό τήν ἱστορία τῆς βυζαντινῆς Χαλκιδικῆς», *Μακεδονικά* 17 (1977) 259-262. 7. Εἶχαν συχνή ἀλληλογραφία μέ τόν Θεσσαλονικέα Ἀντώνιο, ἀρχιεπίσκοπο Δυρραχίου καί ὕστερα Θεσσαλονίκης· Σ. Πασχαλίδης, «Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Ἀντώνιος», *Βυζαντινά* 17 (1994) 197-201. 8. *Βίος*, Συναξάριο Κωνσταντινουπόλεως, AASS Propylaeum ad Novembris, Bruxellis 1902, σ. 367-369· L. Petit (ἔκδ.), "Vie Saint Euthyme le Jeune", *Revue de l'Orient Chrétien* 8 (1903) 168-205 = "Vie et office de St. Euthyme le Jeune", *Bibliothèque Hagiographique Orientale*, V, Paris 1904, σ. 14-51. 9. Γιά τό ὁδοιπορικό, βλ. Malamut, *Sur la route des saints byzantines*, σ. 254-256. 10. Βλ. D. Papachryssanthou, "La Vie de Saint Euthyme le Jeune et la métropole de Thessalonique", *REB* 32 (1982) 225-245· ἡ ἴδια, *Ὁ Ἀθωνικός Μοναχισμός*, Ἀθήνα 1992, σ. 84-107. Βλ. Γ. Τσορμπατζόγλου, «Εὐθύμιος ὁ Νέος, ὄσιος», *Τό Ἁγιολόγιον τῆς Θεσσαλονίκης*, Α΄, σ. 242-248. 11. *Βίος Εὐθυμίου*, σ. 34, 19-20. 12. *Βίος Εὐθυμίου*, σ. 37, 17. 13. Βλ. ὁ.π., σ. 119-123, 131-132. 14. *Βίος Εὐθυμίου*, σ. 38, 17-29. 15. Βλ. *Βίος Εὐθυμίου*, σ. 43. 16. Βλ. *Βίος Εὐθυμίου*, σ. 39. Γιά τά ἀρχαιολογικά εὐρήματα τῆς Μονῆς Περιστερᾶς, βλ. Χ. Μαυροπούλου-Τσοῦμη, Α. Κουντουρᾶ, «Ὁ ναός τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα Περιστερᾶς», *Κληρονομία* 13 (1981) 487-508. 17. Βλ. *Βίος Εὐθυμίου*, σ. 46. Βλ. Μ. Χρυσόχορος, «Σερμύλλη», *Ἐπετηροῖς Παρνασσού* 4 (1900) 112 κ.έ. 18. Βλ. Παπαχρυσάνθου, *Ἀθωνικός μοναχισμός*, σ. 122-123. 19. Ἡ ὑπαρξη Σλαβικῶν τοπωνυμίων στήν Χαλκιδική, στά μεταγενέστερα *Acta τῶν Μονῶν τοῦ Ὄρους*, περισσότερο διασώζουν ἀτομική, ἢ οἰκογενειακή ἐποίκηση, παρά μαζικές ἐγκαταστάσεις, δηλ. Σκλαβηνίες. Ἡ μαρτυρία, ὅτι προκειμένου γά προχωρήσει στήν ἀναζήτηση τοῦ τόπου ὁ Εὐθύμιος ἔκανε σχετική ἔρευνα στά κτηματολόγια, εἶναι ἀπόδειξη τῆς συνέχειας τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας στήν Χαλκιδική: «πυθόμενος δ' ἐμμελῶς καί μετὰ προσοχῆς τοὺς γινώσκοντας, ποῖος ὁ Περιστεραῖς λεγόμενος τόπος καί ὑπὸ τίνων τὴν δεσποτείαν ἀποκεκλήρωται, καί μαθῶν, ὁποῖός τε καί τίνων δεσποτῶν ἀναγράφεται, προπομποῖς καί ὀδηγοῖς τοῖς εἰδῶσι τὸν τόπον ἀποχρησάμενος τῷ ὄρει ἀναβιβάζεται». *Βίος Εὐθυμίου*, σ. 38. 20. Βλ. *Βίος Εὐθυμίου*, σ. 34, 37.

Andy Warhol, Λουλούδια (1970), Whitney Museum of Art, Νέα Ὦρκη

Ἡ προσκύνηση τῶν ἱερῶν εἰκόνων καί οἱ σύγχρονες εἰκονομαχικές ἀντιλήψεις

Ἄρχιμ. Θεοφίλου Λεμοντζῆ
Δρος Θεολογίας

Ἡ Ἀ΄ Κυριακή τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ὀνομάζεται καί Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας, σέ ἀνάμνηση τῆς ἀναστήλωσης τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἀπό τήν αὐτοκράτειρα Θεοδώρα πού σηματοδότησε καί τό τέλος τῆς Εἰκονομαχίας (726-843). Τήν Α΄ Κυριακή τῶν Νηστειῶν τοῦ 843 μέ ἐπίσημη πομπή καί λιτανεῖα τοποθετήθηκαν πάλι οἱ ἱερεῖς εἰκόνες στούς Ναούς, οἱ ὁποῖες εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ βιαίως ἀπό τούς εἰκονομάχους. Ἡ ἀνάμνηση αὐτῆς τῆς πράξης ἐορτάζεται αὐτήν τήν ἡμέρα μέ λιτάνευση τῶν ἱερῶν εἰκόνων.

Πῶς ὅμως ξεκίνησε αὐτή ἡ διαμάχη; Στίς ἀρχές τοῦ 8^{ου} αἰ. μ.Χ. στή Βυζαντινή Αὐτοκρατορία ἐμφανίσθηκαν κάποιες θεωρίες, σύμφωνα μέ τίς ὁποῖες ἡ προσκύνηση τῶν εἰκόνων ἦταν εἰδωλολατρική πράξη. Ὁ αὐτοκράτορας Λέων Γ΄ ὁ Ἰσαυρος ἀποδέχτηκε αὐτές τίς εἰκονομαχικές θεωρίες καί τό 730 ἐξέδωσε διάταγμα κατά τῶν ἱερῶν εἰκόνων.

Αὐτοί πού συμφώνησαν μ' αὐτήν τήν πράξη ἦταν οἱ Εἰκονομάχοι. Οἱ ἀντίπαλοί τους ὀνομάστηκαν Εἰκονόφιλοι. Ἡ διαμάχη μεταξύ Εἰκονόφιλων καί Εἰκονομάχων κράτησε πάνω ἀπό ἑκατό χρόνια. Στό μέσον αὐτῆς τῆς περιόδου, τό 787, ἡ Ζ΄ Οἰκουμενική Σύνοδος διακήρυ-

ξε τήν τιμητική προσκύνηση τῶν εἰκόνων. Παρά τήν ἀπόφαση τῆς Συνόδου, ὅμως, ἡ Εἰκονομαχία συνεχίσθηκε μέχρι τό 843, ὅποτε καί ἔληξε ὀριστικά μέ τήν ἀναστήλωση τῶν εἰκόνων.

Ὅπως καί τότε, ἔτσι καί τώρα ὑπάρχουν εἰκονομαχικές ἀντιλήψεις μεταξύ σύγχρονων αἰρετικῶν, Προτεσταντῶν καί Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβᾶ. Ὅλες οἱ προτεσταντικές αἰρέσεις ἀπορρίπτουν τήν τιμητική προσκύνηση τῶν ἱερῶν εἰκόνων, ὅμως οἱ Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβᾶ ἔχουν ξεπεράσει σέ βλασφημία τόσο τούς ἀρχαίους, ὅσο καί τούς σύγχρονους αἰρετικούς. Ἄρνοῦνται ὄχι μόνο τήν προσκύνηση τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἀλλά καί αὐτό τό σημεῖο τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Τά ἐπιχειρήματά τους ὁμοιάζουν μέ τά ἐπιχειρήματα τῶν παλαιῶν εἰκονομάχων. Ὑποστηρίζουν, δηλαδή, ὅτι ἡ προσκύνηση τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἀποτελεῖ εἰδωλολατρία καί ἀπαγορεύεται ἀπό τήν Ἁγία Γραφή.

Στήν ἀντιπαράθεσή μας ἀπέναντι σέ αὐτές τίς εἰκονομαχικές ἀντιλήψεις δέν χρειάζεται νά διατυπώσουμε νέα ἐπιχειρήματα, ἀλλά αὐτά τῶν Πατέρων μας καί εἰδικότερα τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Δαμασκηνοῦ ὁ ὁποῖος μέ φωτισμό ἀντέκρουσε τήν εἰκονομαχική αἵρεση.

Ὁ ἅγιος Πατέρας ὑποστήριξε ὅτι ἡ προσκύνηση τῶν εἰκόνων δέν εἶναι εἰδωλολατρία, διότι οἱ ἅγιες εἰκόνες δέν τιμῶνται οἱ ἴδιες καθ' ἑαυτές, ὅπως συμβαίνει μέ τά εἰδῶλα, ἀλλά ἡ τιμή πρός αὐτές ἀνάγεται πρός τό πρωτότυπο. Ἡ προσκύνησή μας δέν ἀπευθύνεται στήν ὕλη καί τά χρώματα πού τίς συνθέτουν, ἀλλά πρός τό πρόσωπο πού εἰκονίζεται. Ὁ νοῦς μας καί ἡ καρδιά μας στρέφονται πρός τά ἱερά πρόσωπα πού εἰκονίζονται. Ἐπίσης, τό εἰκονιζόμενο ἱερό πρόσωπο εἶναι ὑπαρκτό καί ὄχι ἀνύπαρκτο, ὅπως συμβαίνει στά εἰδῶλα.

Ἡ Ἁγία Γραφή δέν ἀπαγορεύει τήν ἀπόδοση τιμῆς σέ ἱερά ἀντικείμενα, διότι κατά τήν Παλαιά Διαθήκη ὅλα τά ἀντικείμενα τά ὁποῖα συνδέονται μέ τή λατρεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄξια σεβασμοῦ καί τιμῆς (Ἐξ 30,6-8. Λευϊτ 16,12-14), ὅπως ἡ Κιβωτός τῆς Διαθήκης (Α' Βασ 6,1-5), ὁ Ναός τοῦ Θεοῦ (Ψαλμ 5,8), ἡ ράβδος τοῦ Ἰωσήφ (Γεν 47,31). Ὁ Θεός, μέ τή Θεία Χάρη Του, ἐνεργεῖ θαύματα μέσω ὑλικῶν ἀντικειμένων ὅπως ἡ ράβδος τοῦ Μωυσῆ (Ἐξ 4,2-3), ὁ χάλκινος ὄφης (Ἀριθμ 21, 8-9) καί ἡ μηλωτή τοῦ προφήτη Ἡλία (Δ' Βασ 2,8-14).

Ἀσφαλῶς κατά τήν Παλαιά Διαθήκη δέν ἀπεικονίζεται ὁ Θεός ὅπως στήν Καινή Διαθήκη καί αὐτό εἶναι φυσικό, διότι ὁ Θεός τότε ἀκόμη δέν εἶχε ἐνσαρκωθεῖ, δέν εἶχε γίνει ἄνθρωπος. Ὅμως κατά τήν Καινή Διαθήκη ὁ Θεός ἐνσαρκώθηκε, μᾶς φανερώθηκε, ἔγινε ὁρατός, ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ἐξεικονίζουμε λοιπόν τήν ὑπόσταση τοῦ ἐνανθρωπή-

σαντος Λόγου, τόν ἐνσαρκωμένο Λόγο τοῦ Θεοῦ «ὁ ἀκηκόαμεν, ὁ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὁ ἔθεασάμεθα καί αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν» (Α' Ἰωαν 1,1).

Τιμοῦμε λοιπόν καί προσκυνοῦμε τίς ἅγιες εἰκόνες ὅπου εἰκονίζονται τά γεγονότα τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας μας καί τά πρόσωπα πού διαδραμάτισαν ἐνεργό ρόλο στό μυστήριο τῆς σωτηρίας μας. Εἰκονίζονται οἱ Ἅγιοι ὡς φορεῖς τῆς θείας Χάριτος καί γνήσιοι μιμητές τοῦ Ἰησοῦ. Προσκυνοῦμε ἐπίσης τό ἱερό σύμβολο τῆς σωτηρίας μας, τόν Σταυρό τοῦ Κυρίου, διότι δι' αὐτοῦ διενεργήθηκε ἡ κατάλυση τῆς δυνάμεως τοῦ «τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου» (Ἐβρ 2,14), τοῦ διαβόλου. Ἐπίσης προσκυνοῦμε καί ἀσπαζόμεστε τά ἱερά λείψανα τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας ὡς δοχεῖα τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ὡς ἀκτινοβολοῦντα τήν ἄκτιστη Θεία Χάρη.

Σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Ἰωάννη Δαμασκηνό, τά εἰκονίσματα τῶν Ἁγίων εἶναι γεμάτα μέ τή Χάρη τοῦ Παναγίου Πνεύματος. Ἡ παρουσία τῆς Χάριτος τοῦ Παναγίου Πνεύματος στά πρωτότυπα εἰκονιζόμενα πρόσωπα καί κατά συνέπεια στίς εἰκόνες τους, ἐρμηνεύει τόν ἁγιασμό καί τίς θαυματουργίες τῶν εἰκόνων. Τά θαύματα πού γίνονται μέσω τῶν εἰκόνων ἐπιβεβαιώνουν τή σχέση τῶν εἰκόνων μέ τά εἰκονιζόμενα πρόσωπα, ἀφοῦ, ὅπως διδάσκουν οἱ Πατέρες τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, «διὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων φαίνονται οἱ Ἅγιοι θαυματουργοῦντες».

Τελετουργικά θέματα

1. Αρχιερατικές χοροστασίες και Λειτουργίες

Μακαριστού Μητροπ. Ζιχνών και Νευροκοπίου Νικοδήμου

Ο χοροστατών Αρχιερέας ἵσταται, γιὰ τὴν ἀκρίβεια, στὸν Ἀρχιερατικὸ Θρόνο. Σύμφωνα μὲ τὴν παραδεδομένη τάξη, τοῦτο διευκολύνει καὶ τὴ στροφή του πρὸς Ἀνατολὰς, ἐνῶ εὐχεται. Μόνον ἐξ ἀνάγκης, σὲ κάποιες περιπτώσεις, γίνεται χοροστασία (σὲ κηδεῖες καὶ μνημόσυνα, σὲ δοξολογίες, κ.λπ.) ἀπὸ τὴν Ὡραία Πύλη, ὅσες φορές ὁ χώρος τοῦ ναοῦ ἢ τῆς σολεύας δὲν προσφέρεται γιὰ τὴν ἀπρόσκοπτη χοροστασία ἀπὸ τὸν Θρόνο καὶ τὴν ἀνεμπόδιστη παρακολούθηση ἀπὸ τὸ ἐκκλησίασμα. Σὲ τελετές γάμων καὶ βαπτίσεων, ὁ Ἀρχιερέας προεξάρχων ἵσταται μπροστὰ ἀπὸ τοὺς νεονύμφους (βλέποντας πρὸς Δυσμὰς) ἢ μπροστὰ ἀπὸ τὴν κολυμβήθρα (στραμμένος πρὸς Ἀνατολὰς). Ὅπως προαναφέρθηκε, σὲ ὅσες ἀκολουθίες τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καὶ τῆς Μ. Ἑβδομάδας ὁ Ἀρχιερέας δὲν φέρει μανδύα, χοροστατεῖ ἀπὸ τὸ Παραθρόνιο.

Ὁ χοροστατών Αρχιερέας εὐλογεῖ κυρίως μὲ τὸ χέρι. Μόνο στὸ τέλος τοῦ Ἑσπερινοῦ (καθὼς καὶ τῶν ἀκολουθιῶν τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου, τῆς Μ. Ἑβδομάδας κ.λπ.) εὐλογεῖ μὲ τὸν Σταυρό. Στὸ τέλος τῶν ἀκολουθιῶν γάμου, δοξολογίας κ.τ.τ. εὐλογεῖ μὲ τὸ Τρίκηρο. Κατὰ τὴν ἀπόλυση κηδεῶν καὶ μνημοσύνων, δὲν εὐλογεῖ (οὔτε ἀρμύζει σ' αὐτές τίς

περιστάσεις νὰ ψάλλεται «Τὸν Δεσπότην καὶ Ἀρχιερέα...»). Κατὰ τὴ θεία Λειτουργία, ὁ (χοροστατών) Ἀρχιερέας εὐλογεῖ μὲ τὸν Σταυρό μόνο δύο φορές, δηλαδή μετὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ Εὐαγγελίου καὶ κατὰ τὴν Ἀπόλυση, ἐνῶ σὲ ὅλες τίς ὑπολοιπες περιπτώσεις εὐλογεῖ μὲ τὸ χέρι. Σημειωτέον, ὅτι λειτουργώντας ὁ Ἀρχιερέας εὐλογεῖ ὡς ἐξῆς: ὅταν ψάλλεται ἡ φήμη του, μὲ τὰ δύο χέρια (χωρὶς «πατερίτσα»): τὸ ἴδιο καὶ κατὰ τὸ Χερουβικό πρὶν ἀπὸ τὴ Μεγάλῃ Εἴσοδο· μετὰ τὸ Εὐαγγέλιο, μὲ τρίκηρο· τὸ ἴδιο καὶ μετὰ τὴ Μεγάλῃ Εἴσοδο, ὅποτε καὶ τὸ δίδει στὸν διάκονο, πού ἀπαγγέλλει τὸ «Πληρώσωμεν...»· στὸ «Εἰρήνη πᾶσι», μὲ τὸ χέρι· στὸ «ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ», μὲ τὸν Σταυρό· στὸ «Καὶ ἔσται τὰ ἐλέη», μὲ δίκηρο, τὸ ὁποῖο δίδει στὸν διάκονο, πού ἀπαγγέλλει τὸ «Πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες», καὶ τέλος στὴν Ἀπόλυση μὲ τρίκηρο.

Παραλείποντας τίς ἄλλες, γνωστὲς καὶ ἀναμφισβήτητες, λεπτομέρειες τῆς ἀρχιερατικῆς χοροστασίας καὶ λειτουργίας, προσθέτουμε ἀκόμη τρία στοιχεῖα:

α) Κατὰ τίς χοροστασίες, ὅπως καὶ κατὰ τίς λοιπὲς δημόσιες ἐμφανίσεις τοῦ Ἀρχιερέα, δὲν φέρεται ἐπιστήθιος Σταυρός, παρά μόνο τὸ Ἐγκόλπιο. Ὁ Σταυρός φέρεται μαζί μὲ τὸ Ἐγκόλ-

πιο μόνο κατά την τέλεση της θείας Λειτουργίας και σε όσες περιπτώσεις ο Αρχιερέας περιβάλλεται πλήρη αρχιερατική στολή (άκολουθίες Ἐπιταφίου, Β' Ἀναστάσεως, ἐπισήμων δοξολογιῶν κ.λπ.). Ἡ χρήση λευκοῦ Ἐγκολπίου (ἀπό ἔλεφαντοστό) κατά τή Μ. Τεσσαρακοστή, ἢ λευκοῦ Σταυροῦ κατά τή Μ. Ἑβδομάδα (χωρίς Ἐγκόλπιο) ἀνήκει σε τοπικά ἔθιμα. Στό κλίμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἶναι παραδεδομένη και ἡ συνήθεια οἱ συλλειτουργοῦντες μέ τόν Πατριάρχη Μητροπολίτες (καί Ἐπίσκοποι μέ τόν οἰκεῖο Μητροπολίτη) νά μή φέρουν ἐπιστήθιο Σταυρό.

Ἡ συνήθεια ὅμως αὐτή εἶναι τοπικοῦ χαρακτήρα και δέν ἰσχύει στά κλίματα ἄλλων Ὁρθόδοξων Πατριαρχείων και Αὐτοκέφαλων Ἐκκλησιῶν. Σέ τέτοιες τοπικές συνήθειες ἀνάγεται και ἡ μιτροφορία ἄλλοῦ ὄλων τῶν συλλειτουργούντων Αρχιερέων και ἄλλοῦ μόνο τοῦ προεξάρχοντος, πού ἐπίσης μόνον αὐτός φέρει και ἀρχιερατική ράβδο (πατερίτσα). Αὐτή ἡ αὐστηρότερη τάξη σχετικά μέ τή μιτροφορία και τήν ἀρχιερατική ράβδο ἰσχύει σε ὅλα τά πρεσβυγενῆ Πατριαρχεῖα και στήν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, γι' αὐτό και εἶναι ἄξια προσοχῆς. Δεδομένου ὅτι δέν ἴσχυε στά νεώτερα Πατριαρχεῖα (ιδίως στά σλαβικά), τοῦτο ἔγινε αἰτία νά εἰσαχθεῖ, ἀπό αὐτά, και στήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἡ γενική μιτροφορία ὄλων τῶν συλλειτουργούντων (μάλιστα ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Αρχιεπισκόπου Δωροθέου [1956-1957] και ἔξῃς, ἀκόμη και τῶν βοηθῶν ἐπισκόπων, πού συλλειτουργοῦσαν μέ τόν Αρχιεπίσκοπο). Ἔτσι γενικεύθηκε και σ' ἐμᾶς ἡ

συνήθεια τῶν σλαβικῶν Ἐκκλησιῶν, τό ὅποιο πάντως δέν μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ ἄτοπο, δεδομένης τῆς ταυτότητας τοῦ ἀρχιερατικοῦ βαθμοῦ σε ὄλους τούς συλλειτουργοῦντες Αρχιερεῖς. Ἀλλά, γενικῶς, δέν θεωροῦμε ὅτι μποροῦν νά εἰσάγονται ὅλες οἱ τοπικές συνήθειες τῶν σλαβικῶν Ἐκκλησιῶν (ιδίως τῆς Ρωσικῆς), διότι ὀφείλονται σε τοπικά αἴτια ἀναγκαίως ἔξαρσης τῆς ἀμφίσεσης και τῆς ἐμφάνισης τῶν λειτουργῶν συνολικά. Ἔτσι, στή Ρωσία κάθε ἱερέας φέρει ἐπιστήθιο σταυρό, ἐνῶ μίτρα φέρουν ἐπίσης οἱ Αρχιμανδρίτες και Οἰκονόμοι πού συλλειτουργοῦν μέ Αρχιερεῖς. Και ἀκόμη και στή χοροστασία οἱ Ρῶσοι Αρχιερεῖς φέρουν μαζί μέ τόν μανδύα και τή μίτρα, και τό μέγα ὠμοφόριο (ἀντί τοῦ μικροῦ). Αὐτά ὅμως θεωροῦνται ἀπαράδεκτα και ἀνάρμοστα γιά ἐμᾶς.

β) Στίς χοροστασίες, ἐπίσης, κατά τήν πατριαρχική τάξη τῆς Κωνσταντινουπόλης, οἱ Αρχιερεῖς πού φέρουν ἐπανωκαλύμμαχο τό ἀφαιροῦν, ὅταν, ἀφοῦ λάβουν «καιρόν», ἀπαγγέλλουν τήν εὐχή «Κύριε, ἐξαπόστειλον τήν χειρά σου...» και, χοροστατώντας κατά τή θεία Λειτουργία, ἀπό τήν ἀνάγνωση τοῦ Εὐαγγελίου μέχρι τοῦ «Ὁρθοί, μεταλαβόντες...». Κατά τή Μεγάλη Εἴσοδο, τήν ὥρα τοῦ Καθαγιασμοῦ τῶν Τιμίων Δώρων και πρίν ἀπό τήν ἐκφώνηση «τὰ ἅγια τοῖς ἀγίοις», ὁ χοροστατῶν Αρχιερέας κατεβαίνει τά σκαλιά τοῦ θρόνου και ἀφαιρεῖ τό καλυμμαύχιον. Ὡστόσο, ἡ νεώτερη συνήθεια τῆς ἀφαίρεσης ὄλου τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς τοῦ Αρχιερέα κατά τήν εὐχή τοῦ «καιροῦ» και σε ἄλλες ἐξαιρετικές λειτουργικές στιγμές

(ανάγνωση τοῦ Εὐαγγελίου ἢ ανάγνωση οἴκων τοῦ Ἀκαθίστου ἀπό τόν ἴδιο τόν Ἀρχιερέα κ.λπ.) θεωρεῖται ἀκριβέστερη καί πνευματικότερη. Ὑπ' αὐτήν τήν ἔννοια, καί ὁ λειτουργῶν Ἀρχιερέας, πού μέ ἀκατακάλυπτη κεφαλή ἀκούει τό ἱερό Εὐαγγέλιο ἢ κηρύττει τόν θεῖο λόγο, φέρεται ἀποστολικότερα καί κατά τόν παλαιοχριστιανικό τρόπο.

γ) Μέ τήν ἴδια ἀναλογία, καί ὅσοι ἀφαιροῦν τή μίτρα μετά τόν Τρισάγιο Ὑμνο καί τίς «φήμες», γιά νά τή φορέσουν μόνο κατά τήν ἀπόλυση τῆς θείας Λειτουργίας, δέν θεωροῦμε ὅτι προσκροῦν σοβαρά στήν ὑφιστάμε-

νη συνήθεια νά θυμιάζουν μέ τή μίτρα κατά τόν Χερουβικό Ὑμνο. Διότι, τό νά προσεύχεται μέ ἀκατακάλυπτη κεφαλή ὁ Ἀρχιερέας καί νά προσάγει στόν Κύριο, μαζί μέ τό θυμίαμα, τίς ἀναλαμβάνόμενες εὐχές τοῦ ἐκκλησιάσματος συνάδει ἀπολύτως μέ τήν ἀποστολική παράδοση, πού ἐκφέρεται ρητῶς ἀπό τόν Ἀπόστολο Παῦλο. Κατά τόν ἴδιο λόγο, τέλος, καί οἱ χειροτονοῦντες Ἀρχιερεῖς πράττουν μέ πλέον ἀρμόζοντα τρόπο, ὅταν ἀφαιροῦν τό διάδημα (τό ὁποῖο, πάντως, εἶναι μεταγενέστερο) ἀπό τήν κεφαλή τους καί ἀπαγγέλλουν ἀσκεπεῖς τίς εὐχές τῆς χειροτονίας.

*Georgia O'Keefe, Κρίνο (1928), ἰδιωτική συλλογή (ἀριστερά)
καί Δύο κρίνα σέ κόκκινο φόντο (1928), Whitney Museum of Art, Νέα Ὑόρκη (δεξιά)*

Πρωτοπρ. Κωνσταντίνος Άνδρουλάκης

Πρωτ. Ήλια Δροσινού

Ίερ. Προϊστ. Ί.Ν. Ζωοδόχου Πηγής Ακαδημίας

Μέ τήν εύκαιρία συμπληρώσεως 20ετίας από τής έκδημίας του μακαριστού πρωτ. Κωνσταντίνου Άνδρουλάκη, γνωστού όχι μόνον ως ενός σεμνού αγαπητού και έναρέτου λευΐτου, τηρητού τών παραδόσεων, άρίστου διδασκάλου και παιδαγωγού, στοργικού συζύγου και πατέρα, πάνω από όλα του κληρικού, στην έποχή του όποιου άνδρώθηκε ή Χριστιανική Άλληλεγγύη τής Ίερᾶς Άρχιεπισκοπής Άθηνών, αντί όποιασδήποτε άλλης αναλύσεως τής προσωπικότητάς του και του γνωστού έργου του, θεωρούμε όρθό νά παραθέσουμε κείμενό του, μέ τίτλο «Είς τό Άναμορφωτικόν Σχολείον Άμπελοκήπων» (δηλ. τό Άναμορφωτήριο Θηλέων Άθηνών) πού δημοσιεύθηκε στό περιοδικό Έφημέριος του έτους 1955 (τχ. 1-2, 1-15 Ίανουαρίου).

Άπό τό κείμενο αυτό καταφαίνονται τά φιλόνηρωπα συναισθήματά του, ή πάλλουσα από χριστιανική αγάπη καρδιά και ή σπουδαία εύθυκρισία του, όπως αποδεικνύεται και από τίς πολύτιμες ποιμαντικές ύποθήκες και παραινέσεις προς τούς συνεφημερίους του. Τά προσόντα του αυτά έξετίμησαν και αξιοποίησαν οί Άρχιεπίσκοποι τών Άθηνών, οί όποιοι τόν άνέδειξαν δύο φορές Πρωτοσυγκελλεύοντα τής Ίερᾶς Άρχιεπισκοπής Άθηνών.

«Ήταν πολύ σοφή ή σκέψις πού ώδήγησε τήν Άποστολική Διακονία στην ίδρουσι του "Γραφείου Διακονίας τών έν Φυλακαίς" – "Έν φυλακή ήμην και ήλθετε προς με". Κατ' εύθειαν, συνεπώς, στ' άχνάρια τής διδασκαλίας Έκεινου...

"Εκκλησιαστικοί Παραστάται" ώνομάσθησαν οί Πρεσβύτεροι, πού έτάχθησαν στην ύπηρεσία του μεγάλου αυτού έργου. Σέ κάθε φυλακή κι ένας "Εκκλ. Παραστάτης" νά φροντίζη τίς πνευματικές ανάγκες πρώτα (λειτουργία-διδασκαλία-έξομολόγησι), και τίς άλλες τίς άτομικές ύστερα (έξυπηρέτησι-βοήθημα κ.δ.), στό μέτρο πού εΐναι δυνατό, νόμιμο και ήθικό.

Τελειώνοντας ή "κουφή" βδομάδα τής περυσινής Σαρακοστής, πήρα τό έγγραφο, πού μέ ώρισε προεισαγωγικά (τ' όριστικό ήρθε ύστερ' από λίγο), "Εκκλ. Παραστάτην" στό Άναμορφωτ. Κατάστημα Θηλέων Άμπελοκήπων.

Μεγάλη Τρίτη, 4-5 τ' απόγευμα, έπρεπε νά κάμω τήν πρώτη μου έπαφή. Στην ώρα μου βρέθηκα μπρός στή μεγάλη, βαρεία, σιδερένια αλόπορτα του κτιρίου. Μιά τεράστια μάνδρα τό περιτριγυρίζει. Τά σιδερόφραχτα παράθυρα, σ' όλες τίς μεριές, πού πίσω τους βλέπεις μονάχα χέρια πού βαστούν τά σίδερα σφιχτά και πρόσωπα κολλημένα πάνω τους, γράφουν τήν πρώτη δυσάρεστη

ἐντύπωσι στήν καρδιά τοῦ ἐπισκέπτη. Σ' αὐτήν καί σ' ὄλες τίς ἐπισκέψεις πού ἀκολούθησαν, ἤρθα σ' ἐπαφή μέ τά κορίτσια, τά "παιδιά", τοῦ Ἀναμορφωτικοῦ. Ὅχτώ-ἐννιαύχρονῶ τά μικρότερα, εἴκοσι ἕνα-εἴκοσι δύο τά μεγαλύτερα.

Ἐνα φαρμακερό κεντρί τρυπάει, ἀπό τήν πρώτη κιόλας στιγμή, τήν ψυχή μου. [...] Σκέφτομαι: Τάχα δέν ἔχουν τά μικρούτσικα τούτα ἀνάγκη ἀπό τῆς μάνας τήν τρυφερή στοργή; Δέν ἀποζητοῦν τό βράδυ, πού τά βλέφαρά τους τά γέρνει βαριά ὁ ὕπνος, τῆς μάνας τό ἀλογάριαστο, σ' ἀξία, φιλί πάνω στό μέτωπό τους; Ποιά φοβερή ὥρα τά ξεριζώσε ἀπό τή φυσική τους φωλιά καί τά ἔφερε πίσω ἀπό τούς πανύψηλους κρούους μαγνέτροιχούς τούτους;

Βλέπω ὕστερα κοπέλες δροσερές, νιάτα ὄλο φρεσκάδα [...]. Συλλογίζομαι: Στήν πιό ὠραία ἡλικία τους, τά ἐφηβικά, γεμάτα ζωή, κορμιά τούτα, ποιός εἶναι ὁ αἴτιος πού τά ἔφερε πίσω ἀπό τά σιδερόφραχτα παράθυρα; "Αὐται ἤμαρτον ἢ οἱ γονεῖς αὐτῶν" ἢ μήπως ἡ κοινωνία ὀλόκληρη, κι ἔσπρωξε ἐδῶ τά συντρίμμια ἀπ' τό ναυάγιο;

Μέ μιά μικρή διακοπή, κι ἐνῶ τό βλέμμα μου φροντίζει νά ζυγίση καλά ὄλο τό ὀπτικό πεδίο, πού τοῦ προσφέρεται, μαζί μέ ἔμφυχο καί ἄψυχο περιεχόμενο, στοχάζομαι:

– Τούτα τά κορίτσια, πού ἤρθαν (τά φέρανε εἶναι τό σωστό) γι' ἀναμόρφωση στό κτίριο αὐτό, εἶναι ἀπό κάποια πόλι, ἀπό κάποιο χωριό. Ἀνήκουν σέ κάποια ἐνορία. Τό ξέρεϊ, ἄράγε, ὁ Ἐφημέριός τους, ὅτι ζοῦν ἐδῶ μέσα; Ὁ Ποιμὴν πού ἔχει χρέος νά γνωρίζη τά πρόβατα

"καλῶν αὐτὰ κατ' ὄνομα" (Ἰωάν. ι', 3), γνωρίζει ὅτι ἕνα πρόβατό του βρίσκεται σ' αὐτή τή θέσι;

Καί τί ἔκαμε ὁ Ποιμὴν, τί ἔκαμα ἐγώ, πού εἶμαι ἐκεῖνος πού ἐλέγχεται τήν ὥρα τούτη (γιατί δέν πρέπει νά προσέχω στό "κάρφος" τοῦ ἀδελφοῦ μου, ὅταν ὑπάρχη "ἡ δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ μου"), τί ἔκαμα ἐγώ ὡς Ποιμὴν, πρῶτα ἀπ' ὅλα, γιά νά μὴν ξεστρατίση ἕνα πρόβατό μου καί φτάση ὡς ἐδῶ; Τό φρούρησα, τό δίδαξα, τό κατήχησα, ξαγρύνθησα γι' αὐτό, κυνήγησα τό λύκο, γιά νά μὴ μοῦ τ' ἀρπάξη;

Κι ὅταν μοῦ ἔφυγε καί πλανεύτηκε κι ἔφτασε ὡς ἐδῶ, ἐνοιώσα ὅτι ἔχασα ἕνα πρόβατο; Τι ἔκανα νά τό βρῶ, νά τό φέρω πίσω; Ὅταν τό πρόβατο δέν ἦταν "ἀπολωλός", φρόντισα νά μὴ γίνη; Κι ὅταν ἔγινε, ἔκαμα ὅ,τι μοῦ λέγει ὁ "Καλὸς Ποιμὴν" στοὺς στίχους τοῦ Λουκᾶ ιε', 4 κ.ε. καί 8 κ.ε.; Μήπως "ρέγχω" σάν τόν Ἰωνᾶ, χωρὶς νά ἔχω νοιώσει τήν ἀπουσία τοῦ πλανεμένου κι ἔχω μεσάνυχτα γιά τό ποῦ βρίσκεται;

Πόσο κλαίω ἀληθινά τήν ὥρα τούτη στή σκέψι ὅτι, οὔτε τό πρῶτο ἔκανα, οὔτε τό δεύτερο! Οὔτε τά πρόβατα φύλαξα ὅπως ἔπρεπε, οὔτε σάν χάθηκαν φρόντισα, ὡς ἔπρεπε, νά τά βρῶ...

Ἀνατριχιάζω μπρός στήν εὐθύνη...

Μήπως κι ἐσύ, ἀδελφέ Ἱερέα, πού διαβάξεις τίς γραμμές αὐτές, νοιώθεις τήν ἴδια εὐθύνη; [...]

ᾠ! Ἀδελφέ μου, σ' αὐτή τήν "ἐκζήτηση τῶν προβάτων" [Ἰεζ ΛΔ'], ὅταν ὁ Θεός ἔρθη καί μᾶς ζητήση τά πρόβατα πού μᾶς ἐμπιστεύτηκε, τί θά τοῦ ποῦμε; [...]

Λουθηρανοί έναντίον Πεντηκοστιανῶν. Μιά επίσημη μαρτυρία.

Πρωτ. Βασιλείου Ἀ. Γεωργόπουλου
Ἀναπλ. Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Κατά τή διάρκεια τῶν δεκαετιῶν 1970 καί 1980, αὐξανόμενος ἀριθμός ποιμένων καί πιστῶν εἶχαν ἐμπλακεῖ στό Νεοπεντηκοστιανό ἤ Χαρισματικό κίνημα, πού ἐμφανίστηκε στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1960, καί δροῦσε ἐντός τῶν κύριων Προτεσταντικῶν κλάδων καί τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας στίς Η.Π.Α. Μέχρι τά μέσα τοῦ 1960 Νεοπεντηκοστιανές πρακτικές, ὅπως ἡ γλωσσολαλιά καί οἱ «θεραπεῖες», ἐμφανίστηκαν, ἐπίσης, σέ μερικούς πάστορες καί κοινότητες τῆς Λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας τῆς Συνόδου τοῦ Missouri πού ἀντιπροσωπεύει τήν ἐντόνως συντηρητική πτέρυγα τοῦ λουθηρανισμοῦ στίς Η.Π.Α μέ αὐστηρή πιστότητα στήν Ἁγία Γραφή, στή δογματική διδασκαλία τῶν Συμβολικῶν Κειμένων τοῦ χώρου καί τῆς Προτεσταντικῆς λουθηρανικῆς Ὀρθοδοξίας¹.

Πεντηκοστιανικές δοξασίες καί πρακτικές συνέχισαν νά ἐξαπλώνονται μέσα στό λουθηρανικό αὐτό σῶμα, μέ συνέπεια σέ διάφορους τομεῖς τῆς Συνόδου νά ἐκδηλωθοῦν ἐντάσεις καί διαιρέσεις, σχετικά μέ τίς πρακτικές τῶν λεγόμενων Χαρισματικῶν. Ἔτσι, ὑπό τήν καθοδήγηση τῆς Συνοδικῆς συνέλευσης τοῦ Ντένβερ (1969), ἡ Ἐπιτροπή Θεολογίας καί Ἐκκλησιαστικῶν Σχέσεων (CTCR) ἀνέλαβε μία ὀλοκληρωμένη μελέτη τοῦ

Νεοπεντηκοστιανικοῦ-Χαρισματικοῦ κινήματος μέ ιδιαίτερη ἔμφαση στήν ἀξιολόγηση τῶν βιβλικῶν ἐπιχειρημάτων του καί τίς θεολογικές του ἐπιπτώσεις.

Τά ἀποτελέσματα τῆς μελέτης παρουσιάστηκαν σέ Ἐκθεση τῆς Ἐπιτροπῆς τόν Ἰανουάριο τοῦ 1972, μέ τίτλο «Τό Χαρισματικό Κίνημα καί ἡ Λουθηρανική Θεολογία», ἡ ὁποία περιελάμβανε παρουσίαση τῶν χαρακτηριστικῶν θεολογικῶν ἀπόψεων τῶν Λουθηρανῶν χαρισματικῶν, ἀνάλυση τῶν σχετικῶν βιβλικῶν δεδομένων μέ ιδιαίτερη ἀναφορά στή φύση καί τόν σκοπό τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων καί ἀξιολόγηση τῶν χαρισματικῶν δοξασιῶν καί πρακτικῶν ἀπό τή σκοπιά τῆς λουθηρανικῆς θεολογίας.

Ἐνα ἄλλο ἔγγραφο τῆς ἴδιας ἐπιτροπῆς μέ τίτλο «Ἡ Λουθηρανική Ἐκκλησία καί τό Χαρισματικό Κίνημα» (1977) ἐπαναδιατύπωσε τή δογματική στάση τῆς Συνόδου σέ σχέση μέ τό Χαρισματικό κίνημα καί προσέφερε κατευθυντήριες γραμμές στούς λουθηρανούς πάστορες. Καί οἱ δύο αὐτές ἀναφορές ἐξακολουθοῦν νά χρησιμεύουν ὡς κατευθυντήριες γραμμές, βασισμένες στήν Ἁγία Γραφή, τοῦ παραδοσιακοῦ ὁμολογιακοῦ λουθηρανικοῦ κλάδου τῆς Συνόδου τοῦ Missouri, γιά τούς ἰσχυρισμούς τοῦ λουθηρανικοῦ χαρισματικοῦ κινή-

ματος, ἢ τοῦ Λουθηρανικοῦ Κινήματος Ἀνανέωσης, ὅπως αὐτοπροσδιορίζονται οἱ Λουθηρανοὶ χαρισματικοί.

Στή συνέλευσή της τὸ 1977 στὸ Ντάλας, ἡ Σύνοδος διευκρίνισε τὴ θέση τῆς σχετικά μὲ τὴ Νεοπεντηκοστιανική-Χαρισματική διδασκαλία στὸ ψήφισμα 3-10A4. Προσδιόρισε καὶ προειδοποίησε τοὺς λουθηρανούς πιστούς γιὰ ὀρισμένα δόγματα ἀτόμων καὶ ομάδων τοῦ Χαρισματικοῦ κινήματος, τὰ ὁποῖα «εἶναι ἀπλῶς ἀνθρώπινες γνώμες πού δέν διδάσκονται σαφῶς στήν Ἁγία Γραφή καὶ ἐπομένως εἶναι ἀντίθετες μέ τὴν Ἁγία Γραφή καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπικίνδυνες γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων νά διδάσκονται» (ἢ ὑπογράμμιση δική μας)².

Στὸ ψήφισμα καταγράφονται οἱ ἀκόλουθες δοξασίες ὡς μὴ ἀποδεκτές καὶ χωρὶς βιβλική θεμελίωση: **1.** Ὅτι ὁ Θεὸς ἐπιθυμεῖ κάθε χριστιανός, μετὰ τὸ Βάπτισμα, νά ἔχει μία «δεύτερη ἐμπειρία» ὅπως τὸ «βάπτισμα μέ Ἅγιο Πνεῦμα». **2.** Ὅτι τὰ λεγόμενα «χαρίσματα τοῦ Πνεύματος» εἶναι ἐξωτερικά σημάδια μέ τὰ ὁποῖα μποροῦμε νά βεβαιωθοῦμε ὅτι ἔχουμε πίστη, ζοῦμε στή χάρη τοῦ Θεοῦ ἢ ἔχουμε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. **3.** Ὅτι ὁ Θεὸς ὑπόσχεται σέ κάθε Χριστιανό χαρίσματα, ὅπως γλωσσολαλία, θεραπεία, διάκριση πνευμάτων καὶ προφητεία, καὶ ὅτι ἔχει δώσει μία τέτοια ὑπόσχεση ὡς μέρος τοῦ «πλήρους Εὐαγγελίου». **4.** Ὅτι μία «ἐμπειρία μεταστροφῆς», ἕνα «βάπτισμα μέ τὸ Πνεῦμα» ἢ ἄλλη ἐσω-

τερική θρησκευτική ἐμπειρία εἶναι ἀπαραίτητη ἢ πρέπει νά ἀναζητεῖται ἀπὸ τοὺς χριστιανούς, ὥστε νά μποροῦν νά εἶναι βέβαιοι εἴτε ὅτι ἔχουν πίστη καὶ σωτηρία εἴτε ὅτι ἐνοικεῖ ἐντὸς τους τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. **5.** Ὅτι ἕνας χριστιανός πού δέν εἶχε μία τέτοια ἐμπειρία εἴτε ἔχει ἀτελῆ πίστη, εἶναι ἀμετανόητος καὶ ἐξακολουθεῖ νά ζεῖ ὑπὸ τὴν κυριαρχία τῆς ἁμαρτίας, εἴτε ἔχει δεχθεῖ μόνο τὸν Χριστό ὡς Σωτῆρα του, ἀλλὰ ὄχι ὡς Κύριό Του. **6.** Ὅτι ὁ ἁγιασμός τοῦ χριστιανοῦ εἶναι ἀτελής ἂν δέν ἔχει τὸ χάρισμα νά μιλάει γλώσσες. **7.** Ὅτι ὁ Θεὸς ὑπόσχεται θεραπεία καὶ υγεία σέ κάθε χριστιανό σέ αὐτὴ τὴ ζωὴ καὶ ὅτι, ἂν αὐτὸ δέν συμβεῖ, ὀφείλεται σέ ἔλλειψη πίστεως. **8.** Ὅτι ὁ Θεὸς δίνει καθοδήγηση καὶ ἡγεσία στήν ἐκκλησία σήμερα μέσω ὁραμάτων καὶ ὀνείρων ἄμεσης προφητείας.

Παρατηροῦμε ὅτι ἀπὸ τὸν ἐν λόγω λουθηρανικό χῶρο ἀπορρίπτονται ὡς κακόδοξες καὶ ἀντιβιβλικές θέσεις, συνολικά οἱ δοξασίες πού, τόσο ὁ κλασικός Πεντηκοστιανισμός ὅσο καὶ οἱ λεγόμενοι Νεοπεντηκοστιανοὶ ἢ Χαρισματικοί, υἱοθετοῦν καὶ ἀναπαράγουν ὡς βασικές θεολογικές ἀρχές καὶ πρακτικές τους.

Τὸ δικό μας τελικό σχόλιο: Ἄν ἔτσι ἀξιολογοῦνται οἱ Πεντηκοστιανοὶ-Χαρισματικοὶ ἀπὸ τοὺς Λουθηρανούς, τότε ἀντιλαμβανόμαστε πόσο ἀγεφύρωτο εἶναι τὸ χάσμα τους μέ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. **1.** V. Vajta (Hrsg.), *Die evangelisch-lutherische Kirche. Vergangenheit und Gegenwart*, [Die Kirche der Welt, Band 15], Stuttgart 1977. F. Heyer, *Konfessionskunde*, Berlin/New York 1977. J.G. Melton, *Encyclopedia of Protestantism*, New York 2005. **2.** Ἀναλυτικὰ βλ. W.A. Maier, "Charismatic Renewal in the Lutheran Church", *QTR* 53 (1989) 21-38.

Έπ. Γρηγόριος Δ. Παπαθωμάς, Μητρ. Περιστερίου, *Τὸ Ζήτημα τοῦ Ἐνοθεϊσμοῦ (Συμβολή στὴν μελέτη τοῦ προβλήματος τῆς καταγωγῆς τῶν θρησκειῶν)*, Ἀθήνα 2019-Περιστερί 2023 (Εὐρωπαϊκὸ Ἰνστιτοῦτο Κανονικοῦ καὶ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου - Ἱερὰ Μητρόπολις Περιστερίου «Θεολογία καὶ Ἱστορία», 1). Ἐκκινώντας ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ ἐνοθεϊσμοῦ, πού ἀναφέρεται στὴν πίστη ὅτι ὑπάρχει ἓνας θεός, ἀνώτατος καὶ ὑπέρτατος μεταξύ πολλῶν ἄλλων, ὁ συγγραφέας διερευνᾷ τὴν καταγωγή τῶν θρησκειῶν, ὅχι ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς κοινωνιολογίας ἢ τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ παρακολουθώντας τὴ μετάβαση ἀπὸ τὸν ἐνοθεϊσμό στὸν καθενοθεϊσμό (δηλ. στὴν ὑπαρξὴ πολλῶν θεῶν ἴσων μεταξύ τους) καὶ μετὰ στὸν πολυθεϊσμό.

Ἀρχιμ. Νικόδημος Ἀθανασίου, *Ἡ ἐξέλιξη τοῦ παλαιοημερολογιτικοῦ ζητήματος καὶ ἡ γένεση τῶν «παρατάξεων»*, Ἀθήνα: Λύχνος 2023. Εὐσύνοπτη ἱστορικὴ μελέτη σχετικά μέ τό παλαιοημερολογιτικὸ ζήτημα, πού ἐστιάζει στίς συνέπειές του στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, περιγράφοντας μέ σαφήνεια τίς ἀποσχίσεις καὶ τίς ἀντίπαλες παρατάξεις πού προέκυψαν μέ τὴν υἱοθέτηση τοῦ νέου ἡμερολογίου.

Βιβλία πού λάβαμε - Νέες κυκλοφορίες

Ἀρχιμ. Ἀστέριος Σ. Χατζηνικολάου, *Ἡ ἀπέραντη ἀγάπη τοῦ Πατέρα. Σύντομοι σχολιασμοί στὴν Παραβολή τοῦ Ἀσώτου*, Ἀθήνα: Ἀδελφότης Θεολόγων «Ὁ Σωτήρ» 2024.

Ἀδελφότης Θεολόγων «Ὁ Σωτήρ», *Τὸν ἔσωσε ὁ Ἅγιος! Σύγχρονα θαύματα ἀγίων*, Ἀθήνα 2024.

Χριστιανικὴ Στέγη Καλαμάτας, *Ὁρθρος καὶ Ἀπόδειπνο. Ἀπὸ τίς Ἀκολουθίες τοῦ Νυχθημέρου*, Καλαμάτα 2022.

Ἡμαρτημένων διόρθωσις. Στὸ ἐξώφυλλο τοῦ προηγούμενου τεύχους τοῦ Ἐφημερίου, ἐκ παραδρομῆς γράφηκε «Τεύχος 1ον» ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «Τεύχος 2ον».

Emile Nolde, *Ἴριδες καὶ παπαροῦνες (1929)*, Οἶκος Christie's, Λονδίνο (λεπτομέρεια)

Νεώτερα για τήν καταβολή τοῦ ἐφάπαξ βοηθήματος

Πρωτ. Γεωργίου Βαμβακίδη
Γεν. Ἀρχιερ. Ἐπιτρ. Ἱ.Μ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου
Ἀντιπροέδρου Ἱ.Σ.Κ.Ε.

Μέ ιδιαίτερη ἱκανοποίηση ἐνημερώνουμε τούς ἀγαπητούς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς μας ὅτι μέ τήν ψήφιση τοῦ 5078/2023, οἱ κληρικοί πού ἔχουν συμπληρώσει τό 67^ο ἔτος τῆς ἡλικίας τους μποροῦν νά ὑποβάλουν, μέσω τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τους, στόν ΕΦΚΑ τά ἀπαραίτητα δικαιολογητικά, προκειμένου νά τούς καταβληθεῖ τό ἐφάπαξ πού τούς ἀναλογεῖ.

Τά δικαιολογητικά πού ἀπαιτοῦνται νά κατατεθοῦν στήν Ἱερά Μητρόπολη εἶναι:

- α) Αἴτηση
- β) Φωτοτυπία ταυτότητας
- γ) IBAN μισθοδοσίας καί
- δ) Φορολογική ἐνημερότητα.

Ἡ διαδικασία τῆς ὑποβολῆς τῶν δικαιολογητικῶν μπορεῖ νά καθυστερήσει ἀπό τίς Ἱερές Μητροπόλεις πρὸς τόν ΕΦΚΑ καί αὐτό πρέπει νά γίνεῖ ἀπόλυτα κατανοητό ἀπό τούς ἀδελφούς μας συμπρεσβυτέρους, γιατί παράλληλα μέ τά 4 παραπάνω δικαιολογητικά οἱ ἐκκαθαριστές ἀποδοχῶν τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων πρέπει νά ἀποστείλουν καί βεβαιώσεις μισθολογικῶν ἐξελίξεων καθὼς καί βεβαιώσεις ὑπηρεσιακῶν μεταβολῶν τῶν κληρικῶν πού ὑποβάλλουν τήν αἴτηση.

Πρέπει ἐπίσης νά ἐπισημανθεῖ ὅτι εὐθύς ἀμέσως ἀπό τήν ὑποβολή τῶν αἰτήσεων τους στίς Μητροπόλεις, οἱ ἐνδιαφερόμενοι πρέπει νά καταθέσουν μία πρόσθετη ὑπεύθυνη δήλωση, διά τῆς ὁποίας θά ζητοῦν τήν παύση τῶν κρατήσεων γιά τόν ἀσφαλιστικό φορέα πού χορηγεῖ τό ἐφάπαξ. Σταματᾶ, δηλαδή, ἡ κράτηση γιά ἐφάπαξ καί ὁ Κληρικός, γιά ὅσα χρόνια ἀκόμη βρεθεῖ σέ ἐνεργή ὑπηρεσία, θά τοῦ προστεθεῖ αὐτή ἡ κράτηση κάθε μῆνα στόν μισθό του. Ἐξυπακούεται ὅμως ὅτι μετά τήν συνταξιοδότησή του δέν θά λάβει ἄλλο ἐφάπαξ ἀλλά καί οὔτε ἐπιστροφή ἀσφαλιστικῶν κρατήσεων, ἀφοῦ αὐτές σταματοῦν νά καταβάλλονται ἀπό τήν ἡμέρα καταθέσεως τῆς δηλώσεώς των.

*Λεπτομέρεια ἀπό τό ἔργο τοῦ
Warhol, Λουλούδια (1970)*

Έκπομπές που προτείνουμε:

Καθημερινά:

22.00: ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ (Ε)

Προσεγγίσεις στους όρους της πίστεως.

Μέ τον Δημήτρη Μαυρόπουλο

12.00: ΤΟ ΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΓΗΣ

Παραδοσιακή μουσική.

Μέ τον Λάμπρο Λιάβα.

20.00: ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ 89,5.

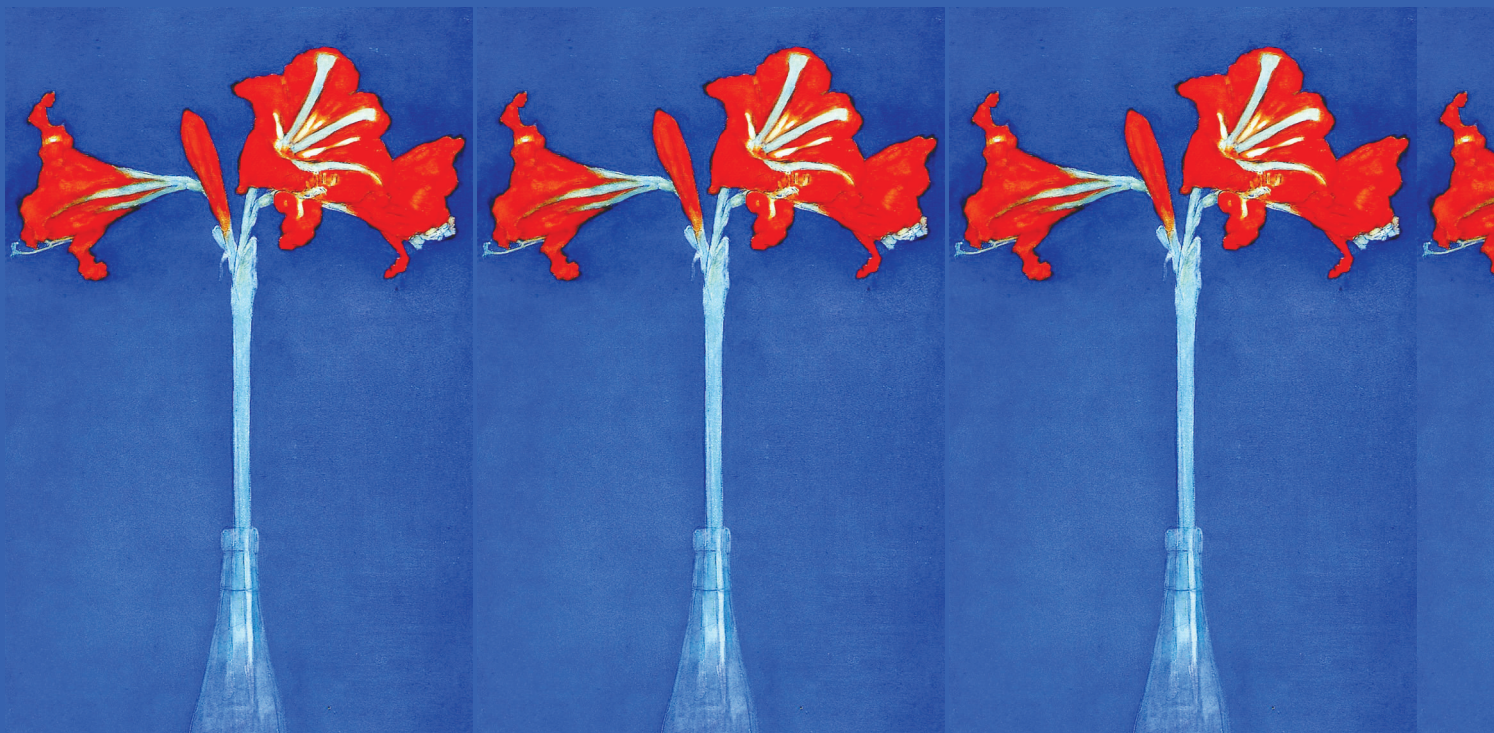
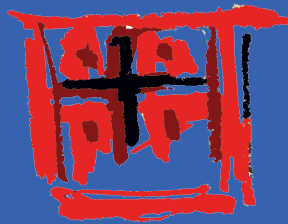
23.00: ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ 89,5.

00.00: ΜΕ ΛΟΓΙΑ ΑΚΡΙΒΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΦΕΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ.

Άποσπάσματα από κείμενα Πατέρων με μουσικές γέφυρες.

Μέ την Κυριακή Αϊλιανού.

Οι εκπομπές του Ραδιοφωνικού Σταθμού της Έκκλησίας της Ελλάδος 89,5 αναμεταδίδονται από τους δικτυωμένους σταθμούς των Ίερων Μητροπόλεων.

ΠΑΡΩΣΜΟΝΟ
ΤΥΤΑΓΗ
Ταχ. Γραφείο
Α.Ε.Μ.Π. ΚΡ
Αριθμός Αδείας
19

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 21 2333

ΠΕΡΑ ΣΥΝΟΡΟΣ
ΕΚΚΑΘΕΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Λόγος 30 10551 Αθήνα
Τηλ. 211-1825298 Fax: 211-1824317
ISSN 1108-7203